

**RUS VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE BATIL
İNANÇLAR**

Amine KIZIL

Yüksek Lisans Tezi

Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL

2024

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Amine KIZIL

RUS VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE BATIL İNANÇLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “**Rus ve Türk Kültüründe Batıl İnançlar**” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

28/02/2024

Aslı Islak İmzalıdır

Amine KIZIL

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL danışmanlığında, Amine KIZIL tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 01 /2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gamze ÖKSÜZ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü
Aslı Islak İmzalıdır

OF27b_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BATIL İNANÇLAR

1.1. BATIL İNANÇ KAVRAMI	4
1.2. BATIL İNANÇLARIN ORTAYA ÇIKIŞI	6
1.3. BATIL İNANÇLARIN KÖKENLERİ.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

RUS VE TÜRK BATIL İNANÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. RUS VE TÜRK BATIL İNANÇLARINDA PAGANİZM, ŞAMANİZM VE GÖK TANRI İNANÇLARININ ETKİLERİ	19
2.1.1. Paganizm	19
2.1.1.1. Rus Paganizmi	21
2.1.2. Gök Tanrı İnancı ve Şamanizm.....	26
2.2. RUSYA VE TÜRKİYE'DEKİ BATIL İNANÇLARIN KARŞILAŞTIRMASI.....	31
2.2.1. Sayılarla İlgili Batıl İnançlar	34
2.2.2. Ölüm ve Cenazeyle İlgili Batıl İnançlar.....	35
2.2.3. Hayvanlarla İlgili Batıl İnançlar	37
2.2.4. İnsan Vücuduyla İlgili Batıl İnançlar	41
2.2.5. Tekke, Türbe ve Mezar Ziyaretleriyle İlgili Batıl İnançlar	43
2.2.6. Hayat Ağacı ve Dilek Ağacı Fenomeni.....	44
2.2.7. Hastalıklarla İlgili Batıl İnançlar	45
2.2.8. Hamilelik, Lohusalık ve Yenidoğan Bebek ve Çocuklarla İlgili Batıl İnançlar.....	46
2.2.9. Evlilikle İlgili Batıl İnançlar	49

2.2.10. Doğayla İlgili Batıl İnançlar.....	50
2.2.11. Cansız Nesnelerle İlgili Batıl İnançlar	51
2.2.12. Nazar, Muska ve Tılsımlarla İlgili Batıl İnançlar.....	55
2.2.13. Ruh, Cin, Şeytan gibi Öteki Dünyaya Ait Olan Varlıklarla İlgili Batıl İnançlar.....	58
2.2.14. Yiyeceklerle İlgili Batıl İnançlar	59
2.2.15. Adak ve Kurbanla İlgili Batıl İnançlar	60
2.2.16. Özel Gün ve Bayramlarla İlgili Batıl İnançlar	61
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA	71
ÖZGEÇMİŞ.....	77

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUS VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE BATIL İNANÇLAR

Amine KIZIL

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL

2024, 77 sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİGİL (Danışman)
Prof. Dr. Gamze ÖKSÜZ
Dr. Öğr. Üyesi Rahman ÖZDEMİR

Batıl inançlar; bilimsel temele dayanmayan, kültürel ve geleneksel köklere sahip olan, geniş topluluklar tarafından benimsenen inanç sistemleridir.

Batıl inançlar, genellikle bir toplumun kültürel geçmişi, tarihi ve yaşam tarzı ile derin bir bağ içermektedir. Bu çalışma batıl inançları detaylı bir şekilde inceleyerek, özellikle Rus ve Türk kültürlerinde var olan bu inanç sistemlerini kökenleri bağlamında ele almaktadır.

Çalışmanın odak noktaları arasında; batıl inançların ne olduğu, nasıl oluştuğu ve tarih boyunca nasıl evrim geçirdiği gibi temel sorular bulunmaktadır. Aynı zamanda bu çalışma, Rus ve Türk batıl inançlarının temelini oluşturan eski inanç sistemlerinin kökenlerini aydınlatmayı da amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada Rus ve Türk batıl inançları; Şamanizm, Paganizm ve Gök Tanrı inançları gibi eski inanç sistemleriyle ilişkilendirilmektedir. Her iki kültürde de bu eski inanç sistemlerinin izleri, batıl inançların temelini oluşturan faktörlerden biridir.

Rus ve Türk batıl inançlarının karşılaştırılması, her iki kültürün benzer özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu karşılaştırma Rus ve Türk batıl inançlarının birbirinden nasıl etkilendiğini ve evrim geçirdiğini analiz etmekte, aynı zamanda ortak kökenlerine odaklanarak bu inanç sistemlerinin birbirine olan benzerliklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Batıl inançlar, Rus kültürü, Türk Kültürü, Paganizm, Şamanizm ve Gök Tanrı İnancı.

ABSTRACT

MASTER THESIS

SUPERSTITIONS IN RUSSIAN AND TURKISH CULTURE

Amine KIZIL

Advisor: Assist. Prof. Dr. Muhammed TAŞKESENLİĞİL

2024, Page: 77

**Jury: Asist. Prof. Dr. Muhammed TAŞKESENLİĞİL (Advisor)
Prof. Dr. Gamze ÖKSÜZ
Asist. Prof. Dr. Rahman ÖZDEMİR**

Superstitions are belief systems that have no scientific basis, rooted cultural and traditional foundations, and are adopted by large communities.

Superstitions are often deeply connected to a society's cultural heritage, history and way of life. This study examines superstitions in detail and discusses these belief systems in the context of their origins, especially in Russian and Turkish cultures.

The study focuses on fundamental questions such as what superstition is, how it is formed and how it has evolved throughout history. At the same time, this study aims to shed light on the origins of old belief systems that form the basis of Russian and Turkish superstitions. For this reason, Russian and Turkish superstitions are associated with ancient belief systems such as Shamanism, Paganism and Sky God beliefs. In both cultures, traces of these ancient belief systems are one of the factors that form the basis of superstition.

A comparison of Russian and Turkish superstitions reveals the similar characteristics of both cultures. This comparison analyzes how Russian and Turkish superstitions have been influenced and evolved from each other, and also reveals the similarities between these belief systems by focusing on their common origins.

Key Words: Superstitions, Russian culture, Turkish culture, Shamanism, Paganism, Sky God Belief.

ÖNSÖZ

Kültürel miras niteliği taşıyan batıl inançlar; insanların tarih boyunca doğayı ve evreni anlama, kontrol etme ve açıklama çabalarının bir yansımasıdır. Bu bağlamda insanlar çeşitli mitler, efsaneler ve ritüeller geliştirir. Zamanla bu inançlar toplumsal düzeni şekillendirir; toplumun kültür ve tarihini derinlemesine etkiler.

Batıl inançlar, kültürel bağlamda sadece toplumsal düzen ve bireyler arasında bir bağ kurmakla kalmaz; aynı zamanda bir toplumun dünya görüşünü, değerlerini ve normlarını da şekillendirir. Bu inançlar, genellikle mitolojik veya dini öğelerle ilişkilendirilerek, toplumun ortak bir anlam sistemi oluşturmalarını sağlar. Aynı zamanda batıl inançlar, toplulukları bir arada tutan, ortak bir kültürel miras oluşturan önemli unsurlardır.

Çalışma; Rusya ve Türkiye'nin zengin kültürel geçmişinde batıl inançları araştırmak ve analiz etmektedir. Bu bağlamda çalışma; Rus ve Türk kültürlerindeki batıl inançları ve bu inançların kökenlerini anlamaya yönelik bir çaba olarak tasarlanmıştır.

Çalışmanın temel amacı; batıl inançların doğasını, oluşum süreçlerini ve kökenlerini anlamak, özellikle de Rus ve Türk kültürlerindeki bu inançların eski inançlar bağlamındaki izlerini araştırmaktır. Çalışma, bu iki kültür arasındaki benzerlikleri ve farkları vurgulayarak, batıl inançların toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamda nasıl şekillendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Çalışma iki bölüme ayrılmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde batıl inanç nedir, batıl inançlar nasıl oluşur ve kökenleri nereye dayanır gibi temel soruların açıklanmasına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise; Paganizm, Şamanizm ve Gök Tanrı inancı gibi eski inanç sistemlerinin Rus ve Türk batıl inançlarına etkisi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Aynı zamanda elde edilen batıl inançlar belli konu başlıkları çerçevesinde sınıflandırılarak, benzerlik ve farklılıkları bakımından karşılaştırılmıştır.

Bu tez çalışması sürecinin her aşamasında benden desteğini esirgemeyen, beni her daim cesaretlendiren, değerli bilgi ve birikimleriyle bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TAŞKESENLİĞİL'e sonsuz sabrı ve ilgisi için teşekkürlerimi sunarım. En büyük destekçilerimden biri olan, aynı zamanda hem lisans

hem de lisansüstü eğitim sürecinde bana yol arkadaşlığı yapan, çok yakın bir zamanda amansız bir hastalığa yakalanarak aramızdan ayrılan canım dostum İrina MİNAİLOVA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her daim yanımda olan ve sevgisini benden eksik etmeyen canım annem Elif GAYRETLİ'ye; yine bu süreçte bana moral veren, sevgilerini, desteklerini en içten hissettiğim eşim Halit KIZIL'a ve oğlum Ömer KIZIL'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu tez çalışmasının yürütülmesinde büyük rol oynayan ve çalışmayı destekleyen üniversitemiz Bilimsel Araştırmalar Proje Birimine (BAP) teşekkürü bir borç biliriz.

Erzurum 2024

Amine KIZIL

KISALTMALAR DİZİNİ

b.t.	: Bilinmeyen Tarih
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

İnançlar; bireylerin dünya görüşlerini, değer sistemlerini ve davranışlarını yönlendiren temel öğelerdir ve insan hayatındaki rolü oldukça önemlidir. Çünkü bireylerin kararlarını, ilişkilerini, etik değerlerini ve toplumsal bağlarını şekillendirir. Aynı zamanda kişinin kültürel, dini, ahlaki ve sosyal bağlamdaki kimliğinin temelini oluşturur.

İnançlar, genellikle bireyin aile yapısı, kültürel geçmişi, eğitimi ve çevresel etkileşimleri gibi çeşitli faktörlerin etkisi altında oluşmaktadır. Bu faktörler, bireyin inanç sistemini şekillendirirken bilgi, deneyim, duygusal etkileşimler ve sosyal öğrenme gibi süreçleri içermektedir.

İnançların sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel düzeyde de işlevsel gücü bulunmaktadır. Toplumsal ve kültürler, ortak inançlar etrafında bir araya gelmekte ve bu inançlar, toplum üyelerinin birbirleriyle bağlantı kurmasına ve ortak değerleri paylaşmasına yardımcı olmaktadır. T. Eroğlu ve H. Ç. Kılıç'ın da değindiği gibi (2005: 753) inançlar, toplumun etkisiyle canlı ve güçlü kalır.

Dini törenler, milli bayramlar ve edebi eserler, inançları birbirlerine aktararak toplumsal etkilerle zihinleri güçlendirir. İncanın nedenleri yalnızca bireysel zihin ve iradeyle sınırlı değildir, aynı zamanda toplumun etkisiyle ortaya çıkan karmaşık bir kombinasyonun sonucudur.

İnsanların tarih boyunca karmaşık düşünce yapılarına ve ritüellere dayalı inanç sistemleri geliştirdiği bilinmektedir. Batıl inançlar, bu inanç sistemlerinin ilginç bir yönünü temsil eder. Bu inançlar; toplumların günlük yaşamlarını, kararlarını ve davranışlarını etkilemektedir. Bazı inançlar rasyonel ve bilimsel temellere dayanırken, diğerleri ise tamamen batıl inançlara dayanmaktadır.

Batıl inançlar, birçok farklı şekilde kendini gösterir. Örneğin, birçok insanın günlük yaşamında karşılaştığı nazar boncuğu, kara kedilerin uğursuzluk getireceği inançları vb. birçok inanç, toplumların kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Bu inançlar, bazen geleneksel ritüellerle ilişkilendirilmekte ve zaman içinde evrilen birçok formda ortaya çıkabilmektedir. Rus araştırmacı D. İ. Mavrına'nın da değindiği gibi (2017: 117)

toplumun en gizemli kültürel miraslarından birisi herhangi bir ülkenin en eski dil tabakasını oluşturan farklı alâmetler ve batıl inançlardır.

Eski insanlar, dünyayı hayal ettikleri şekilde açıklamaya çalışmış, bu da batıl inançların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelere rağmen, batıl inançlar hiçbir yerde kaybolmamış, aksine kendilerini dönüştürmüş ve toplumun ilerleyişine uyum sağlamışlardır.

Marvina'ya göre (2017: 117) dil bilimciler; kültürümüzün bir parçası haline gelen bu inançların dil ve kültürün bir aynası olduğunu, sadece insanı çevreleyen gerçek dünyayı ve insan hayatının gerçek koşullarını değil, aynı zamanda halkın zihniyetini, ulusal karakterini, geleneklerini, göreneklerini, değer sistemlerini de yansıttığını vurgulamaktadırlar.

Her ülkenin kendine has kültürü ve zihniyeti vardır. Bu sebeple batıl inançlar da her ülkede farklı motiflerle karşımıza çıkmaktadır. Marvina'nın da ifade ettiği gibi (2017: 118) herhangi bir batıl inancın bir ülkede iyiye işaret ettiği düşünülürken, bir başka ülkede bunun tam zıttı olduğu görülmektedir. Örneğin İngilizler için guguk kuşunun ötüşü, bir kızın evliliğine kaç yıl kaldığını tahmin ettikleri bir inancı simgelerken; Ruslar için bu ötüş, insanın kaç yıl yaşayacağını tahmin ettikleri bir inancı simgelemektedir.

Çalışma, Rus ve Türk kültürlerindeki batıl inançların tarihsel kökenlerini, yaygınlığını, fonksiyonlarını ve değişimini incelemektedir. Aynı zamanda bu inançların modern toplumlardaki rolü ve etkisi de ele alınmaktadır. Batıl inançlar; kültürlerin derinlerine yerleşmiş, sezgisel ve irrasyonel inançlardır ve bu çalışma, bu inançların kültürel açıdan nasıl şekillendiği ve nasıl sürdürüldüğünü anlamamıza yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, Rus ve Türk kültürlerindeki batıl inançların incelenmesi yoluyla kültürel antropoloji ve kültürel tarih alanlarına önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu inançların tarihsel, toplumsal ve psikolojik bağlamlarını anlamak, bu inançların rolünü ve önemini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Aynı zamanda çalışma, batıl inançların evrimi ve modern toplumlar üzerindeki etkisi hakkında daha fazla bilgi sunarak gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturacaktır.

Tezin kapsamı; Rus ve Türk kültürlerindeki batıl inançları ve bu inançların kültürel ve toplumsal bağlamlardaki rollerini daha iyi kavramak için bir fırsat sunmaktadır.

Dijital ortamda batıl inançlar değerlendirildiğinde, birçok alandan araştırmacıların bu konu üzerine pek çok araştırma yaptığı gözlemlenmiştir. Yalnızca dil-kültür bağlamında değil aynı zamanda psikoloji, sosyoloji, felsefe, din, tarih, edebiyat gibi alanlarda da yoğun çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, bireylerin inanç sistemlerini anlamak, kültürel farklılıkları analiz etmek ve toplumsal dinamikleri kavramak için kullanılmaktadır. İnançlar, bireylerin ve toplulukların düşünsel yapılarını anlamak ve sosyal etkileşimleri açıklamak için önemli bir araştırma alanını temsil etmektedir. Yapılan araştırmalar ve çıkan sonuçlar ışığında çalışmada Rus ve Türk kültüründe batıl inançlar değerlendirilmektedir. Tarih boyunca birbirleriyle bağı olan bu iki ülkenin ortak batıl inançları, kökenleri, benzerlik ve farklılıkları bu çalışmada incelenmekte, iki ülkenin kültürel bağlamda sentezi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BATIL İNANÇLAR

1.1. BATIL İNANÇ KAVRAMI

Batıl inanç; “hurafe”, “batıl itikat” “Bid’at” kavramlarıyla da karşımıza çıkmaktadır. “Batıl” kelimesinin anlamına baktığımızda TDK verilerine göre: “İnançlar bakımından gerçek olmayan, çürük, temelsiz, asılsız olan.” şeklinde tanımlandığını görmekteyiz. “Batıl inancın Rus dilindeki karşılığı olan “sueveriye” (сueверие) Türkçede “boş” anlamına gelen “sue” (cye) ile “inanç” anlamına gelen “vera” (вepa) sözcüklerinin birleşiminden oluşur. Batıl inancın Rusçadaki tam karşılığı “boş inanç”tır” (Şölentaş, 2020: 255).

Britanyalı antropolog E. B. Tylor, “İlker Kültür (Primitive Culture)” adlı eserinde batıl inançların değerli bir tarihsel kaynak olduğuna dikkat çekmiş ve batıl inançların özüne uygun bir şekilde “kalıntı” kavramıyla tanımlamıştır. E. B. Tylor bu tanımlamayı yaparak, bunun insan kültürünü imgelediğini söyleyen ilk kişi olmuştur (Bayduj, 2011: 197). Dilbilimciler de ingilizcede «superstition» kelimesinin Latince «superstitio» kelimesinden geldiğini, «hayatta kalan», «kalıntı» anlamına geldiğini belirtmektedir (Bazilevskaya ve Hrenova, 2020: 343). Bu sözlüksel tanımlardan da yola çıktığımızda batıl inancın asılsız, temelsiz ve boş bir inanç olmasına rağmen, “hayatta kalan”, “kalıntı” anlamının da hakkını vererek teknolojisinin, bilimin gelişmiş olduğu bu dönemlerde hayatımızda “kalıntı” olarak kaldığı görülmektedir. Yine M. İ. Bayduj’un ifadelerine göre, batıl inanç esas olarak ilkel düşüncenin bir parçası olarak incelenmiştir. “Batıl inanç” terimi pratik olarak kullanılmamıştır. Batı geleneğinden bugüne kadar “sihir, büyü” terimleri tercih edilmiştir.

Farklı alanlardaki bilim insanları batıl inancı şu şekilde tanımlamışlardır:

Amerikalı psikolog H. C. Warren’e göre “Batıl inançlar, bilimsel açıdan yanlışlığı ispatlanmış olsa bile doğadaki olayları doğüstü güçlere mal etme eğilimidir” (Warren’den aktaran: Özgüven, 2012: 61).

Psikoloji dalında da birçok araştırmayı kaleme alan Rus gazeteci V. A. Mezentssev’in tanımına göre batıl inançlar, bilgi eksikliğinden kaynaklanan mucizevi,

doğaüstü inançlara dayanmaktadır. Günlük deneyimin sınırlarının ötesine geçen ve olağan fikirlere uymayan her şey doğaüstü olarak algılanır (Voronejskiy ve Zinçenko, 2016: 18).

Rus dilbilimci S. İ. Ojegov'un Büyük Rusça sözlüğünde "Batıl inanç, birçok şeyin doğaüstü güçlerin tezahürü, kaderin bir işareti ya da geleceğin alameti gibi görünen boş inanç." (Mavrina, 2017: 118) şeklinde tanımlanmıştır.

Yazar ve gazeteci C. Rhodes'e göre (2015: 11) batıl inançlar; doğaüstü güçlerin, büyüün, şansın hayatımıza etkileri olabileceğini veya belli eylemlerin mantıksal bir bağı olmayan belli sonuçlara sebebiyet vereceğini savunan akıldışı inanışlar olarak tanımlanmaktadır.

Rus sosyolog ve tarihçi olan B. F. Porşnev batıl inançların, insan zihnine karşı olduğunu ve tarih öncesi bilincin tezahürlerinin kabile halkının geleneklerine özgü bir özgürlüksüzlüğün ürünü olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple, Voronejskiy ve Zinçenko, batıl inançlarla ilgili çalışmalar yapan çoğu bilim insanının, onu insan zihnine aykırı, yanlış, gerçek olmayan bir inanca sahip olan olumsuz bir fenomen olarak yorumladığını belirtmektedir (Voronejskiy ve Zinçenko, 2016: 18).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni İ. Aşar'ın (2012: 10) tanımında, hurafe kavramı tarihsel, bilimsel ve vahye dayanmayan, tamamen irrasyonel temellere dayalı bir inanç sistemini ifade etmektedir. Bu tür inançlar genellikle korkutma, sevdirmeye veya çıkar sağlama amaçlarına yönelik uydurulmuş hikayelerle ortaya çıkmaktadır. Aşar'ın bu tanımı, düşünce süreçlerinde bilim ve mantığa vurgu yaparak, hurafelerin içsel tutarsızlıklarını ve mantık dışılıklarını vurgulamakta, insanların eleştirel bir bakış açısıyla bu tür inançlardan kaçınmalarını teşvik etmektedir.

Dini alanda çalışmaları bulunan araştırmacı İ. Canan (1995: 332), *bid'at* kavramını "Şeri ıstılahta 'Dinde bir dayanağı (aslı) olmaksızın sonradan çıkan her şey'e bid-at denmiştir" şeklinde açıklamaktadır. Canan bu tanımında; dinin aslına sadık kalma prensibine vurgu yaparak, dini uygulamalarda ve inançlarda sadece temel kaynaklara dayanılması gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde, bid'at kavramı, dinin temel öğretilerine sadakatin önemine vurgu yapmakta ve dinî uygulamalarda inanç sistemine zarar verebilecek eklemelerden kaçınılması gerektiğini ifade eder.

Ancak günümüzde batıl inanç ve bid'atler, hurafe kavramıyla karıştırılmaktadır. Bu konuda yapılan tanımlamalara baktığımızda bu kavramların birbirinden tamamen ayrıldığı görülmektedir. Bid'at ve batıl inanç “Yüce Allah tarafından kabul edilen inanca uymayan dini görünümlü her yenilik”, hurafe için yapılan tanımlamaya göre ise bu “akla ve gerçeğe uymayan, uydurulmuş, aldatıcı her söz ve hikâyedir.” (Varlı 2014: 9).

M. Varlı (2014: 22), batıl inançların akıldışı ve yanlış bir inanç biçimi olduğu tezini savunan ve bunu ilk kez belirtenlerin Romalı yazarlar olduklarını belirtmektedir. Bu bilim insanlarına göre, batıl inançların tamamen bilimin dışında, gerçek dışı olup; tamamen sıradan halk ve kırsal kesiminin cehaletinden doğan inançlar olduklarını savunmuşlardır. Fakat batıl inançlar ne kadar cahil ve kırsal kesim insanına atfedilmiş olursa da entelektüel kesimde de batıl inançlara yönelim söz konusudur.

Batıl inanç terimine getirilen tanımlamaların her bilim insanı tarafından farklı şekilde yapıldığı görülmektedir. Elde edilen tüm tanımlamalar değerlendirildiğinde batıl inanç kavramı için şunlar söylenebilir: Batıl inanç, bilimsel veya mantıklı bir temele dayanmayan, sıklıkla geleneksel ve kültürel kökenlere sahip olan inanç ve uygulamalardır. İnsanlar arasında çok yaygın olan ve çeşitli toplumlarda farklı biçimlerde bulunan inançlardır. Bu inançlar, olumlu veya olumsuz sonuçları etkileyeceğine inanılan nesneleri, sembolleri, olayları veya davranışları içermektedir. Batıl inançlar, mantık dışı veya bilimsel açıdan reddedilebilecek fikirleri içermesi nedeniyle eleştirel düşünceye karşı bir örnek oluşturmaktadır.

1.2. BATIL İNANÇLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

İnsanlık tarihi boyunca, bilim ve akıl ile örtüşmeyen birçok inanç ve ritüel geliştirilmiştir. Bu inançlar, batıl inançlar olarak adlandırılmakta ve birçok toplumun kültüründe bulunmaktadır. Batıl inançlar, irrasyonel ve bilimsel temele dayanmayan inançlar, uygulamalar ve ritüeller içerir. Genellikle kişisel veya toplumsal hayatta çeşitli etkilere sahiptir. Sosyolog A. E. Kenyaykina'ya göre (2018: 195-196) bir halkın kültüründe yüzyıllar boyunca oluşmuş birçok batıl inanç ve alamet bulunmaktadır; her birinin kendine özgü bir tarih ve açıklaması vardır. Bu işaretler, zamanla değişime uğramış olmasına rağmen insan yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Rhodes (2015: 13) ise batıl inançların, aslında batıl inanç olarak ortaya çıkmamış olduklarını belirtmektedir.

Bu inançlar, zamanın getirdiği birtakım toplumsal ilkeler ve dini inanışların etkileriyle şekillenmiştir.

Etnolog V. Dal (2015) batıl inançların ortak kaynaklara sahip olduklarını ve birbirlerine çok benzer nitelikler taşıdıklarını ifade etmiştir. Bu benzerliklerin üç temel sebepten kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir: İlk olarak, antik çağda birbirinden henüz ayrılmamış iki milletin ortak inançları bu milletlerin birbirinden ayrılmasıyla halk tarafından korunmuştur ve varlığını farklı kültürlerde devam ettirmiştir. İkincisi, tek bir millettten doğmuş sonrasında başka milletlere yayılmıştır. Son olarak, doğanın ve insanın ilişkisi gereği, birbirinden bağımsız olarak farklı bölgelerde ortaya çıkan inançlar var olmuştur.

İngiliz psikolog Bruce Hood, “batıl inançlar ve dini duygular insanların doğuştan sahip olduğu ve insan zihniyetinin ayrılmaz bir parçası” olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda batıl inançlara sahip olan insanlara yapılan hiçbir mantıksal açıklamanın faydasının olmayacağını, çünkü bu inançları kontrol edenin insanın kendi iradesi olmadığını da ifade etmektedir (Gerasimova ve Guryanova, 2009: 157).

Batıl inançların temelinde; bilgi eksikliği, belirsizlik, kontrol ihtiyacı ve kültürel miras gibi faktörler yatmaktadır. Araştırmacı O. V. Gerasimova ve Y. Y. Guryanova (2009: 156), gelişen teknoloji ve bilinçlenen toplumla birlikte ilkel zamandan kalan batıl inançların günümüzde daha çok azalmış olabileceği tahmin edilse de aksine batıl inançların daha da artmış olduğunu belirtmektedir. Rahiplere göre, toplumun gerçek dinlerini hayatlarından soyutlaması, gerçek dinin kaybolması ve kitlesel bir cehaletin neden olduğu sahte inançların yayılması bu durumla ilişkilendirilmelidir.

Yapılan sosyolojik araştırmalar, günümüzde hala birçok insanın eski halk inançlarını sürdürdüğünü ve özellikle ileri yaşta olan kadınların kehanetlere ve batıl inançlara olan ilgilerini devam ettirdiğini göstermektedir. Gerasimova ve Guryanova’nın (2009: 158) Rusya’nın Tomsk şehrinde yapmış oldukları batıl inançlara yönelik araştırma sonucunda ise; batıl inançlara inananların oranı, inanmayan kişilerin oranına göre biraz daha düşük çıkmıştır. Fakat anket sonuçları kadınların erkeklere oranla batıl inançlara olan yönelimlerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

İnsanlar, bilmedikleri veya anlam veremedikleri olayları açıklamak için bazen mantıklı olmayan veya irrasyonel nedenler öne sürmüşlerdir. Ayrıca, belirsizlikle başa

çıkma, kontrol sağlama arzusu ve çaresizlik bu tür inançların gelişmesine yol açmıştır. Din ve psikoloji alanlarında çalışmaları bulunan akademisyen A. Ayten ve A. Köse (2009: 56-57), Samuel Stouffer'ın "The American Soldier" adlı eserinde II. Dünya Savaşı'nda Amerikan askerlerinin yenik düşmeleri sonucunda çaresizlik içinde kalan askerler arasında batıl inançların yaygınlaşmış olduğunu ve askerlerin tavşan ayağı gibi muska ve tılsımlar taşımaya başladıklarını konu edindiğini belirtmektedir.

Batıl inançların birçoğu tarihsel olarak geçmiş dönemlere dayanır. İnsanlar, bilimsel açıklamaların eksik olduğu veya anlaşılmadığı eski dönemlerde, olayları ve fenomenleri açıklamak için batıl inançlara başvurmuşlardır. Antropolog L. Levy-Bruhl'un da değindiği gibi (2006: 23-29) ilkel insanlar, cansız olan nesnelere (kovan, balta, ip, ağaç, taş vs.) güç atfetmişlerdir. Onlara dua ederek, armağanlar sunarak, yalvararak isteklerinin yerine geleceğini, atalarının da bu şekilde başarı elde ettiklerini düşünmüşlerdir. Arıcılık yapan bir üreticinin üretiminin başarıyla sonuçlanması için öncelikle ağaca daha sonrasında sırasıyla demire, baltaya, ipe, kovana dualar ederek, yalvarıp yakararak, onlara armağanlar sunarak başarı elde edebileceğini düşünmüş, bu ritüelleri sırasıyla yaparken hiçbir aksaklığın olmamasına da özen göstermiştir.

Antropolog B. Malinowski (1990: 19) başarıya ulaşırken iki durumla karşı karşıya kalılabileceğini belirtmektedir. Bunlardan ilkinde; hayatın getirdiği zor koşullara karşı çaba sarfetmek gerekmekte ve kötü giden durumlarda ve tehlike anlarında kendi önlemini önceden almalıdır. İkincisinde ise, beklenmeyen etkiler veya şans eseri elde edilen büyük kazançlar söz konusudur. Bunun da temelinden büyü yatmaktadır.

Malinowski'nin ifade ettiği gibi (1990: 22) ilkel insanlar tamamen büyüye, batıl inançlara sırtlarını dayamazlar. Onlar, bahçeye ekilmiş bir ürün için emek vermeden, bakım yapmadan, onu bütün tehlikelerden korumak için elinden geleni yapmadan yalnızca büyüye güvenerek başarıya ulaşacaklarını düşünmezler. İlkel insanlar, yaptıkları işin bilgisini edinir ve ona göre hareket eder. İlkel insanın bilgisinin yetersiz kaldığını gördüğünde büyüye ve batıl inançlara başvurur. Buradan bakıldığında ilkel insanların da bu gibi yollara başvurma sebebinde yine olası tehlikelerden kaçınma, kendini güvende hissetme gibi etmenlerin yer aldığı görülmektedir. A. Sokolova'ya göre (2013) kötü gelecekte korunma isteğiyle birlikte insanlar birtakım ritüeller geliştirmiştir. Sol omzun

üzerinden tuz dökmek veya tükürmek, parmakları çaprazlamak gibi ritüeller bunlardan bazılarıdır.

Rhodes (2015: 11-12) ilkel zamanlarda insanların nasıl batıl inançlara yönelmiş olduklarını şu sözlerle ifade etmiştir: “Hayatta kalma içgüdümüz, canımız tehlikedeysen bizi bir çözüm bulmaya zorlar; bedenimiz de tabiatı gereği savaşma ya da kaçma yetisiyle donatılmıştır. Hijyenin tam olarak sağlanamadığı, temel gıda maddelerinin, temiz suyun veya modern ilaçların kolaylıkla tedarik edilemediği çağlarda yaşamış atalarımızın yüz yüze kaldıkları tehditlerin çoğu tamamen kontrolleri dışındaydı. Gemi batarken dalgalardan kendilerini koruyamıyor, vebayı durduramıyor ya da hasadı mahveden donla başa çıkamıyorlardı. Bu yüzden kendilerini kurtarmanın başka yollarını aradılar: Örneğin denizciler tanrılara adak olarak saçlarını kestiklerinde deniz kazalarından korunacaklarını düşündüler; Orta çağ’ da Londralılar hıyarcıklı vebayı tedavi edebilmek için iltihaplanmış lenflerinin üstüne çaresizce ölü güvercinler yerleştirdiler; çiftçiler ise ailelerinin açlığa sürüklenmesinden korktukları için kırlangıç yuvalarını bozmamak adına verimli arazilerini ekip biçmekten kaçındılar.”.

İnsanlar yaşamlarının her evresinde geleceğe olan merak duygusu ve gelecek kaygısıyla hayatını şekillendirmektedir. Bu nedenle günlük yaşantısında da bu kaygıları ve merakları sebebiyle karşısına çıkan olayları yorumlamaya çalışır, onlara birtakım manalar getirir. Batıl inançlar, aslında insanın gerçeklerden kaçarak, kendi ürettikleri doğrular ardına saklanmasıdır. Rus psikolog Olga Zavodilina batıl inançlar hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirir: “Bu insanın güven duygusunun eksikliğini gösterir. İnsanlar, batıl inançlara göre hareket ettiklerinde kendilerini korudukları düşünüyor” (Safarov, 2019). Londra Üniversitesi’nde gerçekleştirilen çalışmalar, batıl inançların, bireylerin daha dikkatli davranmalarına, eylemlerini özenle değerlendirmelerine ve olası başarısızlık ihtimaline daha sakin bir şekilde yaklaşmalarına neden olduğunu ortaya koymuştur (Gerasimova ve Guryanova, 2009: 158). “Benedict Spinoza ‘eğer karşı karşıya kaldıkları her şeyi konulmuş olan kurallarla yönetebilseydiler ya da her zaman talih onlardan yana olsaydı insanlar hiçbir zaman batıl inançlara yönelmeyeceklerdi’, diye yazar, ‘... batıl inanç korku tarafından yayılır, korunur ve beslenir’ (Spinoza’dan aktaran: Morris, 2004: 277) diye ekler.

N. S. İvanov'un da değindiği gibi (2022: 945092) batıl inançlar, işlevlerine göre yedi şekilde ayrılabilir: Koruma ve güvenlik, yetiştirme, olası olumsuz sonuçların önlenmesi, şansın cazibesi, geleceğe bakma arzusu, "kötü gözlerden" korunma, kontrol ve değişmezlik.

I. V. Saenko'nun belirttiği gibi (b.t.) bazı yazarlar için batıl inançlar, psikoterapötik¹ bir işlev görür. Ölümsüz olma isteği, ölüm korkusu, güven altında yaşama isteği, zor ve riskli durumlarda sakin kalabilme gibi durumlarda batıl inançlar insan için hayatının en önemli ihtiyacı olmuştur. I. D. Yalom, büyümlü inançların işlevinin, özellikle yaşlanma ve ölüm korkusu gibi varoluşsal kaygılardan kaçınmaya yardımcı olduğuna inanmaktadır. Bu hayali inançlar, kişinin gerçek dünya sorunları ve zorluklarıyla başa çıkmasını engelleyebilir ve bu tür sorunlara karşı duyarlılığı zayıflatabilir (Saenko, b.t.).

Antropolog L. Levy-Bruhl batıl inançların, toplumun kolektif inançlarının değişikliğe uğramış biçimleri olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda bu inançlar, telkin, taklit ve öneriler aracılığıyla bir kuşaktan diğerine aktarılmaktadır. Günümüzde bilinen birçok batıl inanç, küçük yaşta büyükler tarafından öğretilmiş ve sorgulanmadan bu inançlar hayat boyu devam ettirilmiştir (Ayten ve Köse, 2009: 53).

V. Dal (2015: 60), "Zihinleri korkutarak itaat etmelerini sağlayabilirsiniz, çünkü uzun argümanlar ve kanıtlar kimseyi ikna etmeyecektir." ifadesini kullanır. Buradan da hareketle aslında insanlar bir işi yaptırmak için karşısındaki kişiyi birtakım söylemlerle korkutarak batıl inançları da doğurmuş olduklarını söylemek mümkündür.

Batıl inançların bugüne kadar hala yaşatılmasının en büyük sebebi de onun insana getirdiği faydadır. Batıl inançlar insana inandırıcı gelme bile, onun kişiye getirdiği fayda insanın bunu devam ettirmesine sebebiyet verir (Ayten ve Köse, 2009: 53). Bir kişinin batıl inanç davranışında, olumsuz deneyimlerden ve düşüncelerden kurtulma arzusu, kendini ve kendi bilincini koruma arzusu, duygusal rahatsızlıktan kurtulma arzusu sürekli olarak izlenmektedir. Sonuç olarak, korku ve endişe duyulduğunda, batıl inançlar güven verebilir ve bir güvenlik hissi uyandırabilir (İvanov, 2022: 945092-945093). Ayten ve Köse'ye göre (2009:67-68) batıl inançlar ve bunun etkisiyle yapılan davranışların asıl amacı başarıya ulaşmak değildir, aksine kötü olandan uzaklaşmak, başarısızlıktan

¹ Duygusal, zihinsel ve davranışsal sorunları ele alan tedavi yöntemidir.

korunmaktır. Bununla birlikte insan gerçekleştirdiği batıl inancı sonucunda kendini güvende hisseder, ona kötülük gelmeyeceğini düşünür.

Ayten ve Köse'nin belirttiği gibi (2009: 57-58) Rusya'da üniversite öğrencileri üzerinde batıl inançlarla ilgili yapılan bir araştırma, batıl inançlara sahip öğrencilerin temelde güvenlik ihtiyacını karşılamak amacıyla bu davranışlara başvurduğunu göstermiştir. Aynı araştırma, bu öğrencilerin başarısızlıktan kaçınmak ve duygusal dengeyi sağlamak için bu tür inançlara yöneldiklerini ortaya koymaktadır.

Amerikan psikolog B. F. Skinner, batıl inançları şartlı refleksler bağlamında ele alır. Örneğin, bir çocuk kaynar suda parmağını yakarsa, kaynayan bir tencere karşısında şartlı bir korku geliştirebilir. Aynı şekilde köpek tarafından ısırılmış olan bir çocuk, tüm köpeklerden korkmaya başlayabilir. Skinner, bu akıl dışı korkuları ve batıl inançları benzer kategorilerde değerlendirir. Ayrıca Skinner'a göre, bir kişi bir eylemi gerçekleştirdikten sonra, herhangi bir tehlikeden rastgele kurtulmuşsa, bu, kişinin o davranışını tekrarlama ve sürdürme eğiliminde olmasına neden olabilir. Özetle, Skinner, batıl inançların yanlış neden-sonuç ilişkileri sonucu ortaya çıktığını savunmaktadır (Ayten ve Köse, 2009:50).

G. Ulu (2012: 10), B. F. Skinner'ın batıl inançla alakalı yapmış olduğu bir deney sonucunda, güvercinlerin de batıl inançlara sahip olabileceği kanısına varmış olduğunu belirtmektedir. Skinner bu deneyi yapmak için bir kutu tasarlar ve içine güvercin koyar. Güvercin bir noktayı gagaladığında bir kapaktan yem gelir, güvercin aynı noktayı gagaladığında yemin düştüğünü gözlemler. Bu sayede güvercin aynı noktayı gagaladığında ödüllendirileceğini düşünür ve buna devam eder. Fakat bir gün güvercin aynı noktayı gagalamadığında yem düşerse, bu sefer güvercin bunun neden olduğunu bulmaya çalışır. Şayet o sırada kanat çırpıyorsa yemin düşmesini bu hareketine bağlar.

Batıl inançla alakalı geçmişe dönük bir araştırma yapıldığında, 1407 yılında yazılmış, fakat 1507 yılında İngilizce 'ye çevrilmiş olan *The Gospelies of Dystaues* diğer adıyla *Distaff Gospels* elyazması, Fransız köylü kadınlarının batıl inançlarını konu alan ilk eser karşımıza çıkmaktadır. Kitapta günümüzde halen aşikâr olduğumuz batıl inançları görülmektedir: Bıçak hediye edilmemesi, hamile kadına aşerdiği yiyeceğin mutlaka verilmesi, köpek ulumasının ölüme işaret edeceği gibi (Rhodes, 2015: 13).

Bayduj'a göre ise (2011) tarih yazımsal inceleme, 19. yüzyılın ikinci yarısında antropoloji ve etnografyanın bilim olarak oluştuğu andan itibaren başlamalıdır. Birçok Antik Çağ ve Orta Çağ düşünürleri büyüünün incelenmesinde bazı alametlerin doğaüstü güçlerle bağlantılarını anlamaya çalışmışlardır. Fakat bu tür yargıların irrasyonel gelişim tarihine atfedilmesi gerekmektedir. Antropolojik düşünce geliştikçe benzer batıl inançlar ve alametleri kolektif temsiller ve arketipler olarak adlandırılmıştır. Batıl inanç ve alametler, arketipler ve modern insanın düşüncesinin kalıntılarıyla yakından ilişkilidir.

Elde edilen veriler ışığında batıl inançlar; genellikle bilgi eksikliği, korku, belirsizlik ve kontrol eksikliği gibi faktörlere dayanmaktadır. İnsanlar, anlamakta zorlandıkları veya kontrol edemedikleri olaylar karşısında açıklamalar bulma ihtiyacı hissetmektedirler. Bu ihtiyaç, bilimsel veya mantıklı açıklamalardan uzak, duygusal ve geleneksel inançlara yönelmelerine neden olmaktadır.

1.3. BATIL İNANÇLARIN KÖKENLERİ

Batıl inançların kökenleri karmaşıktır. Tarihsel, kültürel ve psikolojik faktörlere dayanır. Bu inançlar, eski dönemlerde bilimsel açıklamaların eksik olduğu veya anlaşılmadığı zamanlarda olayları ve fenomenleri açıklamak için kullanılmıştır. Aynı zamanda kültürel gelenekler, folklorik hikayeler ve bilgi eksikliği, batıl inançların gelişmesine katkıda bulunmuştur. İnsanların geleceği kontrol etme ve belirsizlikle başa çıkma ihtiyacı, bu inançlara yol açmaktadır. Semboller ve ritüeller de bu inançların bir parçasıdır ve toplumsal baskılar da bireyleri belirli inançlara yönlendirmektedir. Batıl inançlar, insanların düşünce yapısını ve davranışlarını etkilemiştir. Tarihçi F. A. Turan (1998: 90), ritüellerin amacının insanları bir araya getirmek, insanların aralarındaki bağları güçlendirmek olduğunu savunur.

Ö. Özdemir (2021: 83) her toplumda mutlaka batıl inançların varlığını görmenin yüksek derece mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu batıl inançların temelinde mutlak suretle doğa bulunmaktadır. Çoğu ülkenin ilkel dönemlerinde inanılan ateş, su, ağaç, kaya, dağ vb. kültlerin olduğu görülmektedir.

Varlı (2014: 15) bazı batıl inançların önceden yalnızca yapılmaması gereken, çevreye zarar veren, muhatap olunan kişinin iyiliği adına yapılan veya söylenen eylemler zamanla melek ve inanç kavramlarıyla tanışıldığında evrilerek batıl inançlara

dönüştüğünü ifade etmektedir. Örneğin: Uzanan bir kişinin üzerinden geçilmemesi gerektiği, geçilirse de o kişinin kısa kalacağı veya hasta olacağına dair inanç aslında Allah'ın yarattığı insana saygı çerçevesinde gerekmedikçe üzerinden geçilmemesi gerektiği inancından doğduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde çimene sopayla vurulduğunda meleklerin kanatları kırılması ve kuyu kenarında oturup konuşmanın kişiye uğursuzluk getireceği inançları da çimene vurmanın ona zarar getireceğinden ve kuyu kenarında oturmanın tehlikeli olacağından dolayı söylenmiş sözlerin batıl inanca dönüşmüş halleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batıl inancın, mitolojik ve büyüdü düşünceyle doğrudan ilişkili, son derece eskiye dayandığı açıktır. Özdemir (2021: 92) mitlerin aslında batıl inançlara kaynaklık etmiş olduğunu, geçmişten bu yana nesilden nesile aktararak ve evrilerek birer batıl inanca dönüştüklerini vurgulamaktadır.

Gerasimova ve Guryanova (2009: 157-158) zamanla gelişen kültür ve toplumsal bilinç batıl inançların da evrilmesine sebebiyet verdiğini belirtmektedir. Totemizmin kalıntılarını hayvanlarla ilgili olan batıl inançlarda görmek mümkündür; kara kedinin uğursuzluk getirmesi gibi. Toteme kurban sunma ritüeli de suya bozuk para atma ritüeline evrilmiştir. Fetişist² inançların kalıntılarını da sol omzun üstünden tükürme, tahtaya vurma inançlarında görülmektedir. Ev cinlerinin var olduğuna inanılması da animizmin kalıntısı olarak görülmektedir.

Zorlu koşullarda yaşarken, insanlar her zaman bir işarete mantıksal bir açıklama getirmezlerdi. Sonuç olarak; batıl inanç ortaya çıktı, ancak bu inançların en eski tarihini maddi kanıtlar ve kaynaklar olmadan takip etmek mümkün gözükmemektedir. Bayduj'a göre (2011: 200) ülkelerin geleneksel kültürünün bir parçası olan batıl inanç 20. yüzyılın ikinci yarısında halk bilimciler ve tarihçiler tarafından incelenmiştir. Folklor çalışması kolektif ve tanımlayıcı bir karaktere sahiptir.

Toplumsal ilkeler, eski dini inançlar, mitoloji, büyücülük, insan psikolojisi gibi birtakım unsurlar batıl inançların temelini oluşturmaktadır. Günümüzde birçok batıl inancın ne kadar uzak bir geçmişe ait olduğu bilinmemektedir. Sokolova (2013: 16), günümüz batıl inançlarının çoğunun gerçek kökenin ilkel insanlardan gelen inanışlar olduğunu belirtir. Birçok batıl inancın günümüzde doğmuş olduğu düşünülse de bu

² Doğaüstü güçlere sahip olduğuna inanılan nesneye tapınma şeklidir.

inançların da modern kıyafetlere bürünmüş eski inançlar olduğu bilinmektedir. Bazı toplumlarda da yanlış gözlemler sonucunda birtakım mitler ve gelenekler oluşmuştur. Örneğin: Bir evin çatısında bir atmaca yuvası varsa ve o ev yanmışsa, yapılan gözlemler sonucunda insanlar çıkan yangını evin çatısındaki atmaca yuvasıyla bağdaştırmıştır. Bunun gibi birçok örnek vermek mümkündür.

Kültürel farklılıklar, zihniyet farkı, dini inanışlar, aynı işaretin farklı kültürler arasında farklı anlamları olmasında büyük etkileri bulunmaktadır. Bununla beraber bir kültürde belli bir işaret iyiye alamet iken, başka bir kültürde bunun tam tersinin kötüye alamet olduğu da görülmektedir. Örneğin; Avetisova ve Avanesova'nın da belirttiği gibi (2014: 107) Ruslarda kara kedi uğursuzluk ve başarısızlığı sembolize ederken, İngilizlerde kara kedi mutluluk ve şans sembolize etmektedir. İngilizler bu konuda şöyle bir ifade kullanmaktadır:

"If a black cat crossed your path, you will have good luck.". "Eğer karşına bir kara kedi çıkarsa, bu sana şans getirecektir.". Evcil hayvan olarak da İngilizlerin genel anlamda kara kedileri tercih ettikleri bilinmektedir.

İ. Gülüş (2016: 116) batıl inançların ortaya çıkışında psikososyolojik faktörlerin bulunduğunu ve bu gibi faktörlerin insan hayatıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Örneğin; timsahın olmadığı bir yerde timsahla ilgili bir batıl inancın oluşması imkansızdır. Fakat başka bir bölgeden bu bölgeye gelen kimseler, yalnızca dillerini, dinlerini ya da kültürlerini buraya taşımazlar, aynı zamanda batıl inançlarını da kendileriyle getirirler. Bu sayede batıl inançlar, farklı kültürlerin bir şekilde bir araya gelmesiyle kültürler arası etkileşimde başka bir kültürde hayat bulabilir.

Varlı (2014: 14) da fetihler sonrasında birçok kültürden olan insanların bir araya gelmeleriyle birlikte birbirlerine kendi kültürlerini, inançlarını, düşüncelerini vermiş olduğunu belirtmektedir. Bu birleşim sonucunda konuya dini bağlamda bir bakış açısı getiren Varlı, o dönemde Müslüman olan kesimin de farklı sosyokültürel yapıda olan milletlerden etkilenmesi sonucunda, günümüzde İslami bir kökene dayandığı düşünülen birtakım ritüellerin süregelmış olduklarını belirtmektedir. Bu inançların kökenlerinin de çoğu Yahudilikten ve Hristiyanlıktan gelmektedir. Aynı zamanda Varlı, İslam'a zarar vermek adına bu batıl inançların kasten dinimize sokulmuş olduğunu da savunmaktadır.

Birçok batıl inancın da kökeninin nereden geldiği hakkında hiçbir fikrimiz yokken, bazıları hakkında da bildiğimizi düşündüğümüz yanlışlar bulunmaktadır. “Gece tırnak kesilmez.” örneğine bakıldığında bunun birçok kişi tarafından sadece günah olduğu için yapılmaması gereken bir davranış olduğu düşünülmektedir. Eskiden evlerde yemek yapılan yerle, insanların yattıkları, oturdukları yer bir oda içerisindeydi. Geceleri ışık görevini ocak ateşi görürdü. Tırnakların bıçak yardımıyla kesildiği o zamanlarda insanlar ocak başında tırnaklarını kestiklerinde, yemeğe sıçrama ihtimalinden ötürü geceleri bu hareketin yapılmaması gerektiğini düşünmüşlerdir (Meydan, 2013: 1-2). Dini açıdan baktığımızda tırnak her gün istenilen zamanda kesilmesi uygundur, herhangi bir günahı yoktur. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: *"Saç ve tırnağınızı toprağa gömün, büyücüler onlarla sihir yapmasın!"* (Deylemi).³ Bu hadisten de hareketle, insana zarar getirecek büyülerde en çok kullanılan saç ve tırnakları aslında bu gibi tehlikelerden korunmak amacıyla toprağa gömülmesi veya saklanması gerektiğini söylemek mümkündür. Bu gibi nedenlerden ötürü insanlar birtakım batıl inançlar üretmişlerdir.

B. Meydan’a göre (2013:1-2) bazı batıl inançlar, başlangıçta batıl olarak kabul edilmeyen inançların evrimleşmiş hali olabilir. Örneğin, kapı eşiğinde oturmanın uğursuzluk getireceği inancı, aslında tarikat kültüründe eşiklerin kutsal sayılmasıyla bağlantılıdır. Tarikat ehli için eşikler, zâhir ile bâtın arasındaki geçiş noktası olarak görülür. Eşiklerin kutsallığı, mürşide ulaşmayı simgeler. Ancak bu inanç zamanla halk arasında yayıldığında, eşiğe oturmanın uğursuzluk getireceği şeklinde bir batıl inanç ortaya çıkmıştır. İlk neden unutulmuş ve yerini halk arasında yayılan yanlış bir inanç almıştır.

Hemen hemen her kültürde aynalarla ilgili de birçok batıl inanca rastlamak mümkündür. Bu batıl inancın tarihsel kökene bakıldığında; Ulu’ya göre (2012:10-11) ilk aynalara eski Mısır zamanında rastlanmaktadır. Bunlar pirinç, altın, gümüş, bronz gibi metallerden sağlam ve parlatılarak yapılan aynalardır. O zamanlardaki inanişe göre aynaya yansıyan görüntü insan ruhunun bir yansımasıdır. Cam kapların yapımıyla da insanlar, cam kap içerisindeki suya yansıyan görüntünün de yine insan ruhunun bir yansıması olduğunu düşünmeye devam etmişlerdir. Şayet cam kırılırsa, ruhun bir parçasının da vücudu terk edip gittiği düşünülmüşlerdir. Yine Ulu’nun ifade ettiği gibi

³ Bir hadis alimi.

(2012: 11) birinci yüzyılda Romalılar, camın kırılmasının uğursuzluk getireceğine inanırlardı ve bu inançla ilgili olarak hayatın her yedi senede bir kendini yenilediğine inanılırdı. Camın kırılması, ruhun ve dolayısıyla insan sağlığının tahrip olduğu anlamına gelmekteydi. Bu nedenle vücudun kendini yenileyerek insanın sağlığına kavuşması için yedi yıl geçmesi gerektiği düşünülürdü. Kırılan aynaların parçalarının toplanması ve bunların güneye akan bir ırmakta yıkanması veya toprağa gömülmesi, kötü şansın yok edileceğine inanılan uygulamalar arasındaydı.

13 sayısının da genel anlamda dini bir inanıştan gelen bir batıl inanç olduğuna inanılır. Özcan'ın ifadelerine göre (2018) Leonardo da Vince'in son akşam yemeği adlı eserinde de konu edildiği üzere Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki cuma akşamı 13 havarisiyle bulunduğu o son akşam yemeğinde masada 13 kişinin olması ve onu ele veren kişinin (Yahuda) de masaya gelen son 13. kişinin o olması da rastlantı değildir. 13 sayısının uğursuzluğuna dair en eski bilginin bu olmadığı da söylenmektedir. Bu nedenle 13 sayısının uğursuzluğunu yalnızca Hristiyanlığa bağlamamak gerekir. Hristiyanlıktan öncesi araştırıldığında Son Akşam Yemeği'nden 1800 yıl, günümüzden yaklaşık 3800 yıl öncesine baktığımızda tarihin en eski yazılı kanunu olan Hammurabi yazıtları karşımıza çıkmaktadır. Özcan'ın da ifade ettiği gibi (2018), 282 maddeden oluşan bu yazıtta 13. maddenin olmayışı da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 13 sayısının uğursuz olarak görülmesini çok daha eskilere dayanmaktadır. Dönemin efsanelerinde ve mitolojilerinde de o dönemlerde insanların bu batıl inanca sahip olduklarını görmek mümkündür. Örneğin İran'da Perslerin uğursuzluklardan ve kötülüklerden kaçınmak amacıyla ayın 13'ünde evlerinden çıkmadıkları rivayet edilir. Bir başka rivayete göre ise; Babil şiiri olan "Song of Ishtar"ın 13. dizisinde Ölüm Tanrıçasından bahsedilir.

İskandinav mitolojisine de bakıldığında Son Akşam Yemeği olayına benzer bir olayla karşılaşılmaktadır. Özcan'ın ifadelerine göre (2018), sofranın etrafında yine 12 Tanrı vardır. Bu sofraya son katılan 13. Kişi olan Tanrı Loki'dir. Onun gelmesiyle tüm eğlence bozulur ve sofradaki Tanrılardan biri olan İyilik Tanrısı Baldur, Tanrı Loki tarafından öldürülür.

E. Tufan ve B. Hamarat (2009: 49) da 13 sayısından korkan toplumlarda yüksek binalarda 13. kat olmadığına da değinmektedir. 13. kata denk gelen kat ya 14. kat ya da 12a katı şeklinde adlandırılmaktadır. Yunanca ve İspanyolcanın konuşulduğu

toplumlarda da 13. günün cuma veya salı gününe denk gelmesi uğursuzluk kabul edilmektedir. Aynı şekilde Rusya’da da pazartesi gününe denk gelmesi uğursuzluğu işaret etmektedir. 13 sayısının uğursuzluğu, psikolojide de *Triskaidekafobi* (13 sayısından korkma hastalığı) olarak adlandırılmıştır. 13’ten ziyade Uzakdoğu ülkelerinde de 4’ten korkma hastalığı (Tetrafobi) bulunmaktadır. Özellikle 4 sayısından korkulması, ondan kaçınılmasının sebebi ise ölüm ve 4 sözcüklerinin sesteş olmalarıdır (Meydan, 2013: 22). 13 sayısı haricinde uğursuz kabul edilen birçok sayı vardır. Tufan ve Hamarat (2009: 49), Hintliler için 1, 3 ve 8 uğursuz rakamlarının olduğuna ve bu nedenle cuma günlerinde ödeme yapmadıklarına, gelinlerini evinden çıkarılıp yeni evine getirmediıklarını ifade etmektedir.

Dört yapraklı yonca bulan kişinin şanslı olduğu inancı hemen hemen her kültürde yaygınlaşmış ve çoğu millet tarafından benimsenmiş bir inançtır. Kenyaykina (2018: 197) dört yapraklı yoncanın şans getireceğine dair olan batıl inancın kökeninin, Aziz Patrick’in İrlanda efsanesiyle ilişkili olduğuna değinmektedir. Aziz Patrick Kutsal Üçleme’yi insanlara yonca ile açıklamıştır. Dört yapraktan oluşan yoncalar haç ile ilişkilendirilmiş ve insanlar nadir bulunan dört yapraklı yoncanın kendilerine şans getireceğine de inanmışlardır. Bu inanç yalnızca Kelt halka özgü olmamakla birlikte, aynı zamanda Slav halkında da görmek mümkündür. Özellikle de İvan Kupala gecesinde dört yapraklı yonca bulmanın şans getireceğine inanılmaktadır.

Ulu’nun da değindiği gibi (2012: 12) çevreye zarar getirebilecek herhangi bir davranışı önlemek amacıyla bu davranışın uğursuzluk getireceği gibi korkutularak söylenmiş olan bu sözler zamanla artık batıl inançlara dönüşmüştür. Örneğin; evde şemsiye açılırsa, bunun uğursuzluk getireceği inancı bulunmaktadır. Evde şemsiye açmanın eşyalara ve kişilere zarar verebileceği ihtimalinden dolayı, bu durumu engellemek için bu ifadeler kullanılmış ve zamanla batıl inanç haline gelerek farklı toplumlara da yayılmıştır.

Günümüzde pek sıklıkla kullandığımız “Günah keçisi” kavramı da Özdemir’in ifade ettiği gibi (2021:94), ilkel kabilelerin cenaze törenlerde yaptıkları belli ritüeller dolayısıyla ortaya çıkmıştır. Bu ritüelle birlikte ölen kişinin ruhunun sembolik olarak bir hayvana aktarılıp, bu hayvanın köyden uzaklaştırılmasıyla, ölünün ruhunun köyden uzaklaştırılması ve toplumun korunması amaçlanmıştır. Ritüel sonunda ölünün ruhunun

köyü terk etmesiyle insanlar yaşadıkları sevinci danslar ve şarkılarla kutlamışlardır. Bu tür inançlar ve uygulamalar, toplumların ölüm ve öteki dünyayla ilişkilerini anlama ve yönlendirme çabalarının bir parçasıdır.

Batıl inançların kökenleri karmaşık ve çok yönlüdür. Çünkü farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı veya benzer kökenlere dayandığı da görülmektedir. Genel anlamda bakıldığında insan psikolojisi, insan ve doğa ilişkisi, toplumsal ilkeler, eski dini inanışlar, mitoloji ve büyücülük batıl inançların kökenini oluşturan temel unsurlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

RUS VE TÜRK BATIL İNANÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. RUS VE TÜRK BATIL İNANÇLARINDA PAGANİZM, ŞAMANİZM VE GÖK TANRI İNANÇLARININ ETKİLERİ

Paganizm, Şamanizm ve Gök Tanrı inançları, tarihsel olarak birçok batıl inanç üzerinde etkili olmuş ve bu inanç sistemlerinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu inanç sistemlerinin batıl inançlar üzerindeki etkileri, insanların çevrelerindeki doğal olayları anlamaya ve kontrol etmeye yönelik çabalarını yansıtmaktadır. Batıl inançlar, insanların bilimsel açıklamalardan yoksun oldukları dönemlerde, doğayı ve çevrelerini daha iyi anlama ve yönlendirme arayışının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu inançlar, ritüeller, semboller ve tılsımlar gibi uygulamalarla ifade edilmiş ve toplumların kültürel ve dini miraslarının bir parçası haline gelmiştir.

2.1.1. Paganizm

Pagan kelimesi Latince *paganus* kelimesinden türemiş “köylü, taşralı” anlamına gelmektedir (Higginbotham ve Higginbotham, 2002: 12). Pagan olumsuz bir anlam taşımaktadır. Bir bölgede yeni gelişen bir din, devlet dini haline geldiği takdirde, önceden inanılan dinler ve azınlıkta kalan inançlar pagan olarak adlandırılmıştır. Buna örnek olarak; Orta Çağ’da Roma’da yaşayan azınlıkta kalan Müslümanlar pagan olarak adlandırılmıştır. Osmanlı Devleti, İstanbul’un fethinden sonra da pagan kelimesini; Allah’a inanmayan, Allah’a ortak koşan veya başka bir Tanrıya inanan anlamlarında kullanmıştır (Diamond Tema, 2020). Aynı şekilde J. Higginbotham ve R. Higginbotham’ın da ifadelerine göre (2002: 12-13), Haçlı Seferleri sırasında Hristiyanlar, Müslümanlara “pagan” demişlerdir. Protestanların ve Katolikler’in de birbirlerini bu kelimeyle çağırdıkları ifade edilmektedir.

Paganizm, eski Avrupa topluluklarının ve diğer kültürlerin geleneksel dinlerini ifade eder. Paganizm, diğer dinlerde olduğu gibi yaşamın anlamı, ölümden sonraki varlık, Tanrı veya Tanrıçayla, temel doğa ve evrenle nasıl etkileşim kurulduğu gibi temel dini sorulara yanıtlar arayan bir inanç sistemidir.

Paganizm iki yönüyle karşımıza çıkmaktadır: Bunlardan ilki doğa tabanlı bir din olması, diğer yönü ise mevsimlere dayalı ritüellere sahip olmasıdır (Diamond Tema, 2020). İlkel insan doğanın dengesine göre hareket etmiş ve doğada gördüğü işaretler üzerinden birtakım yorumlamalar yaparak birtakım nesnelere doğaüstü güçler atfetmiştir. İlkel insan, doğayla iç içe uyum içinde yaşamışlardır. Diğer bir yandan mevsimsel geçişler, günlerin uzanıp kısılması, güneş ve ay tutulmaları gibi olaylarda kutsiyet aramıştır. İlkel insan, tüm bu mevsimsel hareketlenmelere doğaüstü güçler atfederek, bu doğaüstü güçlere tapmış ve kurbanlar adayıp, çeşitli festivaller düzenlemiştir.

Higginbotham ve Higginbotham'ın da değindiği gibi (2002: 9-12) Paganizm, içerisinde birçok inancı barındırmaktadır. Birkaç yüzyıla ve kültüre yayılmış olsalar da bu inançların ortak özelliklere sahip olduklarını görmekteyiz. Bu inançlar yereldirler, toprak merkezlidirler, büyüsel unsurlar içerirler, hem erkek hem de dişi tanrıları mevcuttur, başka bir din tarafından bastırılmış veya ortadan kaldırılmışlardır.

Paganların kutsal törenlerini, ayinlerini gerçekleştirecekleri bir mekâna ihtiyaçları yoktur. Paganlar için her mekân ayinlerini yapabilmeleri için uygundur. Fakat ayin düzenlenecek olan mekânın güzel bir enerji yayması gerekmektedir. Kullanılacak olan mekâna ilk olarak tuz serpilir ardından mekân süpürgeyle süpürülür. Mekân, adaçayı ve tatlı otların yakılmasıyla temizlenir. Birtakım ritüeller gerçekleştirildiğinde davul çalınır, dans edilir, şarkı söylenir ve ziyafetler verilir (Higginbotham ve Higginbotham, 2002: 41-45).

Paganizm, batıl inançların kökenlerinden biridir. Örneğin, mevsimsel ritüeller, tılsımlar ve büyüsel uygulamalar pagan geleneklerinin bir parçasıdır. Bu tür uygulamalar batıl inançları beslemektedir.

Bazı topluluklar ve bireyler paganizmi olumlu bir şekilde değerlendirirken, diğerleri bu tür inanç sistemlerini olumsuz olarak nitelendirebilmektedir. Paganizmin doğaya saygı gösterme, döngülerle uyum içinde yaşama ve bireyin kişisel bağlamında spiritualite⁴ arama gibi öğeleri barındırdığı görülmektedir. Semavi dinler henüz yokken ilkel çağlarda insanların bu gibi manevi arayışları olması ve çevresinde gerçekleşen

⁴ Bireyin içsel keşif, anlam arayışı ve derin bağlantıları vurgulayan evrensel bir kavramdır.

olayları anlamlandırma çabasıyla birlikte sahip oldukları pagan inanışların genel anlamda olumlu veya olumsuz şekilde yorumlanması doğru olmayacaktır.

2.1.1.1. Rus Paganizmi

Rus paganizmi, Rusya'nın tarihi ve kültürel mirasında önemli bir rol oynamış olan eski Slav dini inançlarını temsil etmektedir. Rus paganizmi; Slav halkının doğa, tanrılar, ritüeller ve geleneklerle ilgili inançlarını içerir. Rus paganizmi, doğa ve doğanın güçleriyle yakından ilişkilidir. Bu inanç sisteminde; çeşitli tanrılar ve tanrıçalar, doğanın farklı yönlerini ve elementlerini temsil etmektedir. Örneğin, Perun gök gürültüsü tanrısı olarak kabul edilirken, Dazhbog güneş tanrısı olarak bilinir.

Rus paganizmi; mevsimsel dönemler, tarım, doğa olayları ve özel yaşam olayları için çeşitli ritüeller ve törenler içerir. Bu törenler, tanrılara ve doğaüstü güçlere saygı göstermek, bereketi artırmak ve olumsuz enerjileri uzaklaştırmak amacıyla düzenlenirdi. A. Dietrich'in de değindiği gibi (2002: 35), avcılık ve tarım yapan Rus halkının yaşam biçimleri dinlerine yansımaktaydı. Toprak, orman, nehir, göl, ev ve ahır gibi kavramlar günlük yaşamlarında büyük bir rol oynuyordu ve bu nedenle dini inançları ve duyguları da bu çerçevede şekilleniyordu. Bu insanlar, avcılık ve tarım yoluyla geçimlerini sağladıkları için doğaüstü güçlere başvurarak günlük endişelerden ve tehlikelerden korunmaya çalışıyor, huzurlu bir yaşam sürdürmek için bu güçlere saygı gösteriyorlardı.

Rus paganizmi, sadece Ruslarla sınırlı kalmamıştır; Slav halkları tarafından da benimsenmiştir. Bu inançlar, Rusya'nın farklı bölgelerinde ve Slav topluluklarının farklı alt grupları arasında yaşanmaktadır.

Rus paganizmi, Rusya'nın Hristiyanlığın kabulünden önce hüküm sürmüş, ancak Rusya'nın Hristiyanlığı kabulünden sonra birçok pagan gelenek ve inanç, Hristiyanlıkla iç içe geçmiştir. Bu nedenle, bazı Hristiyan törenleri ve bayramları pagan kökenlidir. Tokmak (2020: 11-12) Hristiyanlığın kabulüyle birlikte paganlığa ait tüm kaynakların yok edilmiş olduğunu vurgulamaktadır. Fakat kilisenin paganlık karşıtı kronikleri, Avrupalı tarihçi ve seyyahların eserlerinde Rus paganlığından bahsetmiş olmaları; Rusya'nın eski dini inancı hakkında yol gösterici bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bulunan pagan tanrılara ait nesnelerin ve tapınaklarının varlığı Rus paganlığının varlığını kanıtlar niteliktedir.

Dietrich'in ifadelerine göre (2003: 35), Rusların Hristiyanlığı kabulünden önceki dönemlerinde, çeşitli doğal unsurlara taptıkları görülmektedir. Hastalıklardan korunmak için ağaçlara yatan, kutsal taşlar arayan ve adaklar sunan Ruslar, önemli kişilerin cenaze törenlerini büyük bir ritüele dönüştürüyorlar ve bu önemli kişiler devasa büyüklükte olan "kurgan" denilen mezarlara gömülüyorlardı. Ölenlerle birlikte eşleri ya da köleler de gömülüyor, cenaze sonrası yarışmalar düzenleniyor ve ziyafetler veriliyordu. Geçmiş Yılların Menkıbesi⁵'nde de bu geleneklerin izleri görülmektedir: "Bu paganlar göle, kuyuya, ormana kurban veren diğer paganlardandılar." (Nestor'dan aktaran: Dietrich, 2002: 35).

Rus Paganizmi'ne göre tanrı ve tanrıçalar şunlardır: Bereket tanrıçası Mokoş (Мокош); Güneş tanrıları Hors (Хорс) ve Dazhbog (Дажбог), rüzgâr tanrısı Stribog (Стрибог), verimlilik tanrısı Simargl (Симаргл), göklerin tanrısı Svarog (Сварог), nehir kıyısında yaşayan ve evleri koruyan tanrıça Beregin (Берегин) ve savaş ve verimlilik tanrısı Svetovit (Световит), aşk tanrıçası Lada (Лада) (Kaya, 2012; Tokmak, 2020).

Rus Paganizminin en büyük tanrısı Perun (Перун); gökyüzü, şimşek, fırtına ve savaş tanrısı olarak kabul edilirdi. Aynı zamanda knezlerin ve askerlerin savaşlarda koruyucusu olarak görülürdü. Meşe ağacı ise Perun'u temsil ederdi; balta, Perun'un silahıydı. Ruslar, Perun'a adak olarak tavuk, keçi, öküz ve hatta insan kurban etmişlerdir (Dietrich, 2002: 35).

Kaya'nın ifadelerine göre (2012) eski Rus yazılı kaynaklarında Volos (Волос), genellikle evcil hayvanların koruyucu azizi ve servet tanrısı olarak kabul edilirdi. Perun, silahlarla ilişkilendirilirken, Volos altınla ilişkilendirilirdi ve bu nedenle servet tanrısı olarak da bilinirdi. Ayrıca, şarkıcı ve hikâye anlatıcılarının koruyucu tanrısı olarak da kabul edilirdi. Ek olarak Dietrich'in (2002: 36) de belirttiği gibi, Perun yeryüzü tanrısıdır, Volos ise yeraltı tanrısıdır. Volos'ın yeraltında şeytanları kontrol ettiği rivayet edilir.

Geçmiş Yılların Menkıbesi'nde de yine Rus halkının Perun ve Volos'ın gücüne olan inancının izlerini görebilmekteyiz. "Eğer Yunan çarı benimle, boyarlarla ve tüm Ruslarla ant içerse antlaşmaya sadık kalırız. Ama eğer daha önce verilen sözler yerine

⁵ Nestor tarafından XII. yüzyılın başlarında yazılan ilk kroniktir. Rusya halkının nereden geldiğini, Kiev'de hangi gücün olduğunu, insanların nereye yerleştiğini, Eski Rus devletinin nasıl kurulduğunu anlatır. Kronolojik bir sıralamaya sahiptir ve gerçek tarihi olayları anlatır.

getirilmezse, ben benimle birlikte olan ve benim üstümdeki Tanrı'ya olan, onun adı altında inandığımız Perun ve hayvanların tanrısı Volos üzerine yemin ederim ki altın olacağız ve öyle ki silahlarımız da altın olacak ve onları öldüreceğiz.” (Nestor’dan aktaran: Dietrich, 2002: 36).

Rus mitolojisinde birçok ruhun da varlığına inanılır. Bunlardan birisi de Domovoy’dur. Domovoy (Домовой), Rus mitolojisinden ev ruhu olarak bilinir. Bulunduğu evi sahiplenir, evdeki insanları ve hayvanları koruduğuna inanılır. Birçok ismi ve görünüşü bulunmaktadır. Domovoy, golbeşnik (голбешник) olarak da adlandırılır. Çünkü Domovoy, evin içerisinde golbets (голбец) denilen fırının yan kısmında bulunan bu yeri çok sever. Domovoy, şişman, kısa boylu, yüzü haricinde her yeri kıllara kaplı, bir tutam saçı ve gri sakalları olan, genellikle kısa zipun adı verilen yarım kaftan giyen bir ev cinidir. Geceleri kiler, mahzen, samanlık ya da tavan arasında olur. Bazen ev içerisinde ayak seslerinin duyulduğuna, kapıları çarptığına ve birtakım sesler çıkarttığına inanılır. Hristiyanlık, Domovoy’un varlığına olan inancı reddetmemiş, fakat onu şeytani ve karanlık güçlere atfetmiştir (Dal, 2015: 21-22).

E. V. Taranenko’nun ifadelerine göre (2003) Slav animistik imgeleri, günlük batıl inançlardan sanat eserlerine ve modern kitle kültürüne kadar geniş bir yelpazede görülmektedir. Özellikle reklamcılık gibi kitle kültürü alanları, bilinçaltı etkileme ilkesine dayalı olarak bu imgelere oldukça duyarlıdır. Başlangıçta evin koruyucusu olarak bilinen, daha sonra korkutucu bir figür haline gelen Domovoy; reklamlarda ev sakinlerine çay dolduran, iyi huylu yaşlı bir adam olarak tasvir edilmiştir.

Leşiy (Леший), Rus folkloründe ve mitolojisinde yer alan orman cini veya ruhu olarak bilinen bir varlıktır. Leşiy, ormanların koruyucusu ve yöneticisi olarak kabul edilir. Bu figür, ormanın doğal denge ve düzenini sağlamak amacıyla insanlar ve diğer varlıklarla etkileşimde bulunur. G. Öksüz’e göre (2021: 138-139) ormanda avcılarının orman cinini öfkelenmemek için gereğinden fazla avlanmaması, ağaçlara ve hayvanlara zarar vermemesi gerektiğine inanmaktadırlar. Orman ciniyle iyi geçinmek isteyen avcı mutlaka ona kurban sunmalıdır. Bu sayede orman cini Leşiy’nin kendisine yardımcı olacağına inanır.

Baba Yaga (Баба-яга), Slav mitolojisindeki bir cadı figürüdür. Genellikle kötü niyetli, çirkin ve korkutucu bir karakter olarak tasvir edilir. Hareket eden bir kulübede

yaşar, bacakları kemiklerden yapılmış, evi tavuk bacakları üzerinde durur. Hikayelerde genellikle kahramanlarla karşılaşır ve onlara çeşitli görevler verir. Bazı öykülerde Baba Yaga, kişiyi öldürmeye çalışırken, diğerlerinde yardımcı olabilir. Onunla ilgili hikayeler, Rus ve Slav mitolojisinin önemli bir parçasıdır (Dal, 2015: 99-100).

Vodyanoy (Водяной), Slav mitolojisinde yer alan bir su ruhu veya su varlığıdır. Dal'a göre (2015: 93-94) Vodyanoy, genellikle nehirler, göletler veya diğer su kaynaklarıyla ilişkilendirilir. Bu varlık, sıklıkla çirkin, kaba ve yeşilimsi bir cilt rengine sahip olarak tasvir edilir. Vodyanoy'un öne çıkan özelliklerinden biri, genellikle suya düşenleri sular altında tutarak veya sulara çekerek boğma eğiliminde olmasıdır. Aynı zamanda su kaynaklarına zarar verebilecek veya onları kirletebilecek bir varlık olarak da düşünülür.

Rusalka (Русалка), Slav mitolojisindeki bir su ruhu, su perisi veya denizkızı olarak bilinen bir varlıktır. Genellikle gölette, nehirde veya diğer su kaynaklarında yaşadığına inanılır. Rusalkalar, güzellikleriyle bilinir ancak bazen insanları suya çekerek boğdukları veya başka zararlar verdikleri düşünülür. Dal'a göre (2015: 109-111) Rusalkalar, vaftiz edilmeden ölmüş olan veya suda boğularak can vermiş olan kızlar oldukları bilinmektedir. Başka bir inanişaya göre ise Rusalkalar insan nesline ait değildirler ve kötü ruhlarla ilişkilendirilmiştir.

Znahar' (знахарь) ve znaharka (знахарка) şifacı kadın büyücülerdir. Antik çağlardan bu yana süre gelen birtakım geleneksel ritüeller eşliğinde ilkel tedavi yöntemlerini uygulamaktadırlar. Koldun (колдун), koldun'ya (колдунья), vedun (ведун) ve vedun'ya (ведунья) kara büyü ile ilgilenen cadılardır. Znahar' onlardan farklı olarak haç ve duaya başvurmaktadır. Koldun ve koldun'ya genelde masallarda duyulan cadılardır. Rusya'nın kuzey kesimlerinde genellikle kudesniki (кудесники) ve doki (доки) yine büyücü anlamında kullanılan sözcüklerdir. Bunlardan farklı olarak vorojeya (ворожея) ve vorojka (ворожка) yani falcılar vardır. Bu kimseler genellikle ele, kahve falına, kartlara, suya dökülmüş yumurtaya, eritilmiş kurşuna bakarak bunlar üzerinden kehanetlerde bulunur ve fal bakarlar (Dal, 2015, 33-34).

Dietrich (2002: 37), Rusların pagan dönemine ait ilk yazılı kaynağın 10. Yy'da Zbruç nehrinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bulunan Zbruçskiy heykeli olduğunu ifade etmektedir. Üç metrelik kalkerden yapılmış bu dört köşeli sütunda üç

katman bulunmakta ve bu katmanlardan birincisinde tanrılar, ikincisinde insanlar ve üçüncü son katmanda ise cehennem yer almaktadır. Tokmak (2020: 12), Zbruşkiy Heykelinin bu dört yüzünde iki tanrı ve iki tanrıça bulunduğunu belirtmektedir. Bunların Vladimir'in Panteon'unda da bulunan Perun, Mokoş, Hors ve Lada tanrılarının olduğu düşünülmektedir.

Rus paganizmi, Rus kültürünün ve tarihinin derin bir parçası olarak kabul edilir. Ancak, bu inançlar Hristiyanlıkla ve daha sonra komünist ideolojiyle rekabet etmiş ve birçok açıdan bastırılmıştır. Buna rağmen Rus paganizmi, kültürel ve tarihi önemi nedeniyle ilgi çeken bir konu olmuştur. Ö. Mert'in de belirttiği gibi (2019: 296) Hristiyanlık öncesi Slavların pagan inanışları, Hristiyanlığın kabul edilmesine, çeşitli yasaklamalara rağmen varlığını sürdürebilmiştir. Din ve kültürde değişiklikler yaşanmış olsa da bazı temel unsurlar ve kültürel öğeler korunmuştur. Tanrılar, tanrıçalar ve kutsal törenler, kişisel inançlarla birleşerek evrilmiş ve birey ile kültür arasında bir sentez oluşmuştur. 10. yüzyılda paganizm yasaklansa da sonraki yıllarda bu inanç sistemi pasif bir şekilde hayatta kalmayı başarmıştır.

Mert'in de ifade ettiği gibi (2019: 298) Hristiyanlık öncesi kültürleri açıklamak için "pagan" terimi kullanılmış ve Hristiyan yazarlar, putperest tanrıları şeytan olarak görmüşlerdir. Bu da sihir ve putperestlik arasında bir bağlantı oluşturmuştur. 13. yüzyılda Kiev Mağaraları Manastırı başrahibi Serapion; cadılar, büyücüler ve pagan inançları hakkında vaazlar vermiş ve pagan geleneklerinin hala sürdüğünü, masum insanların yakıldığını ifade etmiştir. Serapion ayrıca cadıların elementlere hükmetme güçlerine sahip olması durumunda onlara ibadet edilmesi gerektiğini savunmuş ve kılıkları Tanrı'nın cezası olarak görmüştür.

Mert (2019: 298-300), ilerleyen yıllarda paganizm ve pagan faaliyetlerinin kısıtlanması konusundaki süreci şu şekilde aktarmaktadır: 16. yüzyılın ortalarında Rusya'da Muskovit Kilisesi ve IV. İvan, büyü, falcılık, astroloji gibi uygulamalara ölüm cezası getirerek putperestlikle mücadele etme isteği taşımıştır. 17. yüzyılda da müzik aletleriyle yapılmış olan birtakım faaliyetler sonrasında da devlet ve kilise bu müzik aletlerini (tef, domra) de yasaklamıştır. 18. yüzyıla kadar büyücülük laik bir yasal konu olmamış, ancak 1716'da Çar I. Petro tarafından ölüm cezasına tabi tutulmuştur. 1775'te II. Katerina, batıl inançları içeren davalara bakan mahkemelerin kurulmasını gerektiren

hükümet reformları yayımlamıştır. 19. yüzyılda pagan tapınaklarının yerine kiliselerin inşa edilmesi ve Hristiyanlık öncesi geleneklerin Hristiyanlıkla kaynaşarak köylü dininin bir karışımını oluşturması, pagan unsurların Hristiyanlıkla iç içe geçtiğini göstermektedir.

19. yüzyılda Rus yasalarına göre batıl inançlı eylemler suç olarak kabul edilmiştir. Suçların önlenmesi ve bastırılması tüzüğünün 28-29. maddelerine göre; “Noel arifesinde pagan geleneklerine ait oyunlar düzenlemek, put elbiseleri giyinmek, sokaklarda dans düzenlemek, baştan çıkarıcı şarkılar söylemek yasaktı. Ayrıca Paskalya haftasında sabah kilisede yapılan ayine katılmayan kişilerin yıkanması yasaktı.” (Androşuk, 2018: 324).

Rus azizler, geçmişte yaşanan kutsal olayları temsil eden ve Rus Ortodoks inancında önemli bir rol oynayan figürlerdir. Bu da paganların Hristiyanlığa geçişini kolaylaştırmıştır. Varlı'ya göre (2014: 25), Hristiyan toplumlarda putperest olan adetlerin bütünü batıl inanç olarak nitelendirilmiştir.

2.1.2. Gök Tanrı İnancı ve Şamanizm

Gök tanrı inançları, özellikle Orta Asya ve Moğol kültürlerinde yaygındır. Bu inançlar, gökyüzü ve doğaüstü güçlerle yakından ilişkilidir. Gök tanrı inançları, bereketi artırmak, kötü ruhları uzaklaştırmak ve doğal felaketleri önlemek amacıyla çeşitli ritüeller içerir.

Eroğlu ve Kılıç'ın ifadelerine göre (2005: 755-756) Türkler, çeşitli dini etkileşimlere (Budizm, Maniheizm, Zerdüştilik, Musevilik, Hristiyanlık gibi) maruz kalmış olsalar da İslam dışındaki dinleri genellikle kabul etmemişlerdir, çünkü bu dinler kendi inanç ve kültürleriyle uyumlu olarak görülmemiştir. İslam ve Gök Tanrı dini dışındaki dinlerin, Türklerin karakteristik inançlarına uymadığı düşünülmüştür.

M. Mandaloğlu'na göre (2011: 119), eski Türk dini içinde Şamanizm, ruhsal hastalıkları tedavi etmek için kullanılan bir inanç sistemi olup, Türklerin asıl dinleri Gök Tanrı dinine dayanır. Şamanizm, sihirselsel bir sistemdir ve bazı araştırmacılar tarafından din olarak kabul edilse de esas dinleri Gök Tanrı dinidir. Eroğlu ve Kılıç (2005: 762) da Türklerin en eski dininin Gök Tanrı dini olduğunu ve inanışlarında Şamanist unsurlar olduğuna değinmektedir. Eroğlu ve Kılıç bu konuda birçok Türk bilim insanının, Türklerin en eski dinlerinin Şamanizm olduğunu belirtmiş olmalarının yanlış olduğunu savunarak, alanlarında başarılı olan bilim insanlarının bu konuda yaptıkları yoğun

alışmalar sonucunda, Türklerin en eski inancının Gök Tanrı inancı olduğunu, Şamanizm'in ise İslamiyet'teki falcılık, hekimlik, aşıklık gibi unsurları var eden bir kurum olarak nitelendirdiklerini belirtmektedir. Gök Tanrı inancında tek bir tanrıya inanılmaktadır, fakat Şamanizm'de canlı veya cansız her şeyin ruhunun olduğuna inanılmakta, Gök Tanrı haricinde ayı ve güneş de tanrı olarak sıfatlandırılmaktadır.

Türkler Gök Tanrı başta olmak üzere başka kltlerin de yardımlarını istemiştir. Örneğin, kayın ağacı kutsaldır, aynı şekilde ateş de ısınma ve yeme ihtiyacında büyük rol oynadığı için kutsal kabul edilmiştir. Gök Tanrı inancında Totemizmin etkilerini de görmek mümkündür. Totem genelde hayvanı ya da hayvanın bir parçasını ifade eder. Eski Hunların atalar kültü olarak gördüğü en eski hayvanın da kurt olduğu bilinmektedir (Eroğlu ve Kılıç, 2005: 756-757). Fakat Turan (1998: 95), Totemcilikte aynı toteme sahip olanların akraba sayıldığını ifade eder ve Türklerde yalnızca kan bağı akrabalığın göstergesidir. Bu bağlamda baktığımızda Totemizm'in bir etkisinin bulunmadığını da söylemek mümkündür.

Gök Tanrı inancının etkilerini günümüz Türkiye'sinde görmek mümkündür. O dönemlerden günümüze değin sürdürülen birçok batıl inanç ve ritüeller bulunmaktadır. Fulin'in ifadelerine göre (2013: 54-57) asker ğurlamasında askere gidecek olan gencin havaya zıplatılması geleneği, "Allah yukarıda!", "Başın göğe erdi mi?" ifadeleri Gök Tanrı inancının izlerini taşımaktadır.

Türklerin en eski dini Gök Tanrı inancı, başka bir deyişle Tengricilik olmakla birlikte, tarihte en eski belgeleri Orhun Yazıtları ve kaya resimleri olduğu bilinmektedir. Günümüzde Asya ve Sibirya'da Kamizm ya da Şamanizm adı altında varlığının devam ettirdiği bilinmektedir (Alp ve Mutlu, 2021: 1009).

Şaman kelimesinin etimolojik kökeni Gömeç'ın ifadelerine göre (1998:40) "...Tunguzcadan Rusça yolu ile Batı ilim dünyasına geçtiği bilinmektedir". "Şaman" sözcüğü Türkler ve Moğollar tarafından kullanılmamıştır, onun yerine "kam" sözcüğü kullanılmıştır (Mandaloğlu, 2011: 112). Eski Türk kavimlerinde, şaman dininin ritüel ve ayinlerini yönlendiren, ruhlarla insanlar arasında arabuluculuk yapan dini liderlere genellikle "Kam" denirdi. (Mandaloğlu, 2011: 113).

Şamanizm, birçok farklı kültürde bulunan geleneksel bir şifa ve spiritüel uygulama sistemidir. Şamanlar, aracılık yaparak doğaüstü güçlere erişim sağlarlar. Şamanizm'in

batıl inançlar üzerindeki etkisi, şamanların özel yeteneklerini ve doğaüstü deneyimlerini içerir. Şamanlar, hastalıkları iyileştirmek veya kötü ruhları uzaklaştırmak için ritüeller düzenlerler ve bu ritüellerde zamanla batıl inançlara dönüşmüşlerdir. Eroğlu ve Kılıç'ın da ifade ettiği gibi (2005: 754-755) İslamiyet öncesi Türklerin kötü ruhlardan ve hastalıklardan korunmak amacıyla ateş yakarak üstünden atlama geleneği olan Nevruz ve Hıdırellez bayramları halen kutlanmaktadır.

Higginbotham ve Higginbotham'ın ifadelerine göre (2002: 16) Şamanizm, trans haline geçmeyi içeren bir Pagan geleneği olup şifa ve kehaneti de içermektedir. Bu gelenek, bazıları tarafından en eski Pagan geleneği olarak görülse de Pagan olmayan kültürler ve dinlerde de bulunmaktadır.

Mandaloğlu'nun da ifade ettiği gibi (2011: 113-114) şamanlığın diğer dinlerden ayrılan temel özelliği, şimdi yaşayan insanlar ile çok önceden ölmüş atalar arasında güçlü bir bağın olduğuna inanılmasıdır. Bu bağın gücü, atalara derin saygı göstermeyi gerektirir. Bu nedenle, sadece kendi atalarıyla güçlü bir ilişki kurabilen kişiler rahip veya şaman olabilirler. Bu bağlamda, sadece aileye özgü bir şamanlık mümkün olur. Şamanlar genellikle ataları tarafından seçilmiş kişilerdir ve şaman olacakları daha genç yaşlarda belirgin hale gelir. Bu belirtiler sara nöbetlerine benzer nöbetler şeklinde ortaya çıkar ve bir süre devam eder. Sonunda bu kişi bir davul alır ve çalmaya başlar, bu süreçte sakinleşir ve kendine gelir. Şaman olmak istemeyen bir kimse ise delirir ya da genç yaşta ölür.

Şamanların görevi ruhlarla iletişim kurmaktır ve bunu sadece belirli yeteneklere sahip kişiler başarabilir. Onlara Tanrı veya tanrılarla, insanlar ve ruhlar arasında aracılık yapma yeteneği atfedilir. Toplumda ölüm, hastalık ve diğer kötülükler ruhların etkisi olarak kabul edilir. Şamanlar, trans haline girerek ruhları kontrol edebilir, ölümler ve tabiat ruhlarıyla iletişim kurabilir, hastalıkları tedavi edebilir ve toplumun dini ritüellerinde rol oynayabilirler. Ancak onlar, toplumun dini yaşamının tamamına hâkim değildir ve genellikle özel durumlar için çağırılırlar. Örneğin; düğünlerde kötü ruhlardan korunmak için, cenazelerde ise ölünün ruhunun geri dönmesini engellemek için çağırılırlar (Mandaloğlu, 2011). Eliade de Şamanizm, Kam etrafında yoğunlaşan bir dini hayatı ifade ettiğini ve Kam'ın, özel yöntemlerle extase (kendinden geçme) hali yaşayan bir kişi olduğunu belirtir. Kam; bu hali sırasında ruhları kontrol eder, tabiat güçleri ve şeytanlarla bağlantı kurar, hastalanan ruhlara şifa verir, ölümlerin arzularını yerine getirir ve

yeraltındaki tanrılarla iletişim kurar, bu da çevresinde korku ve saygı uyandırır (Gömeç, 1998).

Mandaloğlu'nun ifadelerine göre (2011) Şamanlar, öğrenimlerini özel ruhlar ve ata ruhlarından alırlar. Ayrıca şamanlık yetkisinin Gök Tanrı tarafından belirli kurallara göre verildiğine inanılır. Türk toplumlarında, Şamanlar büyülu figürler olarak kabul edilir; ruhlar, gizli güçlerle etkileşim kurabilen ve hatta Gök Tanrı ile iletişime geçebilen kişiler olarak görülürler. Şamanlar, bu yeteneklere erişmek için inzivaya çekilirler ve riyazet uygularlar. Meydan'ın da değindiği gibi (2013) Şamanlar; ayinlerinde ölen büyüklerin ve şamanların, ormanın, suyun ve yeryüzünün ruhlarının da katkıda bulunduğuna inanır. Bu ruhların Şaman'a yardım ettiği düşünülür, özellikle kuş biçiminde tasvir edilen bu ruhlar, Şaman'ın gökyüzüne yolculuğunda rehberlik ederler.

Şamanların ayin sırasında giyindikleri elbiselerde de mistik unsurlar görmek mümkündür. Şamanın giydiği bu mistik motiflerle süslü elbiseler, yeni ve sihirli bir beden kazanmak amacıyla kullanılır; bu elbiselerin en önemli öğeleri kuş, ren geyiği ve ayıdır, özellikle kuş giysisi şamanın öbür dünyaya yolculuğu için gereklidir (Turan, 2010: 155). Şamanlar ayin sırasında davul ve kopuz kullanılmaktadırlar (Meydan, 2013: 39). Turan'ın ifadelerine göre (2010: 155) şamanlar, davullarını bir tür at gibi görürler, alt ve üst dünyaya yani olağanüstü güçlerin dünyasına bu sayede girerler. Ayin sırasında şaman danslar eder, ilahiler söyler, birtakım hayvan seslerini de taklit ederek çığlıklar atarlar.

Eroğlu ve Kılıç'a göre (2005: 762) Şamanlar; Orta Asya'daki Türklerin geleneksel dinlerinde halen varlıklarını sürdürse de Türkiye Türklerinde bu görevler Alevi dedeleri, Bektaşî babaları, berberler, halk hekimleri, aşıklar ve falcılara devredilmiştir. Turan (2010: 155-156) da Şamanizm ve Alevi Bektaşî inançlarının benzer motifler taşıdığını belirtmektedir. İki inançta da hiyerarşik bir düzen vardır, dini liderleri bulunur. Nasıl ki Şamanizm'de en yüksek mertebe şamana aitse, Alevilikte de bu en yüksek mertebe dedelere aittir. İki inançta da yüksek mertebeye ulaşmak için kutsal ata soylarından gelmek gerekir. Törenlerde kullanılan elbiseler çok önemli bir yer tutar, özellikle törende kullanılan elbiseler bulunmaktadır. Törende şamanlar kopuz çalarken, cem erlerinin de bağlama çaldığı bilinmektedir. Müzik eşliğinde dönerek yapılan danslar, şamanlar ve aleviler için de aynı amaca hizmet eder. Bunun tek amacı tanrıya ulaşmaktır. Tören sırasında yine her iki inançta da asa kullanıldığı da bilinmektedir. Şamanizm'de de olduğu

gibi, Alevilikte de turna kuşunun önemli bir yeri vardır. Turna, Hz. Ali ile ilişkilendirilmektedir.

Türkiye'de İslam öncesi inanç ve ritüeller, İslamiyet'in etkisiyle evrilerek günümüzde varlığını sürdürmektedir (Turan, 2010: 154). Şamanlar, ölmüş olan yüce gördükleri Zatların ruhlarından medet ummuş ve mezarlarını kutsamışlardır. Orta Asya Türklerinde de rütbesi yüksek, yüce kabul edilen kimseler kurgan denilen devasa mezarlara gömülürdü. Mezar kültürü, eski Türklerin İslamiyet'e getirdiği bir kültürdür. Meydan'a göre (2013: 37) Arap kültüründe mezar taşı, mezarı süslemek vb. gelenekler yoktur, mezarı kutsamak günahtır. İslam coğrafyasında mezar taşı dikilmesi, süslenmesi gibi gelenekler yalnızca Anadolu'da görülmektedir. Yine o zamanlarda insanlar atalarının mezarının üstüne bir yapı inşa ederek, orayı ziyaret edilebilir hale getirmiş ve o kişilere dua ve dileklerde bulunarak onlardan medet ummuşlardır. Bu da günümüzdeki türbe inanişine benzemektedir.

S. Gömeç (1998: 43) eski Türklerde dağların kutsal sayıldığını ve dağların Tanrı'nın makamı olduğuna inanıldığını belirtmektedir. Çünkü dağlar yeryüzündeki en yüksek yerlerdir, göğe en yakındır ve uzaktan bakıldığında mavi gözükmektedir. Türkler için kutsal sayılan dağ ise Ötüken'in "ıduk-başı"dır.

Bir Uygur efsanesine göre, insanların mutluluk ve bereket getirdiğine inandıkları kutlu dağları bulunmaktadır ve bu kutlu dağ "Kut-tag" olarak adlandırılmıştır. Çinlilerin bu dağı yerle bir etmesiyle birlikte Uygur halkının felakete uğradığı belirtilmektedir (Gömeç, 1998: 43).

Gömeç (1998: 43) eski Türk kavimlerinde ay ve güneş kültü bulunmasıyla birlikte, güneşle yemin etme gelenekleri de bulunduğunu ifade etmektedir. Güneş ana, ay ise ata olarak nitelendirilmiştir. Yeryüzünde ateş, güneşi sembolize eder. Eski Türklerin inancına göre, ay ve güneş birtakım kötü ruhlarla mücadele eder, fakat mağlup gelirse ay ve güneş tutulmalarının meydana geldiğine inanılır. Bu olay gerçekleştiği sırada Altay Türklerinin de bağırarak davul çaldıkları bilinmektedir.

Ulu (2012: 79) ve Meydan (2013: 35)'in da ifade ettiği gibi Türkler, yüzyıllar önce Şamanizm'den İslamiyet'e geçse de günümüzde halen daha Şamanizm'den izler taşıyan geleneklere sahiptirler. Bu gelenekler arasında gidenin ardından su dökme ve kötü

ruhlardan korunmak, nazarın çıkmasını sağlamak için kurşun dökme gibi ritüeller bulunur. Kurşun dökme ritüeli, “Kut dökme” veya “Kut kuyma” olarak da bilinmektedir.

2.2. RUSYA VE TÜRKİYE’DEKİ BATIL İNANÇLARIN KARŞILAŞTIRMASI

Batıl inançların ortaya çıkan benzerlikleri, insan psikolojisinin tekdüzeligi, ortak insan değerleri ve kavramları ile açıklanabilir. Farklılıkları ise her ülkenin milli ve kültürel özgünlüklerinden kaynaklanmaktadır. Her ülkenin kendi tarihi, ekonomisi ve kültürel gelişiminin yanı sıra din, yaşam ve eğitim standartları da bulunmaktadır (Kaşapova, 2017: 228). Benzer alametlerin birçok kültürde farklı yorumlandığı görülmektedir. Farklı kültürlerde olan kişilerin benzer batıl inançlara sahip olması düşünülemez. Kenyaykina’ya göre (2018: 195) bu ancak evrensel değerlerin kaybına neden olabilecek ortak bir kültürel alanın oluşmasına neden olur. Bu yüzden her millet kendi özgünlüğünü koruması gerekmektedir. Bu sayede modern bir toplum için insanlar arasındaki anlayışın kuvvetlenmesi ancak diğer ülkelerin kültürlerini anlamasıyla mümkün olacaktır.

Gelenek ve görenekler, zihniyet, ülkelerin tarihi ve jeopolitik konumları bağlamında Rus ve Türk kültürleri incelendiğinde, bunların birbirilerinden farklı özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Her ne kadar Rusya ve Türkiye farklı kültürlere sahip olsa da benzer batıl inançları bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum, geçmiş yıllarda olan ülkeler arası savaş, göç, sürgün vb. etmenlere bağlıdır. Bu gibi etmenler farklı kültürdeki insanların; farklı dil, din, gelenek ve görenekleri birbirleriyle paylaşmasına ve benimsemesine neden olmuştur. Varlı (2014: 27); her iki kültürde de görülebilen kapılara asılan at nalı, on üç sayısı, ayna kırılması, baykuş ötüşü, kara kedi gibi uğur veya uğursuzluk getiren inançların Hristiyanlıktan gelmiş olan birtakım inançlar olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde yere düşen kutsal kitabın felaket getireceği inancı, köpek ulumasının ölüme işaret ettiği inancı, ayın tutulmasının uğursuzluk getireceği inancı da Yahudilikten gelmektedir.

Rusların inandığı batıl inançların başında şunları görmek mümkündür: (Kaygorodova, 2019: 100): “Чёрная кошка на пути – к неудаче (Yolda kara kedi görürsen, bu uğursuzluğa işarettir). Соль просыпалась – к ссоре (Tuz dökülürse, kavga çıkacaktır). Не свисти – денег не будет (Islık çalarsan, para senden uzaklaşır). Чешется

рука – к деньгам (Elin kaşınırsa, para gelecek)! Кошка умывается – будут гости (Kedi yalanırsa, misafir gelecek demektir). Нельзя убирать в доме после ухода гостей (Misafirler gittikten sonra ev süpürülmez.). Посуда бьётся к счастью (Tabak kırılması iyiye işarettir). Не узнал – богатым будешь (Seni tanıyamadım, zengin olacaksın)! Пересолить еду – значит влюбиться (Yemek tuzluysa, aşıksın demektir). Присесть на дорожку (Yolda otur).”⁶

Rusların bulundukları coğrafi konum, sahip oldukları geniş araziler ve bununla birlikte insanların tarımla ilgilenmeleri sahip oldukları batıl inançların temelini oluşturmaktadır. “Зимой много снега – лето урожайное будет” (Coşkun ve Taştan, 2022: 1672) “Кışın bol kar yağışı olursa, yaz verimli geçer.” Rus halk inancı da bunun bir örneği niteliğindedir.

Türk kültüründe de benzer batıl inançlar bulunmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren aileden, yakın çevreden öğrenilmiş olan bu batıl inançlar şunlardır: Herhangi bir cam eşya kırıldığında “Nazar çıktı.” denilir. Evde ısıklık çalmanın şeytanı çağıracağına inanılır. Misafirler gittikten sonra ev süpürülmez, temizlenmez. Sağ el kaşınması paranın yakında geleceğine işaret ederken, sol elin kaşınması paranın gideceğine işaret etmektedir. Bunun gibi yöreden yöreye değişiklik gösteren birçok farklı batıl inanç çeşidi saymak mümkündür. Sancaklı’nın edinmiş olduğu verilere göre (2015:53) “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın il müftülükleri aracılığıyla Türkiye genelinde yaptırdığı bir araştırmada Türkiye genelinde bilinen ve söylenen bidat ve hurafelerin en çok hangi konularda oldukları araştırılmıştır. Buna göre halk arasında 1380 çeşit hurafenin dolaştığı tespit edilmiştir.”.

Rusya’da insanların batıl inançlara bağlılık seviyeleri incelendiğinde, Kuznetsova ve Sokolova’nın (2017: 211) yapmış olduğu anket sonuçlarından elde edilen veriler ışığında; batıl inançlara inanan katılımcıların büyük çoğunluğunun yaşlı ve yetişkin kesim olduğu, batıl inançlara inanmayan kesimin %12’lik dilimini yalnızca 15-20 yaş aralığı katılımcıların oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yaşlı kesimin, genç kesime oranla batıl inançlara inanma seviyesi daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine anket sonuçlarına bakıldığında; katılımcıların %35’inin kara kediyle karşılaşmanın, kırık aynanın uğursuzluk getirdiği, 13. cuma gününün uğursuz bir gün olduğu, etrafa saçılan

⁶ Çeviriler tez yazarı tarafından yapılmıştır.

tuzun kavgalara sebebiyet vereceği, evde ısıklık çalmanın fakirliğe yol açacağı gibi batıl inançlara inandığı gözlemlenmiştir.

Avetisova ve Avanesova'nın (2014: 106) anket sonuçlarına bakıldığında ise yine %5'lik bir dilimin yalnızca batıl inançlara inanmadığı görülmektedir. Geri de kalan %95'lik kısmı yalnızca %10'luk kısmının kayıtsız bir şekilde batıl inançlara inandıkları, %85'lik kısmın ise batıl inançlar arasında seçici davrandıkları, genel anlamda bayramlara, gelenek ve göreneklere yansımış olan batıl inançları benimsemiş oldukları sonucuna varılmıştır.

Sergataya'nın ifadelerine göre (2021) Rusya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi (VTSIOM) tarafından yapılmış olan anket sonuçları ışığında; son zamanlarda batıl inançlara sahip olmayan kimselerin oranının, batıl inançlara sahip olan kimselerin oranına göre bir oran daha artış göstermiş olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sonuçların yüzdesinden de batıl inançlı insanların, şüphecilerden daha az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda batıl inançların ve geleneklerin varlığını sürdürdüğü ve hayatımız üzerinde etkili olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Türkiye'de yaşayan insanların batıl inançlara yönelimine ve bunlara olan bağlılıkları konusunda yapılmış olan anketler de incelenmiştir. Bu anketlerde genellikle katılımcıların batıl inançlara sahip olup olmadıkları ve batıl inançlara sahip olanların halk arasında en çok bilinen batıl inançlara inanıp inanmadıkları ölçülmüştür.

N. Çalışkan ve P. İlter'in (2016: 211) Ahi Evren Üniversitesi PDR bölümü öğrencileri üzerinde yaptıkları anket sonucunda; 260 öğrencinin %13,84'ünün batıl inançlara sahip olduğu, %86,16'sının ise batıl inançlara sahip olmadığı görülmektedir. Yine anket sonuçlarına bakıldığında, batıl inançlara sahip olan öğrencilerin çoğunluğu kız öğrencilerdir. Batıl inançlara sahip olan öğrencilerin çoğunluğu başarısızlıklardan kaçınmak ve kendini daha rahat hissetmek için batıl inançlara yönelmektedirler.

C. Tunçel'in (2013: 71) Ankara'da üniversite öğrencileri dahil olmak üzere farklı cinsiyet, meslek ve yaş gruplarından katılımcılara yapmış olduğu anket sonuçları ışığında; kadınların batıl inançlara yönelim düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek bir oranda olduğu, farklı yaş ve meslek gruplarındaki insanların batıl inançlara yönelim düzeylerinin oranlarında ise büyük bir fark olmadığı gözlemlenmektedir.

C. Tunçel'in de değindiği gibi (2013: 71) birçok araştırma sonucunda her ne kadar yaşlı kesimin batıl inançlara yönelim düzeyleri yüksek olsa da bazı çalışmalarda ise sosyal çevreden oldukça etkilenen genç kesimin batıl inançlara yönelim düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Aynı zamanda birçok çalışmada, eğitim düzeyi düşük olan kesimin batıl inançlara yönelim düzeyi eğitim düzeyleri yüksek olan insanlara oranla daha yüksek olduğu da görülmektedir.

Hemen hemen her alanda ilkel yaşamdan günümüze kadar süre gelen batıl inançlar; kültürden kültüre, bölgeden bölgeye, dil, din, ırk vb. birçok faktörün de etkisiyle birbirinden farklı veya benzer motifler taşıyan batıl inançlar bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında iki kültürün batıl inançları; uğurlu veya uğursuz gelen sayılar, hayvanlar, iyiye veya kötüye işaret olduğu düşünülen alametler, bayram ve kutlamalar farklı başlıklar altında incelenmiştir.

2.2.1. Sayılarla İlgili Batıl İnançlar

Varlı'nın ifadelerine göre (2014) bazı sayıların uğursuzluk getirdiği inancı, Mezopotamya'dan gelmektedir. O çağlarda 13 sayısı haricinde başka sayıların da uğursuzluk getirdiği inancının mevcut olduğu ve bu uğursuz sayılara denk gelen günde hastalara bakılmadığı bilinmektedir. Sayıların uğursuzluk getirdiği inancı genellikle Hristiyanlıktan gelen bir inanıştır. İslamiyet'te ise herhangi bir sayının uğursuzluğu söz konusu değildir.

Rusya'da, 3 sayısı şanslı bir sayı olarak kabul edilmektedir. Bu durum Hristiyan inançlarına dayanmakta ve halk masallarında önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan, 7 sayısı çeşitli kehanet ve batıl inançlarla ilişkilendirilir, numerolojik⁷ açıdan güçlü bir sayı olarak görülür. Ay'ın yedi günde bir şeklini değiştirmesi, haftanın yedi günü ve her yedi yılda insan hayatının bir evresinin başka bir evreyle yer değiştireceğine inanılması gibi olayları temsil etmektedir. 13 sayısı ise, Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği'ndeki 13 kişi ve diğer mitolojik bağlantılar nedeniyle genellikle uğursuz kabul edilmektedir. Bu sayılarla

⁷ Numeroloji, sayıların ve matematiksel prensiplerin insan hayatı, kişilik ve olaylar üzerindeki etkilerini inceleyen disiplindir; adlar, doğum tarihleri gibi sayısal değerlerin analiziyle bireyin karakteristik özellikleri ve yaşam yönleri hakkında bilgi sağlamayı amaçlamaktadır.

ilgili çeşitli inançlar, günlük yaşamda ve ilişkilerde dikkate alınmaktadır (İgnatova, 2018).

İgnatova'nın da belirttiği gibi (2018) Rusya'da 40 yaş doğum günü, özellikle de erkekler tarafından kutlanmamaktadır. Bunun sebebi 40 sayısının ölümle ilişkilendirilmesinden kaynaklıdır. 40. yaş kutlamaları; tüm ölümlere saygısızlık olarak nitelendirilmekte, aynı zamanda böyle bir kutlamanın kişiye yalnızca ölüm ya da uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır.

7, 40, 52 gibi sayılar Türk halk inancında büyük bir yer kaplamaktadır. Ölüm, doğum, günlük yaşantıda birçok konuda bu sayılarla ilgili batıl inançlara rastlanmaktadır. Çenet'e göre (2018) İslamiyet'in kabulüyle birlikte, İslam diniyle ilişkilendirilmiş olan 40 sayısı, Şamanizm kökenlidir. Şamanlar, ölen kişinin ruhunun bedenini kırk gün içerisinde terk ettiğine inanmaktadırlar. Ölümden kırk gün sonra evde toplanıp ölen kişinin ruhunun huzur bulması ve evi başka ruhlardan korumak amacıyla ayinler yapılmaktaydı. Erden de (2021) bu ritüelin günümüzde mevlit geleneğine dönüşmüş olduğunu vurgulamaktadır. Coşkun ve Taştan (2022) Rusların da ölümün ardından kırk gün sonra ölmüş olan kişi için kilisede birtakım anma törenleri yaptıklarını vurgulamıştır. Bu bağlamda her iki ülke için de 40 sayısı önemli bir yer tutmaktadır.

Meydan (2013) 40 sayısının birçok Türk destanında da geçtiğini ifade etmektedir. Dede Korkut hikâyelerinde ve Manas destanında kırk yiğitler çokça geçmektedir. Kırgız Türeyiş destanında da kırk kızdan bahsedilmektedir. Ayrıca kırk haramiler, kırk gün kırk gece düğün, kırk satır kırk katır gibi tabirler de masallarda çokça görülmektedir.

Aynı zamanda Meydan (2013) 40 sayısının farklı dinlerde de görüldüğünü belirtmektedir. İslam dininde ölümden sonra kırkıncı günde mevlit yapılması, Hz. Musa'nın kırk gün kırk gece vahiy almak için kavminden ayrı kalarak Tur Dağı'nda beklemesi, Hz. Muhammed'in kırk yaşında peygamber olması, Hristiyanların paskalya bayramı öncesinde kırk gün oruç tutmaları gibi pek çok örneğe rastlamak mümkündür.

2.2.2. Ölüm ve Cenazeye İlgili Batıl İnançlar

Ölen bir kimsenin gözlerinin açık olması her iki ülkede de birtakım batıl inançların var olmasına sebebiyet vermiştir. Rusya'da gözü açık ölen bir kimsenin gözleri bir kişiye doğruysa, o kişinin uzun yaşayamayacağına inanılmaktadır. Türkiye'de ise gözleri açık

olarak ölmüş birisi için o kişinin ölmeden önce gerçekleştirmek istediği dileklerinin olduğunu, fakat bunları gerçekleştiremediği için “gözü açık gittiğine” inanılmaktadır (Coşkun ve Taştan, 2022).

Rusya’da cenaze törenlerinde ölen kişi için yapılan tabut kapağına basılmaması gerektiğine, basılırsa geceleri ölen kişinin ruhunun o kişiyi rahatsız edeceğine inanılmaktadır. Bir başka batıl inanca göre; ölen kişi evden çıkarıldıktan sonra, geride sağ kalan aile üyelerinin ömrü uzun olsun diye yere ve banklara çavdar tohumu serpilmiştir (Androşuk, 2018). Aynı zamanda evde masa ve sandalyeler de ters çevrilmektedir (İgnatova, 2018).

Eski bir Rus inanişına göre; kolu veya bacağı olmayan kişi öldükten sonra o şekilde gömülürse, öteki dünyada da sonsuza kadar sakat olarak kalır. Bu yüzden kişi hayattayken kaybedilen herhangi bir uzvun parçası, düşen ve çekilen bir diş olsa dahi, muhafaza edilmekteydi ve kişi öldükten sonra tabutuna kişinin bu uzuvları da eklenmekteydi (İgnatova, 2018).

Genellikle cenaze törenlerinde renkli giyilmemesi, onun yerine siyah giyilmesi tercih edilmektedir. Varlı (2014) cenazede siyah giyilmesinin bir Hristiyan geleneği olduğunu, bunun ölü ruhun geri dönmemesi amacıyla yapılan bir davranış olduğunu vurgulamıştır. Coşkun ve Taştan’ın ifadelerine göre (2022) bu geleneğin kökeni ilkel çağlara dayanmaktadır. İlkel zamanda -insanların giysileri olmadığı zamanlarda- ölülerin ruhlarının, kendi bedenlerine girmelerinden korktukları için insanlar, cenaze törenleri sırasında bedenlerini siyaha boyamışlardır. Aynı zamanda Coşkun ve Taştan, bu geleneğin Şamanizm’den geldiğini vurgulamıştır.

Ölenin ardından yas tutma, Rusya’da Ortodoks geleneklerine göre belirli süre sınırlamasıyla olmalıdır. Örneğin çocuklar için bir yıl yas tutulurken; eş, kardeş ve aile büyükleri için altı ay yas tutulmaktadır (Coşkun ve Taştan, 2022). Türkiye’de ise İslamiyet’e göre yas tutma süresi üç gündür. Varlı’nın da değindiği gibi (2014) İslam dinine göre uzun süre yas tutmak caiz sayılmamıştır. Bununla birlikte ölen kişinin ölümünün ardından gelen ilk bayram da Türkiye’de kara bayram olarak kabul edilip, yine ölen kişinin yakınları tarafından o bayramda da yas tutulmaktadır.

Birçok kültüre ait cenaze törenlerinde çiçek buketleri veya çelenkler görmek mümkündür. Sokolova’nın ifadelerine göre (2013) Ruslar, cenaze törenine getirdikleri

çiçek buketlerinde veya çelenkteki çiçek sayısında mutlaka çift sayı olması gerektiğine inanmaktadırlar. Çünkü çift sayılar genellikle ölümle ilişkilendirilmektedir. Bu geleneğin sürdürülmesinin nedeni, ruhların öbür dünyada kalmaları ve halen yaşamakta olan insanların dünyasına gelerek onları rahatsız etmemeleri içindir. Çelenk, iki dünya arasında ölü ruhları bağlayan sihirli bir çember olarak düşünülmektedir.

Rusya’da taziye evinde aynaların üzerini örtme geleneği bulunmaktadır. Bu gelenek İgnatova’nın ifadelerine göre (2018) Ortodoks cenaze töreniyle ilgisi olmayan halk kökenli bir uygulamadır. Ruslar, ölünün kendisini aynada görmekten korkacağına bu yüzden aynaların tamamen örtülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bir başka neden ise; ayna aracılığıyla ölen kişinin ruhunun, şeytanın hüküm sürdüğü karanlık dünyaya gitmesi ihtimaline karşı bir önlem almaktır. Çünkü Rus inancına göre ayna; kötü ruhların, şeytanların karanlık dünyasına giden bir geçit görevi görmektedir.

Bir Rus inancına göre uyuyan kişinin fotoğrafı çekilmez. İgnatova (2018) bu batıl inancın kökeninin Avrupa’dan gelmiş olduğunu vurgulamaktadır. Avrupa’da eskiden insanlar ölen yakınlarını yemek masasına oturarak onunla son bir kez fotoğraf çektirmekteydi. Bu durum Rusya’da devam eden bir gelenek değildir fakat bu gelenek Ruslar tarafından farklı bir batıl inanç haline dönüştürülmüştür. Ruslar, uyuyan kişiye uğursuzluk ya da ölüm getirmesin diye uyuyan kişinin fotoğrafının çekilmesini doğru bulmamışlardır.

Ayten ve Köse (2009) Türkiye’deki ölümle ilgili batıl inançların varlığına dikkat çekmekte ve bu batıl inançlarla ilgili bazı bilgiler vermektedirler. Bu iki bilim insanına göre; Adana yöresinde köyde uluyan bir köpek sesinin duyulması o köyden cenaze çıkacağına işarettir. Ayakkabı veya terliğin ters bir şekilde dönmesi de ölüme işarettir. Aynı zamanda akşam saatlerinde birisine süt veya yoğurt vermek de pek tercih edilen bir durum değildir. Bu da o haneden cenaze çıkacağının alametidir.

2.2.3. Hayvanlarla İlgili Batıl İnançlar

İlkel çağlardan günümüze kadar insanlar, anlam veremedikleri olayları çevrelerinde gördükleri birtakım olaylarla bağdaştırarak yorumlamışlardır. Örneğin; kötü bir olay sonrasında herhangi bir hayvan oradan geçtiyse veya ses çıkarttıysa, insanlar bu olayı o hayvanla ilişkilendirmişlerdir. Varlı’nın ifadelerine göre (2014) hayvanların uğur veya

uğursuzluk getirdikleri inancı, Çin ve Ortadoğu etkileşimini içinde barındıran Hindu astrolojisi falına dayanmaktadır.

Uğursuzluk getirdiğine inanılan en popüler hayvan kara kedidir. Kara kediyle karşılaşmak, gece karanlığında kara kedi görmek kötüye işaret eden batıl inançlardır. Kara kedi fenomeni ayrı bir başlık altında incelenmelidir. Çünkü bu hususta birçok batıl inanç bulunmakta ve kökeni hakkında da farklı rivayetler bulunmaktadır. Kuznetsova ve Sokolova'ya göre (2017) antik çağlarda insanlar, kedileri evlerine almış ve onları ailenin bir parçası olarak görmüşlerdir. O zamanlarda başıboş gezen kediler uğursuz sayılmıştır. Fakat zamanla başıboş gezen kedilerin sayısı arttıkça, uğursuzluk yalnızca kara kediye indirgenmiştir. Avetisova ve Avanesova'nın ifadelerine göre ise (2014) insanlar, kara kediye cadılarla ilişkilendirmişlerdir. Bir kediye öldürmek, cadıyı öldürmek için yeterli değildir. Çünkü cadılar, kedi görünümüne en fazla dokuz kez sahip olabilirler. Kedilerin dokuz canlı olduğu inancının da bu inançtan kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine Avetisova ve Avanesova'ya göre Orta Çağ'da cadılar, gizli iksirleri için kara kedinin beynini kullanmışlardır.

Rusya'da kara kediyle karşılaşmak kötüye işarettir. Nikolaeva ve Kudryaşova'nın belirttiği gibi (2015) kara kedilerle ilgili bir başka Rus batıl inancı ise Noel gecesinden bir önceki gece rüyasında kara kedi gören bir kişinin, yeni yılda kötü bir hastalığa yakalanacak olmasıdır.

Ruslar, kedilerle ilgili farklı batıl inançlara da sahiptirler: “Eğer kedi; başını patisinin altına saklıyorsa, bu kötü havaların geleceğine işarettir. Eğer kedi top gibi kıvrılırsa, yakında don olacak demektir. Eğer kedi yalanıyorsa, misafir gelecek. Eğer kedi sırtüstü uyuyorsa, havalar sıcak olacak demektir.” (Jarov, 2019: 7)

Uğursuzluk atfedilen bir başka hayvan ise baykuştur. Varlı'nın da değindiği gibi (2014) Türkiye'de baykuşun evin çatısında görülmesi, ötüşünün duyulması kötüye işarettir. Bunun örneklerine bakıldığında; Ayten ve Köse'nin de belirttiği gibi (2009) Adana yöresinde baykuş, uğursuz sayılmıştır. Baykuşun konduğu evden cenaze çıkacağına inanılmıştır.

Baykuşun ötüşü gibi, karganın ötüşünü de insanlar kötüye yorumlamışlardır. Varlı'nın da belirttiği gibi (2014) karganın eve konması ve ötmesi o evden cenaze çıkacağına işarettir; pencereye karga konması ise kötüye işarettir. Fakat güvercin konarsa

bu iyiye işaretler. Alaca karga ötüşünün duyulması da mektup geleceğinin belirtisidir. Cahiliye döneminde Araplar kargaları gurbet habercisi olarak nitelendirmiştir, çünkü gurbet kelimesinin kökeninden gelen gurâb kelimesi, Arapçada karga kelimesinin karşılığıdır. Anlamından ötürü karga gördüklerinde onu kovalamışlardır. Bunun nedeni Varlı'ya göre, Tevrat'a dayandırılmaktadır. Tevrat'ta da karganın uğursuzluğuyla ilgili ifadeler bulunmaktadır. Yine Varlı'nın aktardığına göre, Peygamber efendimizin de bazı hadislerinde kargaların öldürülebileceğini, çünkü onların zararlı hayvanlar olduklarını belirtmiş, fakat uğursuz saymamıştır.

Rus halk inancında ise kargalar aynı şekilde kötüye yorumlanmıştır (Avetisova ve Avanesova, 2014). Rus halk şarkılarında, masallarda, atasözlerinde karga; ölüm ve talihsizlik alameti olarak görülmektedir (Nikolaeva ve Kudryaşevo, 2015). Kargalarla ilgili bazı Rus batıl inançları şunlardır: “Bir karga sürüsünün ötüşü, yakında kötü havaların (yağmur ya da kar) geleceğine işaretler. Kargalar yüksekten uçarsa, don olur. Bir karga fırtınadan önce ağzı açık yürür.” (Jarov, 2019: 11).

Şamanizm'de köpekler etraftaki ruhların yaklaştığını haber veren hayvanlardır. Günümüzde köpek uluması da uğursuzluğa işaret etmektedir (Meydan, 2013). Buna ek olarak Varlı (2014) Türkiye'de ezan okunurken köpeğin ulumasının ve cenazenin bulunduğu ortamdan köpek geçmesinin kötüye yorumlandığını, rüyada köpek görmenin kişiye zarar getireceğine inanıldığını belirtmiştir. Sokolova'ya göre (2013) Ruslarda da köpek uluması ölüme işaretler. Aynı zamanda baykuş ve karga ötüşü, gelincik sesi gibi alametler de ölümü işaret etmektedir.

Ruslarda örümcekler kötü güçleri ve hastalığı sembolize etmektedir. Rusların halk inancına göre; örümceği sabah gören için örümcek üzüntüyü, öğlen gören için aşkı, akşam gören için umudu, gece gören için ise endişeyi ifade etmektedir. Bir başka halk inancına göre ise, örümceği öldüren kişinin kırk günahının affedileceğidir (Avetisova ve Avanesova, 2014; Nikolaeva ve Kudryaşevo, 2015). Türkiye'de ise gece örümcek yakalamanın, örümcek ağını bozmanın kötüye yorumlandığı, evde birden fazla örümceğin olmasının o eve fakirlik getireceği gibi inançlar bulunmaktadır (Varlı, 2014). Bu bağlamda Türkiye'de de örümceğin kötüye yorumlandığı görülmektedir.

Rusya'da halk, hayvanların davranışlarını gözlemleyerek hava durumunu tahmin etmektedir. İgnatova'ya göre (2018) kedilerin ve köpeklerin hareketleri, don, yağmur ve

diğer hava değışikliklerini önceden haber verir. Özellikle kedinin davranışlarına odaklanan alametlerde, pencere pervazında oturması, kuyruğunu çevirmesi veya uyku düzeni, hava durumuyla ilişkilendirilmiştir. Köpeklerin de sırt üstü yatışı, oyun oynamaları ve yeme-içme alışkanlıkları, hava durumunu belirlemede önemli ipuçları sağlamaktadır.

Ayrıca, kuşların davranışları da gözlemlenmiş; göçmen kuşların havadaki konumu ve serçelerin hareketleri, hava değışikliklerini öngörmeye kullanılmaktadır. Sokolova'ya göre (2013) kargaların gruplar halinde uçarak ötmesi; yazın yağışlı havaların geleceğine, kışın ise soğuk havaların geleceğine işarettir. Kırlangıçlar alçaktan uçarsa yağışlı havaların geleceğine, yüksekte uçarsa sağanak şeklinde şiddetli yağışların geleceğine işarettir.

Ruslar, yoldan geçerken önlerine sincap ya da tavşan çıkarsa mutlaka gittikleri yoldan geri dönmeleri gerektiğine inanırlar. Çünkü bu durum evlerinde yangın, hırsızlık gibi kötü durumların olabileceğine işaret etmektedir (İgnatova, 2018). Sokolova'ya göre (2013) cadıların tavşan kılığına da girebildikleri rivayet edilmektedir. Denizciler ve balıkçılar için de tavşan kötüye işarettir. Bir Rus inancına göre; tavşanla karşılaşan birisinin mutlaka kötülükleri defetmesi için tavşanın bulunduğu yerden ilk zıpladığı yere bir ip atması gerekmektedir.

Türkiye'de de benzer batıl inançlar görmek mümkündür. Özdemir'in ifadelerine göre (2021) Ağrı yöresinde kişinin karşısına tavşan çıkarsa bunun uğursuzluk getireceği inancı; karşısına tilki çıkarsa bunun tam tersi kişiye uğur getireceği inancı bulunmaktadır. Varlı (2014) da tavşanla karşılaşmanın uğursuzluk getireceğine, bunun genel anlamda kötüye yorumlandığına değinmiştir. Aynı şekilde tilkiyle karşılaşıldığında bunun uğurlu sayıldığını da sözlerine eklemektedir. Fakat tilki ulumasının da kötüye yorumlandığını vurgulamıştır.

Varlı (2014) kaplumbağanın da bazı durumlarda uğur veya uğursuzluk getirdiğini, belli istekler için bazı ritüeller içerisinde kullanıldığını belirtmiştir. Örneğin; yağmur yağması için kaplumbağa ya ters çevrilir ya da bir yerden asılır, kaplumbağanın öldürülmesi uğursuzluk getirir, beşiğe kaplumbağa kabuğu koyulur.

Rusya'da ayı, ormanın kralı olarak kabul edilir ve mitolojik, kültürel önem taşır; ayrıca avcılık kültüründe de saygı gösterilmesi gereken bir hayvan olarak bilinir. Nosova

ve Sinyova'ya göre (2015) Rusya'da ayı pençesi, ormanın kralı olarak kabul edilen ayının gücünü taşıyan bir tılsım olarak görülmektedir. Öksüz'ün de değindiği gibi (2021) Ruslar, ahırdaki hayvanları korumak ve doğurganlıklarını artırmak için ahıra ayı postu, ayı pençesi veya ayı kafası asmaktadırlar.

Kuznetsova ve Sokolova göre (2017) Ruslar, bir kişinin üzerine kuş pisliği gelirse, o kişinin parasal açıdan şanslı olacağına inanmaktadır. Türkiye'de de aynı inanç mevcuttur.

Ruslar, uğur böceğinin iyi şans getireceğine inanmaktadır. Rus çocuklar genelde bu tekerlemeyi uğur böceklerine söylerler: “Божья коровка, улети на небо, принеси нам хлеба, черного и белого, только не горелого” (Uç uğur böceği, gökyüzüne uç! Bize siyah beyaz ekmeklerden getir ama yanmamış olsun.) (Kenyaykina, 2018: 200). Benzer şekilde Türk çocukları da uğur böceklerine “Uç, uç böceğim. Annem sana terlik pabuç alacak!” demektedir.

Türkiye'nin farklı yörelerinde hayvanlarla ilgili ilginç sayılabilecek batıl inançlar da bulunmaktadır: Konya yöresinde Peygamberdevesi, verilen herhangi bir çöpü ayaklarıyla tutuyorsa; bunun o sırada sorulan soruya olumlu bir yanıt niteliğinde olduğuna inanılmaktadır (Ayten ve Köse, 2009). Tekirdağ'da devenin altından geçmenin insana uzun bir yaşam vereceği inancı bulunmaktadır. Aynı zamanda kedilerle ilgili olarak da kedilerin, sahiplerini geceleyin dokuz kez öldürmeye çalıştığına inanılmaktadır (Özdemir, 2021).

2.2.4. İnsan Vücuduyla İlgili Batıl İnançlar

İnsana ait olan birçok şeyin (saç, tırnak, kan vb.) birtakım kötü amaçlı büyü ve ayinlerde kullanıldığı bilinmektedir. Yapılan kara büyülerle insanı tasvir eden birtakım kuklalar tasarlanmakta, o kişinin acı çekerek ölmesine sebep olunmaktadır (Sokolova, 2013). Bu ve bunun gibi kara büyülerden korunmak için bu bağlamda hem Ruslarda hem de Türklerde birçok batıl inanç ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda dökülmüş, düşmüş olan dişin dahi iyi bir yere saklanması veya gömülmesi gerektiğine inanılmaktadır (Meydan, 2013).

İnsanlar geceleri tırnak kesmenin, şeytanları çağırarak bir davranış olduğuna inanmışlardır (Özdemir, 2021). Varlı (2014) da bazı günlerde ve akşam saatlerinde tırnak

kesilmesinin uğursuzluk getireceği, ömrü kısaltacağı gibi inançların olduğunu belirtmektedir. Gece tırnak kesilmesinin günah olduğu inancının da İslam diniyle alakalı bir inanç olduğuna inanılmıştır. Fakat bunun İslam diniyle herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır.

İki kültürde de benzer anlamlara sahip olan bir başka batıl inanç ise insan üzerindeki kıyafetin dikilmemesi gerektiği inancıdır. Kuznetsova ve Sokolova'nın ifadelerine göre (2017) Ruslarda insanın üzerindeki kıyafet dikilmemelidir, aksi takdirde o insanın aklının da dikileceğine inanılmaktadır. Avetisova ve Avanesova (2014) da bu konuya değinmiş, insan üzerindeki kıyafetin dikilmesi sırasında konuşulmamasını, yoksa hafızalarının dikileceğine ve her şeyi unutacaklarına inanıldığını belirtmiştir. Varlı'ya göre ise (2014) Türkiye'de de insan üzerindeki kıyafetin dikilmesi veya düğme dikilmesi durumunda o kişinin aklının dikileceği inancı bulunmaktadır. Buna karşın dikiş yapılırken o kişinin dilini ısırması ya da ağzına çöp alması gerekmektedir.

Batıl inanç olarak gözükmeyen fakat kökenlerinin batıl inançlara dayandığı gözlemlenmiş olan bir başka batıl inanç ise hapşırın kişiye “Çok yaşa!” denilmesidir. Ruslarda da “Будь здоровь!” yani “Sağlıklı yaşa!” anlamında kullanılan benzer bir kalıp bulunmaktadır. Özdemir (2021) hapşırın bir kimseye “Çok yaşa!” ifadesinin kullanılması sebebinin eski dönemlere ait olduğunu belirtmektedir. İlkel çağda insanlar hapşırma sırasında insanın nefesinin durduğunu ve vücudunun kasıldığını gözlemlemişlerdir. Özdemir de belirttiği gibi; Tanrı tarafından bahşedilen bu nefesin hayatta kalmaları için mühim olduğunu düşünen insanlar, hapşırma sırasında ruhlarının onları terk edip gideceği korkusundan dolayı böyle bir inanç geliştirmişlerdir.

Rus batıl inançlarının birçoğunda sağ elle veya sağ ayakla işe başlamanın daha doğru olacağı vurgulanmaktadır. Kuznetsova ve Sokolova (2017) sabah yataktan kalkarken mutlaka ilk olarak sağ ayakla kalkılması gerektiğini, bu sayede günün güzel geçeceğine inanıldığını belirtmiştir. Bir başka inanişe göre ise kıyafetlerin sol koldan başlanarak giyilmemesi gerekmektedir, yoksa başa gelecek bela kaçınılmaz olacaktır (Kaşapova, 2017). Gerçekleşmesi istenmeyen kötü sözler işitildiğinde de sol omzun üzerinden üç defa tükürülmesi ve ardından hiçbir kelime etmeden tahtaya vurulması gerektiğine inanılmaktadır (Nizkih ve Rubçenko, 2016). Sokolova'ya göre ise (2013) sol elle tokalaşmak da yine uğursuzluk getirmektedir. Sağ elle yemek, sağ ayakla kapıdan

içeriye adım atmak, sağ tarafına yatarak uyumak vb. tutumları sergilerken Türk insanları genellikle Peygamber efendimizin sünnetine uymaktadır.

Ruslara göre burnun kaşınıyorsa, misafir gelecek demektir; kulağın kaşınıyorsa bu başarısızlığa işarettir (Sokolova, 2013). Bunlara ek olarak Avetisova ve Avanesova'nın ifadelerine göre (2014) Ruslarda sol elin kaşınmasının para getireceği inancı bulunmaktadır. Fakat Türkiye'de sağ el kaşındığında para geleceği, sol el kaşındaysa para gideceği inancı bulunmaktadır.

2.2.5. Tekke, Türbe ve Mezar Ziyaretleriyle İlgili Batıl İnançlar

Türkiye'de insanlar tarihte önemli bir yer tutmuş kişilerin türbelerine yoğun bir ilgi göstermektedir. Varlı'nın da belirttiği gibi (2014) toprak, topraklı yer anlamı taşıyan türbeler; eski çağlarda çadır, çardak, taş ve topraktan yapılmıştır. Daha sonrasında bunların yerini dış ve iç mimarisiyle, kubbeli ve ihtişamlı görüntüsüyle Türk-İslam mimarisinin önemli bir kısmını oluşturan türbeler almıştır. Özdemir'in ifadelerine göre (2021: 103) Türbe inancının kökeni aslında cahiliye dönemine kadar uzanır. O zamanda insanların mezara secde etme, putlara tapma inanışları, Yahudi ve Hristiyanların da aziz saydıkları kimselerin mezarlarını ibadethane haline getirdikleri bilinmektedir. İslam'da mezarı kutsallaştırma, süsleme, ölüden medet umma gibi inanışlar hoş karşılanmasa da günümüzde varlığını sürdürmektedir.

Ayten ve Köse (2009) insanların kötü bir durumla karşılaşması durumunda, bu durumun gerçek çözümünü bulmak ve ona göre hareket etmek yerine kendilerine yarar getirecek suni çözümlere yönediklerini belirtir. Bu tutum; türbe vb. mekânları kutsallaştırarak, buraları medet umulan mekânlar haline getirmektedir. Örneğin İstanbul'da Zuhurat Baba Türbesi, Telli Baba Türbesi insanların birtakım dileklerde bulunmak için gittikleri türbelerden bazılarıdır. Zuhurat Baba Türbesi'ne gidenler, çocuk sahibi olmak için türbeye bezden bir beşik yaparak bırakmakta, Telli Baba Türbesi'ne gidenler ise dilekleri kabul olsun diye oradan tel kesmekte, dilekleri gerçekleştiğinde ise tekrar teli getirerek türbeye bağlamaktadırlar.

Ülkemizde tekke ve türbe ziyaretlerine giden insanlar, ziyaret ettikleri Zat'a mum yakıp dua etmekte, el yüz sürmektedirler. Ayrıca Türbeye bez bağlamak ve bir nesne bırakmak, türbenin etrafında dönmek, Türbe ziyaretinde yiyecek -helva, kurban eti vb.-

dağıtılması gibi birçok ritüel bulunmaktadır. Birçok insan bu ritüelleri gerçekleştirerek isteklerine daha kolay ulaşabileceğine inanmaktadır (Özdemir, 2021).

Varlı'nın ifadelerine göre (2014) dini bir nitelik taşıyan türbe vb. mekanların ziyaret edilmesinin İslamiyet'le herhangi bir bağlantısı bulunmamaktadır. Peygamber efendimiz de hadislerinde bu gibi uygulamaların dinimizce yasak olduğunu vurgulamaktadır. Peygamber efendimiz mezarları türbe haline getirmiş olan Yahudi ve Hristiyanlarla ilgili: "Allah Yahudilere ve Hristiyanlara lânet etsin. Peygamberlerinin kabirlerini mescide çevirdiler." [Buhârî, Salât 54; Müslim, Mesâcid 20, (530); Ebû Dâvud, Cenâiz 76; Nesâî, Cenâiz 106, (4, 95, 96).] buyurmuştur. Aynı zamanda kendi mezarının da türbe haline getirilmesini kesinlikle yasaklamıştır.

2.2.6. Hayat Ağacı ve Dilek Ağacı Fenomeni

Ağaç kültü, farklı kültürlerde derin kökleri olan ve genellikle doğanın sembolü olarak kabul edilen bir fenomendir. Ağaçlar; yaşamın döngüsü, doğanın gücü ve bereket gibi sembolik anlamlar taşır. Mitolojide, dünya ağacı veya yaşam ağacı motifleri, birçok kültürde yaygın olarak bulunur ve ağaçlar mitolojik figürlerle sıklıkla ilişkilendirilmektedir.

Hayat ağacı, Rus ve Türk kültüründe olduğu gibi farklı kültürlerde de mitolojik ve sembolik anlamlar taşıyan bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu motif, çeşitli inanç sistemlerinde evrenin yapısını, yaşamın döngüsünü ve insanın yerini temsil eder. Öksüz'e göre (2021) hayat ağacı dünyanın tam merkezinde yer alır ve kökleri yeraltını, gövdesi dünyayı, dalları gökyüzünü temsil ederek evrenin bütünlüğünü sembolize eder.

Başta meşe ağacı olmak üzere; kayın, söğüt, servi, kavak gibi uzun ömrü olan ağaçlar genellikle kutsal sayılan ve doğaüstü güçlerin atfedilmiş olduğu ağaçlardır. Slav mitolojisinde meşe ağacı en güçlü ve en kudretli ağaç olarak tanımlanmaktadır. Öksüz'e göre (2021) Bizans İmparatoru VII. Konstantin, Rusların Dinyeper'de bulunan büyük meşe ağacına -horoz, et parçası veya ekmek gibi- adaklar sunduklarını belirtmiştir. Arkeolojik çalışmalar sonucunda da Dinyeper'de çıkarılan büyük meşe ağacı gövdesinde dokuz tane domuz çene kemiğinin bulunması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Slav halklarında özellikle meşe ağacına zarar vermek, onu kesmek doğru karşılanmaz, aksi takdirde bunu yapan kişinin başına mutlaka kötü bir olay geleceğine inanılır.

Dilek ağacı, insanların kağıt veya çaput gibi objeleri ağacın dallarına asarak dileklerde bulundukları bir geleneği ifade etmektedir. Özdemir'e göre (2021) Orta Asya ve Şaman kültüründe ağaç; bilgelik, güç, uzun yaşam, gök ile yerin birleştiricisi ve ölümlerin ruhlarını yeryüzüne taşıyan bir merdiven olarak görülmüştür. Bu anlamlardan ilham alınarak, dilek ağacı fenomeni günümüze kadar gelmiştir. Hatay'ın Samandağı ilçesinde bulunan, Hz. Hızır ve Hz. Musa'ya atfedilen bir anlatıdan adını alan Ulu Ağaç (Musa Ağacı), ülkemizde en çok bilinen dilek ağaçlarından biridir.

Rus kültüründe dilek ağacına benzer bir fenomenle karşılaşılmamıştır. Fakat ağacın kudretli, güçlü olarak tasvir edilmesi, doğaüstü güçler atfedilmesi gibi benzer motiflerle karşılaşmak mümkündür.

2.2.7. Hastalıklarla İlgili Batıl İnançlar

Sokolova'nın da değindiği gibi (2013) eskiden siğiller⁸, şeytanlar tarafından insanlar üzerinde bırakılan bir damga olarak nitelendirilmiştir. Bu yüzden siğilleri yok etmek için birtakım batıl kabul edilen tedavi yöntemlerinin üretildiği bilinmektedir. Ruslarda da halen siğilden kurtulmak için ilkel yöntemler kullanılmaktadır.

Ülkemizin bazı yörelerinde siğillerden kurtulmak için türbe yakınlarında bulunan iğde ağacından bir dal kırılır ve o dal sallandırılıp oradan düşmesini beklemek gerektiğine inanılır (Varlı, 2014). Sivas yöresinde siğillerin iyileşmesi için ağaca kurbağa bağlanır ve kurbağa ağaçta kurudukça siğillerin de kuruyup iyileşeceğine inanılır (Ayten ve Köse, 2009).

Türkiye'de hastalıkları iyileştirmek için; ağaç üzerinden atlatmak, asma kütüğünün altından geçmek, yedi çeşmeden su içmek, kurşun döktürmek vb. batıl uygulamalar mevcuttur (Varlı, 2014). Giresun'da zayıf, cılız kalmış çocukların güçlenmesi için ceviz ağacının altından geçirilmesi inancı bulunmaktadır, çünkü ceviz ağacı kuvveti sembolize eder (Ayten ve Köse, 2009). Ankara'da başı ağrıyan bir kimsenin başına kurbağa bağlanırsa, ağrının kesileceğine inanılır (Özdemir, 2021).

Ruslar hastalıklardan bahsederken bu hastalıkların oluşacağı yerleri kendi vücutları üzerinde göstermezler. Aksi taktirde hastalığı kendilerine çekeceklerine inanırlar.

⁸ Siğil, cildin üzerinde çıkan küçük bir tür kabarıktır ve genellikle virüs nedeniyle oluşmaktadır.

Örneğin bir kişi kalp rahatsızlığıyla ilgili bir konudan bahsederken kalbini gösterirse, bu hastalık o kişiyi bulacaktır (Sokolova, 2013).

2.2.8. Hamilelik, Lohusalık ve Yenidoğan Bebek ve Çocuklarla İlgili Batıl İnançlar

Ruslarda hamilelik süreciyle ilgili birçok batıl inanç bulunmaktadır. İgnatova'ya göre (2018) hamile kadınlar yemeklerini gizlice yerse, doğacak çocuğun ileride bir korkak ya da bir hırsız olabileceğine inanılmaktadır. Bunun haricinde hamile kadın yürürken bir kütüğe, balta gibi keskin olan aletlerin üzerine, özellikle de süpürgeye basmaması gerekir. Çünkü Eskiden süpürge'nin altında yaşadığına inanılan ev cini Domovoy'un bu duruma gücenebileceği düşünülmektedir.

Her iki kültürde de hamile kadınların saçlarını kesmemesi gerektiği inancı bulunmaktadır. Bunun nedenleri; saçın insan enerjisi taşıması ve saç teli ile yapılan şifa, aşk veya kara büyülerin bulunmasıdır. Bu gibi durumlardan kaçınmak, hastalıklardan ve kötü enerjilerden korunmak için bu gelenek halen sürdürülmektedir (Coşkun ve Taştan, 2022).

Doğum lekeleriyle ilgili de her iki ülkede farklı batıl inançlar mevcuttur. Rusya'da hamilelik sürecinde küfretmenin, hamile kadının ateşe bakmasının doğacak çocukta doğum lekesi oluşturacağına inanılmaktadır. Ülkemizde ise hamilelik sürecinde aşeren kadının aşerdiği yiyeceği yememesi sonucunda çocukta doğum lekesi oluşacağına inanılmaktadır (Coşkun ve Taştan, 2022). Sokolova (2013) Ruslarda eğer hamile bir kadın aşerdiği yiyeceği yiyemezse, çocukta o yiyeceğe benzer bir ben oluşacağı inancı bulunmaktadır.

Her iki kültürde hamilelik döneminde bebeğin cinsiyetiyle ilgili tahminlerde bulunurken inanılan birtakım batıl inançlar bulunmaktadır: Sokolova (2013) Rusların bebeğin cinsiyetini tahmin ederken hamile kişinin karnındaki bebeğin konumuna dikkat ettiklerini söyler. Eğer anne karnı yuvarlak ve bebeğin anne karnındaki konumu yukarıdaysa bebeğin kız olacağına; bebek aşağıda konumlanmışsa bu da bebeğin erkek olacağına işaret etmektedir. Annenin aşerdiği yiyeceklerden yola çıkarak da bebeğin cinsiyeti hakkında yorum yapmak mümkündür. Eğer anne ekşi yiyecekler aşeriyorsa bebeğin kız olacağına; tatlı yiyecekler aşeriyorsa bebeğin erkek olacağına inanılmaktadır. Benzer inanışlar ülkemizde de bulunmaktadır. Ruslarda farklı olarak cinsiyet tahmini

yapılan başka ritüeller de bulunmaktadır. Yüzük bir ipe takılır ve annenin karnına doğru tutulur. Yüzüğün saat yönünde dönmesi bebeğin kız olacağına, saat yönünün tersinde dönmesi ise bebeğin erkek olacağına işaretir.

Ülkemizde bu konudaki farklı ritüellere bakıldığında; Ayten ve Köse (2009) Tekirdağ yöresinde, anne karnındaki bebeğin cinsiyetini öğrenebilmek için birtakım uygulamalar yapıldığını ifade etmektedir. Bunlardan ilki bir bardak suya damlatılan sütün, su üzerinde kalması durumunda, bu bebeğin kız olacağına; fakat suyun altında kalır bardağın dibine çökmesi durumunda ise bebeğin erkek olacağı işaret etmektedir. Bir diğer uygulama ise; makas ve bıçak üzerleri örtülmüş şekilde koltuğa konulur ve hamile olan kadın bundan habersiz herhangi birinin üzerine oturur. Bu sayede bebeğin cinsiyeti hakkında tahminler yürütülür. Eğer kadın makasın üzerine oturmuşsa bebeğin kız olacağına inanılır, bıçağın üzerine oturursa bebeğin erkek olacağına inanılmaktadır.

Türkiye’de hamile kalmayla ilgili birtakım ritüeller bulunmaktadır. Ayten ve Köse (2009) Trabzon’da çocuğu olmayan kadınların, çocuk sahibi olabilmek için ceviz ağacının altından geçtiklerini belirtmektedir. Çiçekler’e göre ise (2019) katırlar kısır hayvanlar oldukları için Türkiye’nin bazı bölgelerinde gebeliği önlemek amacıyla katır tırnağı kullanılır.

Ruslarda en popüler batıl inançlardan birisi de “рождении в сорочке” yani “gömleğin içinde doğum” inancıdır. Buradaki gömlek, bebeğin anne karnındayken bulunduğu amniyotik keseyi⁹ temsil etmektedir. İnce zar gibi olan bu kese ile doğan bebeğin, hayatı boyunca mutlu ve şanslı olacağına inanılmaktadır (İgnatova, 2018). Sokolova’ya göre (2013) doğum sırasında odada veya evde hiçbir kapı kilitli olmamalı ve herhangi bir yerde düğüm bulunmamalıdır. Bu doğumun güzel geçmesi için uygulanan bir ritüeldir.

Varlı (2014), Türkiye’de lohusalıkla ilgili yapılan birçok batıl inanç örneği vermiştir. Lohusa kadın, kırk gün evden çıkarılmaz, yoksa kadına al ve ağırlık biner. Lohusa kadının yanına sarımsak, süpürge, soğan bırakılır ya da yatağının altına muska, bıçak vb. eşyalar koyulur. Lohusa kadının ve yenidoğan bebeğin kırkı çıktıktan sonra kırk

⁹ Amniyotik kese, anne karnındaki bebekleri çevreleyen ve içinde koruyucu amniyon sıvısını bulunduran bir zar tabakasıdır.

tane çakıl taş bulunan suda yıkamak gibi daha nice örnekler bulunmaktadır. Benzer batıl inançlar Ruslarda da bulunmaktadır.

Lohusalık zamanında genellikle lohusa anne ve yenidoğan bebeğin Albiz denilen kötü ruhtan korunması için annenin başına kırmızı kurdele bağlanmaktadır (Meydan, 2013). Varlı (2014), Yahudilikte de doğum yapacak olan kadının Lilit denilen dişi cinden korunması için yatağının altına muska konulduğuna değinmiştir. Taranenko'ya göre (2003) Rusya'da yenidoğan bebeğin beşiğinin altına bıçak konulmaktadır. Bıçak, yeni doğan bebeğin kötü güçlerden korunması için muska görevi görmektedir.

Rusya'da vaftiz edilecek olan bebeklerin kundağına küçük bir bohça içinde tuz, bir ekmek parçası ve kömür koyma geleneği bulunmaktadır. Bebek yetişkin olduğunda; ekmeği, tuzu ve ateşi her zaman onunla olsun diye bu gelenek sürdürülmektedir (Androşuk, 2018).

Rusya'da bebeklerin aynaya bakmaması gerektiğine, aksi taktirde geç konuşacaklarına inanılmaktadır. Bir yaşına girene kadar bebeğin saç ve tırnakları kesilmez, yoksa bebeğin gelişiminin yavaşlayacağına inanılmaktadır. Bebeğin ilk adımlarında önüne bıçak ve makas koyma geleneği bulunur (Coşkun ve Taştan, 2022). Eski bir Rus geleneğine göre bebek ilk adımlarını attığında yürümesi düzgün olsun diye sanki ayaklarını bağlayan bir ip varmışçasına, bebeğin iki ayak arasındaki boşluğa bıçağı getirerek ipi kesiyormuş gibi yapıldı (Sokolova, 2013). Ruslarda da bebek 6 haftalık olmadan evden dışarı çıkarılmaz, kimseye gösterilmez ve bir yılı geçmeden saçları kesilmez. Bir yıl geçtikten sonra ise yalnızca baharda kestirilmesi gerektiğine inanılır (Dal, 2015).

Türkiye'de yeni doğan bebeklerin ilk kırk günü çok önemlidir. Bebek, kırkı çıkmadan evden çıkarılmaz. Kırkı çıkan çocuğa kırk uçurması yapılır (Varlı, 2014). Aynı zamanda yenidoğan bebeklerin göbek bağının da önemli yerlere gömülmesi gerekmektedir. Cami bahçesine gömülürse hoca, hastane bahçesine gömülürse doktor olacağına inanılmaktadır (Varlı, 2014).

Türkiye'de altını ıslatan, konuşamayan veya yürüyemeyen çocuklar cami veya türbelere götürülerek birtakım ritüeller gerçekleştirilir ve bunun sonucunda çocukların sorunlarından tez zamanda kurtulacaklarına inanılır. Örneğin; yürüyemeyen çocuğun ayaklarına ip bağlanır, Cuma namazı çıkışından ilk çıkan kişiye ip kestirilir ya da Cuma

namazından hemen sonra müezzın tarafından konuşamayan çocuğun ağızına caminin anahtarı sokup çıkartılır (Varlı, 2014).

Rusya’da boş beşiğin sallanmaması gerektiği inancı bulunmaktadır (Coşkun ve Taştan, 2022). Aynı şekilde ülkemizde de boş beşik sallanmaması gerektiğine, yoksa çocuğun öleceğine inanılır (Varlı, 2014).

2.2.9. Evlilikle İlgili Batıl İnançlar

Bazilevskaya ve Hreneva (2020) Ruslarda Великий пост “Büyük Oruç” ayında evlenmenin evliliğe uğursuzluk getireceği inancının bulunduğunu belirtmiştir. Bu ayda çiftlerin mutlu bir evlilik süremeyeceklerine, sürekli kavga edeceklerine inanılmaktadır. İncil geleneklerine göre oruç tutarken evlenmek büyük bir günah sayılmaktadır. Türkiye’de de benzer bir inanç vardır: İki bayram arası düğün, nişan gibi hayırlı işler yapılmasının doğru olmadığı inanılır. Varlı (2014) bu inancın İslam diniyle bir alakası olmadığını ve Peygamber efendimizin de yaşamından örneklerle böyle bir durumun tamamen yanlış olduğunu belirtmektedir. Peygamber efendimizin Hz. Aişe ile iki bayram arasında evlendiği bilinmektedir.

Ruslar evleneceği tarihi asla mayıs ayına denk getirmez, çünkü bu ayda evlenmek eşler arasında mutsuzluğa yol açacaktır. Rusların bu konuda bir atasözü vardır: “Рад бы жениться, да май не велит” (Jarov, 2019: 7), yani “Evlenmek isterdim, ama mayıs ayı buna izin vermiyor.”. Köylüler için bu ay ekim ayıdır. Bu yüzden mayıs ayının evliliğe uygun bir ay olmadığı inancı halk arasında yaygınlaşmıştır (Gunslinger, Puzanova ve Şaraşenko, 2023).

Coşkun (2022) her iki kültürde de gelinin duvak takma geleneğinin ardında yatan bir batıl inanç olduğunu belirtmiştir. Duvak, damadın gelini düğünden önce görmemesi için takılır. Aynı zamanda damadın düğünden önce gelinliği görmesinin de kötü şans getireceği inancı bulunmaktadır.

Yeni gelin, evine getirildiğinde evleri bereketli olsun diye damat ve gelinin üstüne buğday, arpa, bulgur, üzüm, şeker, leblebi atılır; kötü ruhlardan korunmak için de kapı eşiğinde küp kırılır (Varlı, 2014). Coşkun da (2022) Rusya’da evlilikleri huzurlu ve

bereketli geçmesi için kilise avlusunda yeni evlilerin üzerine darı ve pirinç serptildiğini belirtmiştir.

Yeni gelinin kucağına erkek bebek koyulması da ülkemizde sürdürülen bir başka gelenektir. Gelinin kucağına erkek bebek konulursa, erkek bebek doğacağına inanılır. Varlı (2014) kız bebek doğduğunda, insanların bundan utanıp kızlarını diri diri toprağa gömdükleri Cahiliye dönemine gönderme yapmaktadır. Bunun İslam dinine ve Müslüman bir insana yakışmayacak bir tutum olduğu aşikârdır.

Ülkemizde kısmetin açılması için müezzine mendil sallamak, camideki seccadeleri ters çevirmek, bekâr kızın siyah giymemesi, altın yüzük takmaması vb. birçok batıl inanç bulunmaktadır. Bazı yörelerde kısmet tepesi, kısmet dağı gibi inançlar da bulunmaktadır (Varlı, 2014). Kapı eşiğinde oturmanın kısmeti kapattığına inanılır (Meydan,2013).

2.2.10. Doğayla İlgili Batıl İnançlar

İlkel çağda insanlar, çevrelerinde gelişen olaylara anlam vermeye çalışmış ve ilk olarak güneş, ay, yıldızlara doğaüstü güçler atfedilmiştir. Ardından da astrolojiyi din olarak kabul etmişlerdir. Zaman geçtikçe teknolojinin de gelişmesiyle birlikte insanlar, gök cisimlerinin gerçek işlevlerini öğrenmişlerdir. Fakat insanlar halen kayan bir yıldız görmenin şans getireceğine inanmaktan vazgeçmemişlerdir (Kaygorodova, 2019).

Ay ve güneş tutulması geçmişten bu yana kötü yorumlanarak birçok batıl inancın da oluşmasına sebebiyet vermiştir. Varlı (2014) Türkiye’de bazı bölgelerde ay ve güneş tutulması esnasında insanların bu olayı kötüye yorarak davul, teneke gibi aletler çaldıklarını veya silah sıkarak engellemeye çalıştıklarını belirtmektedir. Bu durumu kötüye yorumlamak doğru değildir. Peygamber efendimizin oğlu İbrahim, vefat ettiği sırada güneş tutulması meydana gelmiş ve insanlar bunu İbrahim’in ölümüyle ilişkilendirmişlerdir. Varlı, Peygamber efendimizin bu konuyla ilgili bir hadisini aktarır: “Şüphesiz güneş ve ay, Allah’ın varlığını ve kudretini gösteren bir ayettir. Bunlar hiç kimsenin ölümü veya doğumundan dolayı tutulmazlar. Onların tutulduğunu gördüğünüz zaman, tutulma sona erene kadar namaz kılınız ve dua ediniz.” (Buhârî, Kûsûf, 1,3,8), (Müslim, Kûsûf, 10). Bu bağlamda bu hadiste ay ve güneş tutulması sırasında bunları Allah’ın yarattığını ve bu esnada yalnızca O’nu anarak geçirmenin daha doğru olduğu anlaşılmaktadır.

Rusya’da oldukça yaygın olan “Islık çalarsan, para senden uzaklaşır” inancı bulunur ve özellikle kapalı mekânlarda ıslık çalınmaması gerektiğine inanılır. Kenyaykina (2018) bu batıl inancın, ilkel zamanda insanlar tanrıları antropomorfik¹⁰ formlarda henüz görmediği ve doğanın birtakım güçlere sahip olduğunu düşündükleri bir dönemde ortaya çıkmış olan bir batıl inanç olduğunu savunmaktadır. Islık, rüzgârla ilişkilendirilmiştir, çünkü şiddetli rüzgârlar çevreye büyük maddi zarar verebilir. Bu bağlamda kapalı mekânlarda rüzgâr sesini çağrıştıran ıslık sesini çıkarmak da Ruslar arasında kötüye yorumlanan bir davranıştır. Ayrıca, Kenyaykina (2018) ıslık çalmanın ev ruhu olan Domovoy’u rahatsız edeceğini ve Domovoy’un ev sahiplerinin huzurunu kaçırpı evi terk edebileceği inancının bulunduğunu belirtir.

Coşkun’a göre (2022) Ruslar ve Türkler, evde ıslık çalmanın uğursuzluk getireceğine inanmaktadırlar. Ruslarda evde ıslık çalınması artık eve para girmeyeceğinin, Türklerde ise evde ıslık çalmanın şeytanı çağıracağının işaretidir. Gerçekte ise bu inanç, insanları gereksiz işlerden uzak tutarak onları korkutma amacı taşımaktadır.

Sokolova (2013) dört element arasında en güçlü olduğuna inanılan ateşin antik çağlarda kötü şansını uzaklaştırmak ve iyi şansını çekmek adına birtakım ritüellerde kullanılmış olduğunu belirtmektedir. İgnatova’ya göre (2018) ateş, haç şeklinde tasvir edilmiştir; aynı zamanda ateş, güneşi temsil etmektedir. Meydan (2013) ateşe sövmenin ve tükürmenin uğursuzluk getireceği inancına dikkat çekmektedir.

Sokolova’nın ifadelerine göre (2013) doğaya ait olan bazı taşlara, ağaçlara ve birçok metale doğüstü güçler atfedilmiştir. Türkiye’de de bu bağlamda birçok batıl inançla karşılaşmak mümkündür. Özdemir’e göre (2021) Trabzon’da Sümela Manastırı’nın bulunduğu kayadan gelen su kutsal ve şifalıdır.

2.2.11. Cansız Nesnelerle İlgili Batıl İnançlar

Hem Rusya’da hem de Türkiye’de çok sık rastlanan batıl inançlardan birisi de tahtaya vurma inancıdır. Genellikle insanlar kötü bir olay işittiklerinde kendi başlarına gelmemesi için kulağını çekerek, tahtaya vurur ve bu esnada “Şeytan kulağına kurşun.”

¹⁰ İnsan biçimcilik.

cümlesini kurarlar. Çiçekler (2019) bu eylemin ilkel insanların o zamanlarda meşe ağacına doğaüstü güçler atfetmeleriyle birlikte, ağaca vurduklarında bu doğaüstü güçleri uyandırıp etkin hale getirmek amacıyla yapıldığını savunmuştur. Çenet (2018) bu eylemin yapılma nedeninin ormandaki kötü ruhları kaçırmak olduğunu ifade etmektedir. Özdemir (2021) ise ilkel zamanda meşe ağaçlarının yıldırımı çektiğini gözlemleyen insanların tanrının yıldırımına yeryüzüne indiği ve ağaca oturduğu inancını benimsediklerini ifade etmektedir. Bu düşünceyle birlikte insanların birtakım tehlikelerden kendilerini korumak için ağacın köküne vurmaya başladıkları bilinmektedir. Varlı (2014) da tahtaya vurma inancının Yahudilik ve Hristiyanlıktan gelen nazarı defetme amacıyla yapılan bir inanç olduğunu belirtmiştir.

Soniak (2013) tahtaya vurma inancının kökeninin Avrupalı pagan toplumlardan geldiğini belirtmektedir. İlkel çağda insanlar ağaçlara tapmış ve onları tanrıların ve birtakım ruhların evi olarak kabul etmişlerdir. İnsanlar ağaca dokunarak ondan isteklerde bulunmuş ya da tanrıya teşekkür etmişlerdir.

Rusya’da bir ağaca dokunan kişi yalnızca şanslı olmayacağına, aynı zamanda yıl boyunca hastalığa da yakalanmayacağına inanmaktadır (Coşkun, 2022). Ruslar, nazardan korunmak için tahtaya vurulması gerektiğine inanmaktadırlar. Tahtaya üç kez vurarak “Тыфу, чтоб не сглазить!”, yani “Nazar değmesin!” kalıbını kullanırlar. Tahta, kutsal haç ile ilişkilendirilmiştir. İnsanlar, tahtaya dokunarak kötü ruh ve gözleri kendilerinden uzaklaştıracaklarını düşünmüşlerdir. (Kuznetsova ve Sokolova, 2017; Nikolayeva ve Kudryaşova, 2015).

Ruslarda ayna kırılması kötüye işarettir. Aileden birinin vefat edeceğine ya da sevilen birisiyle tartışma yaşanacağına inanılmaktadır. Bilim insanlarının iddialarına göre, ayna kişinin negatif enerjisini toplamakta, bu da kırık ayna bulunduran kişinin sinirlenmesi ve kötü hissetmesine yol açmaktadır (Kuznetsova ve Sokolova, 2017). Geçmişte insanlar, aynayı kötü ruhların bulunduğu başka bir dünyaya açılan bir pencere olarak görüyorlardı. Bu nedenle, eğer ayna kırılırsa evin içine tüm olumsuzlukların ve kötülüklerin girebileceğine ve bu durumun ciddi felaketlere neden olabileceğine inanılıyordu (Kenaykina, 2018). Mavrina’nın ifadelerine göre (2017) aynalar; uzun süre yasaklı bir nesne olarak kabul edilmiş, aynaların ruhu uzaklaştırma gücüne ve kötülüğün kaynağına sahip olduğu düşünülmüştür. Evde bulundurmak büyük bir günah olarak kabul

edilmiş ve kırık aynaların uğursuzluk getirdiğine inanılmıştır. Türkiye’de de gece aynaya bakmanın ömrü kısaltacağına inanılmaktadır (Meydan, 2013).

Coşkun (2022) her iki ülkede de aynayla ilgili birçok alamet bulunduğunu belirtmektedir. Aynayla ilgili ortak batıl inançlardan birisi de ayna kırılmasının yedi yıl boyunca uğursuzluk getireceği inancıdır. Rusya’da aynanın şans getirmesi için de kullanılan birtakım ritüeller vardır. Bunun bir örneği ise; evde herhangi bir eşyasını unutan bir kişinin eve geri dönmemesi gerektiğine inanılmakta, fakat olur da bu kişi eve geri dönerse aynaya bakması gerekmektedir. Bunun o kişiyi kötülüklerden koruyacağına ve o kişiye şans getireceğine inanılmaktadır.

Rus halk inancına göre de eşik kutsal sayılmakta ve eşikte selamlaşmanın, sarılmanın veya herhangi bir eşyayı elden ele geçirmenin bela getireceğine inanılmaktadır (Kenaykina, 2018). Aynı zamanda eşikte oturmanın ve eşike basmanın da kötü şans getireceğine inanılmaktadır. Çünkü eşikte ev cini Domovoy’un olabileceği düşünülmektedir (Coşkun, 2022). Geçmiş yıllarda ataların geleneği olarak ölen aile üyesinin külleri kapının eşikine gömülmekteydi. Ev, dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı ataların ruhları tarafından korunduğuna inanılmaktaydı. Bu bağlamda eşik, dış dünya ile ev arasında kalan ince bir çizgi görevindeydi ve aynı zamanda torunlarını kötülüklerden koruyan ataların ruhlarının yaşadığı bölgeydi (Kenaykina, 2018; Kuznetsova ve Sokolova, 2017).

Türkiye’de de kapı ve eşikle ilgili eylemler genel anlamda kötüye yorulmaktadır. Özdemir (2021) bu inançlardan Anadolu’nun birçok köşesinden örnekler sunmaktadır. Ankara’da kapı önünde eğer ayakkabılar ters duruyorsa bu kötüye işarettir. Bu durumun kıtlığa sebep olacağı inancına sahiptirler. Denizli’de evin eşikinin yontulmaması gerektiği inancı savunulmaktadır. Eşik yontulursa, bu ev halkının borçtan kurtulamayacağına işaret etmektedir.

At nalı hem Türkiye’de hem de Rusya’da şans getiren bir nesne olarak görülmektedir. Kuznetsova ve Sokolova’nın ifadelerine göre (2017) at nalının diğer bir işlevi şeytandan evi ve ev halkını korumaktır. Genellikle at nallarının uç kısımları yukarıya bakacak şekilde asılır, bunun nedeni şeytanın aşağıya inmesini engellemektir. Ülkemizde de at nalı hayvanları nazardan koruma amacıyla ahırlara asılmaktadır.

Özdemir'e göre (2021) Ağrı'da insanların, ahır girişlerine boynuz veya at nalı astıkları bilinmektedir.

Sokolova göre (2013) at nalı hilal şeklindeki ay ile ilişkilendirilmiştir. Ev halkını cadılardan ve onların yaptığı kara büyülerden koruyan bir tılsımdır. Demir; cadıların, şeytanların ve kötü ruhların korkup uzak durduğu bir metaldir. Bu bağlamda demir ve ateşin birlikte dövülmesiyle oluşturulan at nalının büyü gücüne inanılmaktadır. Aynı şekilde bu işi yapan demircilerin de özel güçlere sahip oldukları inancı bulunmaktaydı. Aynı zamanda Sokolova atlara birçok kültürde kutsal güçler atfedildiğini belirtmektedir, çünkü genellikle mitlerde kahramanların veya tanrıların atlara bindiği tasvir edilmektedir.

Diyarbakır'da akşam saatlerinde komşuların biber, tuz, ateş, kömür, bıçak, ayna gibi nesneleri birbirlerine getirmemesi gerektiğini, bunun uğursuzluğa yol açacağına inanılmaktadır (Özdemir, 2021).

Rusya'da bıçakla ilgili birbirinden farklı batıl inançlar bulunmaktadır. Birisine hediye olarak bıçak verilmez, bunun arkadaşlar arasında kavgaya sebebiyet vereceğine inanılmaktadır (Kaşapova, 2017). Masadan bıçak düşerse eve erkek bir misafirin geleceğine, fakat çatal düşerse gelecek olan misafirin kadın olacağına inanılmaktadır (Nizkih ve Rubçenko, 2016). Bıçakla ilgili bir başka Rus halk inancına göre ise kim bıçakla herhangi bir şey yerse o kişinin karşısına yalnızca kötülük çıkacaktır. Sergataya göre (2021) bıçaklarla ilgili batıl inançlar dini bir temele dayanmaktadır. Bıçaklar çeşitli ritüellerde kullanılmış ve insanlar bu gibi ritüellerde kullanılan nesnelerin uygunsuz şekilde kullanılması halinde ruhların kızacağına inanmışlardır.

Türkiye'de de bıçakla ilgili birçok batıl inanç bulunmaktadır. Elden ele makas, bıçak, sabun gibi nesnelerin verilmesi halinde, bunun uğursuzluk getireceğine, bu nesneleri elden ele veren iki kişi arasında kavga çıkacağına inanılmaktadır (Varlı, 2014).

Merdiven altından geçilmemesi gerektiği batıl inancı yine her iki kültürdeki insanların da sahip olduğu bir batıl inançtır. Sokolova'ya (2013) göre merdiven, göğse manevi yükselişi temsil etmektedir. Ruslara göre merdiveni kullanan ruhları rahatsız etmemek ve onları öfkeliendirmemek için merdiven altından geçilmemesi gerekir. Eğer birisi mecbur kalır da merdiven altından geçerse, bu durumda başına gelecek olan belalardan korunmak için parmaklarını çaprazlamalı, sol omzun üzerinden tükürmeli ve yolda dört ayaklı bir hayvan görene kadar sessizce yürümelidir.

Erden'in de belirttiği gibi (2021) merdiven Eski Mısır döneminde iyi şans getirilen bir nesne olarak bilinmekteydi. Merdiven, ruhların kolaylıkla cennete çıkabilmesi için Firavunların mezarlarının yanına konulmaktaydı. Merdivenin oluşturduğu üçgen şekli de onların tanrılarını sembolize etmektedir. Sıradan bir insan, bu üçgensel yapının altından geçerse, bunun tanrılara yapılan bir saygısızlık olduğu düşünülmekteydi. Hristiyanlarda da çarmıha dayalı olan merdiven Hz. İsa'nın ölümüyle ilişkilendirildiği için ölümü ve kötülüğü sembolize eden bir nesne olmuştur. Erden, 17. yüzyılda dar ağacına götürülen mahkumların merdiven altından geçirildiğini cellatların ise merdivenin yanından geçtiklerini belirtmektedir.

Rusya'da saat hediye olarak verilmez. İgnatova'ya göre (2018) bu gelenek, Çinlilerden Ruslara geçmiş olan bir batıl inançtır. Çin'de eskiden cenaze törenlerine davet etme amacıyla saat şekline benzer hediye gönderilmekteydi. Rusya'da bu gelenek; saati hediye eden kişiyle hediye edilen kişi arasındaki dostluğun zamanla azalacağı ya da hediye edilen kişinin ömrünün kısılacağı batıl inançlarına dönüşmüştür.

Ruslara göre anahtar, masanın üzerinde herhangi bir yere konulmamalıdır. Anahtarın evde belli bir yeri olması gerektiğine inanılır, aksi taktirde evde kavga çıkacağına inanılır (Dal, 2015).

Dört yapraklı yoncanın uğur getirdiği inancı da her iki kültürde oldukça popüler olan bir batıl inançtır. Sokolova'ya göre (2013) yonca üç yapraklıyken dahi şanslı olarak kabul edilmekteydi. Çünkü hem haç ile hem de Kutsal Üçleme ile ilişkilendirilmektedir. Fakat nadir bulunan dört yapraklı yonca şansı artıracaktır. 4 sayısı hem mitolojik hem de numerolojik bir anlam taşımaktadır. Denge, birlik ve bütünlüğü sembolize eder.

2.2.12. Nazar, Muska ve Tılsımlarla İlgili Batıl İnançlar

Nazara inanç, birçok kültürde yaygın olan ve kötü enerjiden veya kötü niyetli bakışlardan korunmayı amaçlayan bir inanç sistemidir. Nazar, bu tür olumsuz enerjilerin kişiye veya eşyaya zarar vermesine yol açtığına inanılan bir göz teması veya bakış olarak düşünülür. Bu inanç, genellikle "nazar boncuğu" veya "nazarlık" olarak bilinen bir tür takı veya süs eşyası aracılığıyla sembolize edilir. Nazar boncuğu, genellikle mavi ve beyaz renklerde camdan yapılan bir göz şeklindeki objedir. Bu nesne, olumsuz enerjileri emme veya dağıtma işlevi görmesi amacıyla kişiye veya eşyaya takılır. Varlı'nın

ifadelerine göre (2014) genellikle Türkiye’de mavi gözlü insanların bu kötü enerjiyi yaydıklarına olan inanç kuvvetlidir. Nazar boncuklarının mavi renkte yapılıyor olması da bundan kaynaklıdır. Nazar boncuğuna “göz boncuğu” da denilmektedir.

Nazar inancına göre, birinin üzerine veya eşyasına kötü niyetle bakıldığında, bu olumsuz enerji kişiyi etkileyebilir ve çeşitli olumsuz olaylara yol açabilir. Nazar boncuğu, bu tür bakışların etkilerini nötralize etmek veya dağıtmak amacıyla kullanılır. Özdemir’in ifadelerine göre (2021) eski zamanlarda insanlar nazarın gözle yapılan bir çeşit büyü olduğuna inanmaktaydılar. O zamanlarda nazar, kökeni Latince’den gelen “fascinum” (sihirli bir efsun) kavramıyla tanımlanmaktaydı. Hala kullanılan bu orijinal ifadenin kökenleri, eski Yunan mitolojisine kadar uzanan Medusa efsanesine dayanmaktadır. Medusa’nın yılan başının bakışlarıyla insanları taşla çevirmesi hikayesi, bu inancın kökenlerini oluşturmaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi sanat tarihi profesörü Dr. Neşe Yıldırım, ilk nazar boncuğunun M.Ö. 3300’lü yıllara dayandığını, ancak bunlar bugün bildiğimiz mavi boncuklara benzemediğini belirtmektedir. Günümüzdeki nazar boncuklarının ilk olarak Akdeniz bölgesinde M.Ö. 1500’lü yıllarda görüldüğü bilinmektedir. Yıldırım’ın ifadelerine göre; Mısır’daki yüksek oksitli bakır ve kobalt karışımlı kil fırınlandığında mavi renk elde edilmiş, cam boncuklar da Ege adaları ve Anadolu’daki cam üretimi sonucundan ortaya çıkmıştır. Bu sayede nazar boncuğu ortaya çıkmıştır (Hargitai, 2018).

Çiçekler (2019) ebeveynlerin yenidoğan bebeklerini de nazardan korumak amacıyla nazar boncuğu kullandıklarını belirtmektedir. Bu dönemde ebeveynler bebeklerini çevreye çirkin göstermeye özen gösterirler. Türkiye’de genellikle mavi gözlü ve sarı saçlı insanların nazarının deşeeğine inanılmaktadır.

Varlı (2014) nazardan korunmak için yapılan birtakım yöntemlerin Yahudilikten geldiğini ifade etmektedir. Nazar, İbranicede “Kötülüğün gözü” olarak nitelendirilmektedir. Nazardan korunmak için kullandıkları yöntemlerden birisi de dünyanın birçok yerinde görülebilen üzerinde dualar yazılı el şeklindeki (hamsa) nazarlık takıdır. Özdemir (2021) bu takının Türkiye’de, Fatıma Ana’nın eli olarak; Hristiyan toplumlarda ise, Meryem Ana’nın eli olarak bilindiğine değinmiştir.

Çiçekler’e göre (2019) nazar inancı, Şamanizm dönemine kadar uzanan bir inançtır. O zamanlarda insanlar kötü bakışların etkisiyle yayılan negatif enerjinin insan üzerinde

kötü etki bırakacağına inanılmaktadır. Bu kötü enerjiden korunmak amacıyla at nalı, sarımsak, akik taşı, çörek otu, deniz kabuğu, hurma çekirdeği ve mavi nazar boncukları gibi birçok nesneyi kullanmışlardır.

Özdemir (2021) ve Varlı (2014), nazardan korunmak için nazar boncuğu kullanmanın yanı sıra başka yöntemlerin de var olduğuna değinmişlerdir. Kurşun dökmek, hocaya okutmak, tuz çevirmek, maşallah demek, muska takmak, süpürge ve sarımsak kullanmak gibi birçok yöntem de nazarı defetmek için yapılmaktadır. Bunlara ek olarak kaplumbağa kabuğu, üzerlik, hayvan boynuzu, hayvan başı, at nalı, çocuk ayakkabısı da nazardan korunma amacıyla takılmaktadır.

Ruslarda da nazar inancı bulunmaktadır. Fakat Ruslarda Türkiye’de bilinen mavi nazar boncukları kullanılmamaktadır. Bunun yerine yine nazarı defetmek için belli tılsım görevi gören nesneler bulunmaktadır. Kenyaykina’nın ifadelerine göre (2018) eskiden insanlar, söylenen olumlu veya olumsuz herhangi bir sözün veya duygunun bir enerjisi olduğuna inanmaktaydılar. Bu yüzden insanlar, negatif enerjiden korunmak için halkaya benzer (kolye, bilezik, yüzük gibi) veya içerisinde halka olan takıları takmaktaydılar. Çünkü negatif enerji yüklü ifadelerin kapalı çemberin içerisinden çıkamayacağı inancı bulunmaktaydı. Çengelli iğne ise Ruslar için çifte koruma anlamı taşımaktadır, çünkü çift halkası bulunmaktadır. Bu bağlamda Ruslar nazardan ve negatif enerjiden korunmak amacıyla çengelli iğne kullanmaktadırlar.

İgnatova’ya göre (2018) Ruslar için kırmızı ve beyaz renkler muska görevi görmektedir. Kırmızı renk, ateşi ve yaşamı sembolize etmektedir. Sağlıklı kalabilmek ve tüm kötülüklerden korunabilmek için insanlar kırmızı kurdele, elbise, çizme gibi kıyafetleri giymeye özen göstermektedir. Beyaz renk ise saflığı ve temizliği sembolize etmektedir. İnsanlar, kötü güçlerden korunmak için yine evlerinde ve giyimlerinde beyaz renk kullanmışlardır.

Coşkun’un ifadelerine göre (2022) Ruslarda da nazardan korunmak ve nazar değen kişinin bundan kurtulması için yaptıkları birtakım ritüeller bulunmaktadır. İçerisinde kömür bulunan okunmuş su ile hasta yıkanır veya hastaya bu sudan içirilir, bu sayede nazarın yok olacağına inanılır. İyileştigine şaşırılan bir hasta için bu konu hakkında konuşurken de o kişinin nazara gelmemesi için tavana bakılması gerektiğine inanılır.

Ruslar, eğer cam bir mutfak eşyası kırılırsa bunu iyiye yorumlamaktadır. Bu durumun tamamen ortamdaki kötü enerjiyi yok ederek yerini mutluluk ve huzura bırakacağına inanılmaktadır (Dal, 2015). Benzer durum Türklerde de vardır. Kırılan mutfak eşyası görüldüğünde mutlaka “Nazar çıktı!” denmektedir.

Birçok batıl inançtan farklı olarak nazar inancını doğrular nitelikte hadis ve ayetlerde pek çok ifade bulunmaktadır. "Göz değmesi haktır. Eğer kaderi (delip) geçecek bir şey olsaydı (kader ile yarışan bir şey olsaydı), bu göz değmesi olurdu..." [Muslim, Selam 42, (2188); Tirmizî, Tıbb 1, (2063)]. Tirmizî’de “Göz değmesi haktır.” ibaresi yoktur.] Bu hadisten de hareketle Canan (1995: 368) nazarın inkâr edilemez bir gerçek olduğunu beyan etmektedir. Varlı’nın da değindiği gibi (2014) İslam dininde nazara inanmak günah değildir; nazara karşı korunmak için yapılan, temeli boş olan uygulama ve yöntemler günah sayılmakta ve dinde yeri bulunmamaktadır.

Muska, genellikle üçgen biçiminde deri bir kılıf içerisinde kâğıt bulunan, ipe boyna asılan ve bunun insanları nazarlardan, kötü olaylardan, hastalıklardan koruyacağına inanılan bir çeşit takıdır. Muska içerisindeki kâğıtta genellikle dualar, kısa sureler yazılıdır. Varlı’ya göre (2014) Muska inancı, İslamiyet öncesine dayanan bir inançtır. Eski Mısır ve Roma inançlarının kökenine dayanmaktadır.

Varlı (2014) nazarla ilgili Türkiye’de yapılan birtakım uygulama ve inançlardan bahsetmiştir. Yenidoğan bebeğin yüzüne kara çalmak, nazardan korunmak için ateşte kavrulmuş tuzu çocuğun üzerinde çevirmek, tütsü yapmak vb. birçok uygulama bulunmaktadır.

2.2.13. Ruh, Cin, Şeytan gibi Öteki Dünyaya Ait Olan Varlıklarla İlgili Batıl İnançlar

Antik çağda pagan inançlara sahip olan Rus halkının var olduğuna inanıldığı birtakım ruhlar bulunmaktadır. Bunlarla ilgili de pek çok batıl inanç bulunmaktadır. Dal’ın ifadelerine göre (2015) ev ruhu-cini olan Domovoy, insanların gece uykularında göğsünün üstüne çıkarak orada zıplar ve bu hareketiyle onu boğarken, bir yandan eğlenir. Bunun diğer ülkelerdeki karşılığı karabasan olarak adlandırılırken, Ruslar bunun Domovoy ile ilgili olduğunu düşünmektedir. İnsanlar vücudunun herhangi bir yerinde morluk gördüklerinde, gün içerisinde fark etmeden çarpmış oldukları ihtimalini

düşünmeden, gece derin uykudayken Domovoy'un gelip onları cimciklediklerini düşünürler. Velew ki bu anı uyku arasında hatırlayan biri olursa, onunla konuştuğunu birtakım sorular ilettiğini, Domovoy'un ise olumlu cevap veriyorsa yumuşak ve sıcak bir şekilde o kimseyi okşadığını, fakat olumsuz bir cevap veriyorsa sert ve soğuk elleriyle okşadığını söylemektedirler.

Tokmak da (2020) ev cini Domovoy'un Aziz İoannis Klimakos'u anma gününde hayvanlara zarar verebileceğinden korkan köylülerin ahır kapılarını kapalı tuttuklarını ve gün boyu ahırlara girmediklerini belirtmektedir.

Dal; (2015) Domovoy'un (ev ruhu) kötü niyetli insanlar tarafından kötü amaçlar için kullanıldığını belirtmiştir. Domovoy; atlara olan sevgisi ve onlara olan ilgisiyle bilinir, fakat sevmediği bir ata işkence eder, ona ilgi göstermez. Bu durumu fırsat bilen kuçerler (arabacı) gece boyunca atları sürer, onlara zarar verirler; aynı zamanda atların yulafalarını çalıp satarlar. Ve tüm bunları yapanın Domovoy olduğunu, Domovoy'un atlara ilgi göstermediğini ve onlara yemek vermediğini söylerler.

Kuznetsova ve Sokolova'nın ifadelerine göre (2017) Rusya'da da evde ısıklık çalınmayacağına dair bir inanç mevcuttur. Ruslara göre ısıklık çalınan eve para girmez, aynı zamanda bu iyi bir davranış değildir ve bu durum Domovoy'u gücendirir.

Anadolu'da cinlerin deve kuşu, tarla faresi, kertenkele, tavşan gibi hayvanların suretleriyle karşımıza çıkabileceği inancı mevcuttur. Bu sebeple bu hayvanlara da uğursuzluk atfedilmiştir (Özdemir, 2021).

2.2.14. Yiyeceklerle İlgili Batıl İnançlar

Her iki kültürde de ekmek, Allah'tan gelen ve saygı gösterilmesi gereken bir armağan olarak görülmektedir. Bu yüzden de ekmekle ilgili de batıl inançlar mevcuttur. Coşkun'a göre (2022) Rusya'da ekmek kırıntısının yere düşmesinin kılığı getireceği inancı bulunmaktadır. Buna ek olarak başka birinin bitmemiş ekmeğinden bir parça alınıp yenmesi de yakın çevreden birinin açlıktan öleceğini ve yardıma muhtaç kalacağına dair bir inanç da bulunmaktadır. Türklerde de ekmek kırıntısına basılmaması gerektiğine, ekmek yere düşerse günah sayılacağına inanılmaktadır. Ekmeğin ters çevrilmesinin de kötü şans getireceğine, birisinin ekmeği bitiremediğinde misafir geleceğine inanılmaktadır.

Ekmek yere düştüğünde veya yerde görüldüğünde mutlaka yerden alınıp üç defa öpülüp başa konulur ve yüksek bir yere bırakılır. Yemin edilirken “Ekmek çarpsın.” gibi tabirler de kullanılmaktadır. Eroğlu ve Kılıç (2005) Anadolu’da yemin edilirken en fazla kullanılan “Ekmek çarpsın.” tabirini Karay Türklerinde “Nan”, “Gök Ekmeği” olarak kutsal sayılmasıyla bağdaştırır. “Nan”, Doğu Anadolu’da ekmek anlamında kullanılmaktadır. Tasavvufta da ekmek, ay ve güneş ile ilişkilendirilmektedir.

Konya’da gece sakız çiğnemenin günah olduğu inancı bulunmaktadır. Bu durumun, ölülerin etini çiğnemekle eşdeğer olduğu düşünülmektedir (Özdemir, 2021). Edirne’de evin kapısına sarımsak asılması ve nal çakılmasının evi koruyacağına dair bir halk inancı bulunmaktadır (Özdemir, 2021).

Rusya’da tuzun dökülmesi tartışmalara ve uğursuzluklara işaret etmektedir. Kuznetsova ve Sokolova (2017) bu batıl inancın 17. Yüzyıl’da yapılan isyan ve ayaklanmalar sırasında ortaya çıktığını belirtmiştir. O yıllarda tuz çok pahalıdır ve onu dökmek tartışma sebebi haline gelmiştir. Sokolova’ya göre (2013: 26) tuz, ayinlerde mutlaka kullanılır, çünkü tuzun şeytan ve cadıları uzaklaştırdığına inanılır. Rusların kendilerine şans getirmesi için yanlarında bir tutam tuz taşıdıkları da bilinmektedir. “Пуд соли съестъ вместе с кем-либо” (Biriyle tuz ye.) ifadesi de zorlukları birlikte aşmak anlamında kullanılan bir ifadedir.

Ruslar çay döküldüğünde üzülmezler, çünkü bunun parasal açıdan şans getireceğine inanırlar (Kuznetsova ve Sokolova, 2017).

2.2.15. Adak ve Kurbanla İlgili Batıl İnançlar

Varlı (2014) birçok kültürde adak geleneğinin bulunduğunu vurgulamaktadır. Tevrat ve İncil gibi dini kitaplarda, Grek ve Latin kaynaklarda da peygamberin, büyük devlet adamlarının ve din adamlarının birtakım adaklar adadıkları kıssalarla karşılaşmak mümkündür. Günümüzde horoz adama geleneğinin de Çin kültüründen Türk kültürüne geçmiş olan bir gelenek olduğu bilinmektedir, çünkü dinimizde iki ayaklı hayvanlar kurban olarak sayılmamaktadır. Eski Çin geleneklerinde rütbelere göre birtakım hayvanların adak olarak kesildikleri, sırasıyla bunların sığır, domuz, köpek, tavuk olduğu bilinmektedir. Ülkemizde bunun gibi daha birçok adak ve kurbanlarla ilgili batıl inançlar bulunmaktadır. Örneğin; herhangi bir dilek için türbeye giderek orada adak kesmek ve

dağıtmak, çocuk veya ev, araba gibi maddi değeri olan eşyalara sahip olan insanların adaklar adayarak bunun kanını aldıkları eşyalara ya da çocuğuna sürmek, ölen biri adına kurban kesmek gibi benzeri durumlar mevcuttur.

Varlı (2014) Peygamber efendimizin “Adak hiçbir şeyi değiştirmez.” hadisinden hareketle aslında adağın insana herhangi bir yarar veya fayda sağlamayacağını belirtmiştir. Peygamber efendimizin sahabelerinin de o zamanlarda adak adadıkları görülmemektedir. İnsanın adağı yalnızca Allah’a verdiği sözleri yerine getirmesi için yapması gerekmektedir.

Türkiye’de ölen kişi adına arife günü kurban kesilmesi inancı bulunmaktadır. Varlı (2014) Türkiye’de ölen biri adına kesilecek olan kurbanın özellikle arife gününde kesilmesi inancının dinimizce uygun olmadığını vurgulamaktadır. İslam dinine göre kurbanın yalnızca yaşayan kişi için kesilmesi gerekir, ölen birisi için kurban kesilmesine gerek yoktur. Varlı, bu batıl inancın Hint inanışlarından bizim kültürümüze geçen bir inanç olduğunu belirtmektedir. Hint inanışına göre, ölen kişi aç kalmasın diye onun için kurban kesilmektedir.

2.2.16. Özel Gün ve Bayramlarla İlgili Batıl İnançlar

Dünya genelinde, birçok toplum yeni yılın ilk gününü farklı isimler altında kutlamaktadır. Turan (1998) Nevruz’un birçok farklı kültürde ortak motiflerle veya bölgeden bölgeye farklı motiflerle kaşımıza çıktığını belirtmektedir. Nevruz, birçok kültürde yılbaşı olarak kutlanan bir bayramdır. 21 Mart güneşin koç burcuna girdiği ilk gün yılbaşı olarak kutlanmaktadır. Kaşgarlı Mahmud, Divan-ı Lügati’t Türk eserinde de Nevruz’un yılbaşı olduğunu ifade etmektedir. Of ‘a göre (2021) Nevruz kelimesi Farsça kökenli olup, “yeni gün” anlamını taşımaktadır. Rusçada Novruz ve Arapçada Neyruz olmak üzere farklı Türk toplumlarında da farklı adlandırmaları bulunmaktadır. Örneğin; Novruz, Nouruz, Navruz, Noruz gibi.

Nevruz bayramının kökeninin nereye dayandığı konusunda birçok görüş ortaya atılmıştır. Çünkü bu bayramla birçok kültürde karşılaşmak mümkündür. Turan’a göre (1998) Nevruz bayramının İranlılara ait bir gelenek olarak düşünülmesinin sebebi, “Nevruz” kelimesinin Farsça asıllı bir kelime olmasından kaynaklanmasıdır. Turan, bir geleneğin bir kültüre ait olması için kelime kökeninin o toplum dilinden gelmesinin tek

bir sebep olamayacağını belirtir. İran’da Nevruz’a ait bilgilerin bulunduğu en eski eser M.S. 11. yüzyılda Firdevs’in Şahnamesi’dir. Fakat milattan önce Hunlarda bu geleneğin var olduğu bilinmektedir. Divan-ı Lügati’t Türk eserinde de Nevruz, Türk kültürü açısından önemli bir yer tutmaktadır. Turan, Hunların milattan önceki yıllarda 21 Mart’ta baharın gelişini kutlamak amacıyla şenlikler yaptıklarını belirtmektedir. Bu kutlamada Gök Tanrı’ya ve atalarına adak adadıkları da bilinmektedir.

Nevruz, İran mitolojisinde de şu şekilde yer almıştır. Cemşit, Mazenderan ormanlarında tavşan avına çıktığında bir zehirli yılan görmüş ve okunu yılanı fırlatmıştır. Ok, yılanın durduğu kayalıklara çarparak bir kıvılcım çıkarmış ve bu kıvılcım etrafındaki otları tutuşturmuştur. Bu yangını ilk gören İranlılar, ateşi kutsal kabul edip korumaya çalışmışlardır, "ateşgede" adı verilen tapınaklar inşa etmiş ve bu olayı Nevruz olarak kutlamışlardır (Turan, 1998: 93).

Nevruz, bazı değişimlere uğrayarak geçmişten günümüze gelerek Hıdırellez şenlikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Varlı’nın ifadelerine göre (2014) baharın gelişinin kutlandığı Hıdırellez Bayramı’nın kökeni Hristiyanlık öncesinde Ortadoğu ve Orta Asya kültüründen gelmektedir. Türklerin Orta Asya’ya gelmesiyle birlikte bu kutlamaları benimsemiş ve kendi kültürlerine dahil etmiştir. Bu bayramın adının da Hızır ile Hz. İlyas’ın isimlerinin birleşiminden meydana geldiği bilinmektedir. Rivayete göre; Hızır ve Hz. İlyas, yılda bir defa deniz ve karanın birleştiği yerde buluşup sohbet etmektedir. Hıdırellez de bu iki kişinin buluştuğu günü simgeleyen bir bayramdır. Hızır yeşil anlamına gelen bir kelimedir ve bir halk inanışına göre Hızır’ın geçtiği yerler yeşillenir ve çiçek açar, oralara bahar gelir. Bu nedenle bu bayramda daha çok Hızır’dan bahsedilir. Bu rivayete ister inanılsın ister inanılmasın, “Hızır gibi yetişti.”, “Kul sıkışmazsa, Hızır yetişmez.” gibi deyim ve atasözleri halk arasında sıkça kullanılmaktadır. Of’a göre (2021) Hızır, halk arasında kutsal kabul edilen, zor durumda olanlara yardım elini uzatan, insanlara zenginlik ve bolluk getiren kişidir.

Ruslarda da 20 Temmuz ve 2 Ağustos tarihleri arasında İlyas Peygamber günü bulunmaktadır. Tokmak’a göre (2020) yılın en sıcak ve fırtınalı geçen günlerine denk gelen bu günler arasında İlyas Peygamber kilisede anılmakta ve köylüler de kiliseye İlyas peygamber adına kurbanlar vermektedir. Köylüler, İlyas Peygamber’in yıldırım oklarıyla tarlalarını talan edeceğine inanır ve bu nedenle bu gün boyunca tarla işleri yapmazlar.

Aynı zamanda köylüler, tarlalarını ve hayvanlarını korumak için birtakım ayinler yapmaktadırlar.

Varlı'nın ifadesine göre (2014) altı Mayıs tarihinde kutlanan Hıdırellez Bayramı'nda eskiden dualar ve anma törenleri yapılmaktaydı, fakat günümüzde bu durum niteliğini kaybederek baharın gelişinin birtakım aktiviteler eşliğinde kutlanması halini almıştır. Hıdırellez Bayramı'nda genellikle insanlar; kismet, para, şifa gibi maddi ve manevi her türlü dilek dilenerek ateş üzerinden atlamaktadır. Varlı; bu geleneğin kökeninin Zerdüştlük dinine uzandığını belirtir. Zerdüştlük, ateşi kutsal saymıştır. Hıdırellez Bayramı'nda da ateşin her şeyi yakabildiğini ve üzerinden atlayan kimsenin de tüm günahlarını yakacağı inancı bulunmaktadır.

Varlı'nın ifadesine göre (2014) Hıdırellez ile ilgili bir başka batıl inanç da o gün içerisinde akan suların kutsal sayılmasıdır. Hıdırellez sabahında kaynak suyundan sütün içerisine konularak o sudan sütün mayalanacağını ve bundan yoğurt olacağına inanılmaktadır. Özdemir (2021) Edirne'de Hıdırellez gecesi evlerin önüne süt ve yoğurt kapları koyduklarını ve bunun eve bolluk ve bereket getireceğine inandıklarını belirtmiştir.

İvan Kupala Bayramı genellikle yazın en kısa gecesi olan 21-22 Haziran tarihlerinde kutlanır. Hristiyanlığın kabulünden sonra bu bayram, 7 Temmuz'da kutlanmaya başlanmıştır. Bu kutlama, önceki pagan inançlarına dayanmaktadır ve güneşin zirveye ulaştığı ve doğa güçlerinin en güçlü olduğu bir dönemi işaret etmektedir. Dalkılıç'a göre (2015) bu bayram, pagan inancına dayanmaktadır. Hristiyanlığın kabulüyle birlikte bu bayramın kutlanması yasaklanmaya çalışılsa da bu konuda başarılı olunmamıştır. Bu bağlamda İvan Kupala bayramı, Hristiyanlık ve pagan inançların harmanlanmasıyla birlikte günümüzde halen tüm Slav halkları tarafından kutlanmaktadır.

Bu bayram, doğanın güçlerinin zirveye çıktığı bir zaman dilimi olarak kabul edilmektedir. Halk arasında bu gece, gizemli ve sihirli olayların gerçekleştiği bir zaman olarak görülmektedir. Dalkılıç'ın ifade ettiği gibi (2015) yıkanmak, arınmak anlamlarına gelen İvan Kupala gecesinde insanlar yıkanır; günbatımında ateş yakar ve ateş etrafında dans ederek şarkılar söylerler. Şifalı ve şans getirdiğine inanılan otlardan ve çiçeklerden başlarına taç yaparlar.

Slav halkları arasında ateş ve su elementleri kutsal sayılmaktadır. Su, bereketi sembolize ettiği gibi ruhun arındırılması için de kullanılmıştır. İvan Kupala gününde yapılan toplu yıkanma ritüeli, günahların ve kötülüklerin su ile temizlendiğine inanılan önemli bir gelenektir. Aynı şekilde ateş de temizleyici ve koruyucu olarak nitelendirilir. Kötülüklerden arınmak, hastalıklardan ve nazardan korunmak için uzun piramit şeklinde yakılan ateşin üzerinden atlanır. Bu gecede ateş ve suyun gizemli güçlerinin var olduğuna inanılır (Dalkılıç, 2015).

Eğrelti otu da İvan Kupala gecesinin en önemli parçalarından birisidir. Dalkılıç'a göre (2015) Ruslar, eğrelti otunun yılda bir kere İvan Kupala gecesinde açtığına, onun koparılıp saklanması gerektiğine inanmaktadır. Çünkü Rus inancına göre bu ot, her kapıyı açabilecek bir güce sahiptir. Adı masal ve hikayelerde çokça duyulan bir diğer çiçek de İvan-de-Marya çiçeğidir. Bu çiçek de ateş ve suyu sembolize eder.

Noel bayramı, Hristiyanların Hz. İsa'nın doğumunu kutladıkları bir bayramdır. 25 aralıkta Hz. İsa'nın doğumu kutlanır ve aralığın son gecesine kadar kutlamalar devam eder (Varlı, 2014). Varlı'nın da belirttiği gibi aralığın son haftasını Noel haftası, son gecesini de Noel gecesini olarak ilan eden kişi, Bizans İmparatoru Konstantin olmuştur. Hristiyan inancına göre, Noel gecesini yardıma muhtaç olanlara yardım eden, çocukları sevindiren tombul, ak sakallı, sevimli bir Noel Baba etrafta gezmektedir. Varlı'ya göre, Noel Baba efsanesi, Saint Nicola ismindeki papaz tarafından ortaya atılmış bir hikâyeden ibarettir.

Rus kültüründe de Hristiyan inancındaki Noel Baba'yla benzer nitelikleri taşıyan ve yılbaşı ile ilişkilendirilen Ded Maroz bulunmaktadır. Tokmak (2020) bu iki figüre bakıldığında Ded Maroz'un daha uzak bir geçmişe sahip olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, Gök-Tanrı inancını benimsemiş Türklerde de yine yılbaşı ile ilişkilendirilen Ayaz Ata bulunmaktadır. Bu üç figür arasında en eski geçmişe sahip olan ise Ayaz Ata'dır. Bu bağlamda Rusların, Ayaz Ata'dan etkilenmiş olduğu düşünülmektedir.

Varlı (2014) bir yılbaşı geleneği olan çam ağacı süsleme geleneğinin Ermeni mitolojisinden Hristiyan kültürüne geçmiş olan bir gelenek olduğunu belirtmiştir. Ermeni mitolojisinden yeni yıl tanrısı olan Amanor için avlanmış olan hayvanların çam ağaçlarına asıldıkları bilinmektedir.

Varlı (2014); Türkiye’de yapılan yılbaşı kutlamaları, ağaç süslemek, “Yılbaşını nasıl geçirirsen, tüm yılın da öyle geçer.” inancını benimsemek gibi batıl eylem ve inanışların Hristiyanlıktan gelmiş olduğunu vurgulamaktadır.

Ruslarda yeni yıl ile ilgili batıl inançlara baktığımızda da benzer ifadeler görmek mümkündür. Aynı şekilde Ruslarda da “Yeni yılı nasıl karşılasan, öyle uğurlarsın” inancı vardır. İgnatova’ya göre (2018) Ruslar, yeni yıl arifesinde insanların başlarına gelen en güzel anılarını hatırlamaları gerektiğine ve yaşadıkları olumsuzlukları arkada bırakarak, yeni yıla güzel dileklerle girmeleri gerektiğine inanmaktadırlar. Nikolayeva ve Kudryaşevo (2015) Ruslar’ın yeni yıla girene kadar gelecek yılda şans getirmesi için yeni kıyafetler giymeye özen gösterdiklerini belirtmektedir. Bir başka Rus halk inancına göre tüm borçlar 31 Aralık olmadan ödenmiş olmalıdır ve 1 Ocak’ta artık hiçbir ödeme yapılmaması gerekmektedir, aksi taktirde tüm yıl boyunca borçtan kurtulamayacaklardır.

İgnatova’nın ifadesine göre (2018) Ruslar için yeni yıl sofrasının bolluğunu gelecek yılın bolluğu simgeler. Rus bayram sofraları; çeşitli yemeklerle dolu, atıştırmalıklar ve meyvelerle süslenmiş olarak düzenlenir. Sofrada mutlaka kümes hayvanlarından ya da tavşandan yapılmış bir yemek bulunmalıdır, yoksa evden mutluluğun ve huzurun uçup gideceğine inanılır. Aynı zamanda Ruslar, eve gelen davetliler kendi gitmek istemediği sürece gönderilmemesi gerektiğine, yoksa gelecek yıl boyunca şansın yanlarında olmayacağına inanırlar.

Ruslar, yeni yıla girmeye son dakikalar kala mutlaka bir kâğıt içerisine gerçekleşmesini istedikleri dilekleri yazarlar. Saat tam gece yarısı 12’yi vurduğunda, çanlar çaldığında, bu kâğıtları yakarak, küllerini şampanyalarına karıştırıp çan sesleri durana kadar içip bitirmeleri gerektiğine inanırlar (İgnatova, 2018).

Türkiye’de Doğu Karadeniz bölgesinde (Trabzon, Rize, Artvin çevresi) Rumi takvime göre yılbaşında, Miladi takvime göre ise 13 Ocak’ı 14 Ocak’a bağlayan gecede yılbaşı kutlamaları yapılmaktadır. Bu gece, Kalandar gecesi olarak adlandırılmaktadır. Athellass’a göre (2022) Kalandar kelimesi, ayın ilk günü anlamını taşıyan Latince kökenli “kalandae” kelimesinden türemiştir. Bu kelimenin de bazı batı dillerine “takvim” anlamında geçtiği bilinmektedir.

Of’un da değindiği gibi (2021) Kalandar geleneğinin kökenleri konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu geleneğin kökenlerinin Antik Yunan dönemlerine değin

uzandığı da rivayet edilmektedir. Anadolu'dan Kafkasya'ya birçok farklı kültürde Kalandar'ın yansımalarını görmek mümkündür. Mübadele öncesinde Doğu Karadeniz bölgesinde yaşayan Yunan halkın mübadele sonrasında da bu geleneklerini devam ettirdiği bilinmektedir.

Kalandar gecesinde Karakoncolos adlı cadı olarak tasvir edilen kötü bir yaratıktan bahsedilir. Bu yaratığın esmer tenli, vücudunun kıllarla kaplı olduğuna; ormanlarda yaşadığına ve Kalandar gecesi ortaya çıktığına inanılmaktadır. Karakoncolos; şekil değiştirme, çift cinsiyete sahip olma ve insanlara veya hayvanlara zarar verme özellikleriyle tanımlanmaktadır. Athellass'a göre (2022) Karakoncolos, Kalandar gecesi bazı evlere musallat olur, bu yüzden insanlar ondan korunmak için kendilerine zarar vermesin diye kapılarına yiyecek bırakırlar. Yiyecek ambarlarına da musallat olduğundan oradan uzak tutmak için ambar kapılarına -siyah rengi sevmediğine inanıldığından dolayı- kömür sürülür.

Tokmak'ın da belirttiği gibi (2020) Ruslarda da 3-16 Ocak tarihlerini kapsayan ve "korkunç akşam" olarak tasvir edilen Malaki gününde aç cadıların köylere gelip, hayvanlara zarar verdiği inancı bulunmaktadır. Bu günde köylüler hayvanlarını korumak için dualar eder ve birtakım ritüeller gerçekleştirirler. Bu bağlamda Karakoncolos'la benzerlik taşıdığı söylenebilir.

Kalandar gecesinde Doğu Karadeniz'deki bazı köylerde birtakım kutlamalar halen yapılmaktadır. Köyün gençleri, köy ahalisinin kendisini tanımaması için, yüzlerini siyah renge boyar ve birbirinden farklı kostümler giyerek köyün en yaşlısının evinden başlayarak mâni ve şarkılar eşliğinde ev ev dolaşırlar. Ellerinde uzun değneklere bağlı zil ve torbalar olur. Gittikleri evlerden mısır, kuruyemiş, meyve gibi yiyecekler toplarlar. Bugünle ilgili de birçok batıl inanç bulunmakta ve bu inançlar varlığını sürdürmektedir. Athellass'a göre (2022) 13 Ocak sabahında mutlaka evlerin pencere ve kapıları açılır; bu günde eve rızık ve iyilik meleklerinin geleceğine inanılır. Kalandar gecesinin ilk sabahında ise ikindi vaktine kadar ev halkı haricinde kimse eve alınmaz. O kişinin eve uğursuzluk getireceğine inanılır.

Ruslarda Kutsal Perşembe veya Temiz Perşembe olarak da bilinen gün, Hz. İsa'nın son gecesini sembolize eder. Bu günde insanlar evlerinde temizlik yapar, evdeki tüm böcekleri temizlerler ve arınma temizlenme günü olarak da bilinen bu günde insanlar bol

suyla yıkanılır. Paskalya'ya hazırlık olarak düşünölen bu günde yumurtalar boyanır, çeşitli yiyecekler pişirilir. Rus inanışına göre bu günde yapılan işler, diğör günlere oranla daha verimli olur. Aynı şekilde Temiz Pazartesi de temizliğı sembolize eden ve insanların yine temizlendiğı bir gündür. Fakat Kutsal Cumartesi'nin bu günlerden farklı olmasının sebebi bu günde insanların mezar ziyaretleri yapmasıdır (Tokmak, 2020).

Paskalya Bayramı, Hristiyan inancına göre İsa'nın dirilişinin kutlandığı önemli bir bayramdır. Genellikle ilkbaharda kutlanır ve 40 gün süren Büyük Oruç (Lent) döneminin ardından gelir. Paskalya, Hristiyanlık dünyasında coşkuyla karşılanır, kiliselerde özel ayinler düzenlenir, yumurta boyanır ve paylaşılır. Bayram; ölümün ve kötölüğün yenilgisini simgeler, umut ve yeniden doğuş temasını taşır. Taşkesenligil'e göre (2016) Büyük Oruç dönemi ve Paskalya Bayramı, insanlar için günahlarından arındıkları ve manevi huzura kavuştukları bir dönemi kapsamaktadır.

Paskalya Bayramıyla ilgili de birçok batıl inanç bulunmaktadır. Nosova ve Sinyova'ya göre (2015) Maslenitsa haftasından Paskalya bayramına kadar insanlar düğünlerde oynamazlar. Bu süreçte insanlar oruç tutar ve Hz. İsa için yas tutarlar. Paskalya Bayramında ölen kişinin tüm günahlarının affolacağına ve Paskalya yumurtalarının kabuklarının da atılmaması gerektiğine inanılmaktadır.

Maslenitsa, Rus halk kültüründe önemli bir yer tutar. Genellikle şubat sonu veya mart başında kutlanan bu festival, kışın sonunu ve ilkbaharın gelişini simgeler. Öksüz'e göre (2021) Maslenitsa paganların yılbaşını kutladıkları bir bayramdır. Hristiyanlığın kabulüyle birlikte bayram, Büyük Perhiz'e göre kutlanmaktadır. Bu bayramda güneşi sembolize eden krepler yenmektedir. Bir hafta devam eden Maslenitsa bayramında ziyafetler ve eğlenceler eşliğinde kutlanmaktadır.

Maslenitsa festivalinin son gününde yapılan korkuluk yakma geleneğı, kışın sona erdiğini ve baharın geldiğini simgeler. Korkuluk; genellikle saman, giysi veya ahşaptan yapılan bir kukla veya figürdür. Korkuluk, kışın ve soğğun temsilidir. Korkuluk yakma ritüeli, soğuk kış günlerini ve zorlu şartları geride bırakma arzusunu temsil eder. Aynı zamanda, baharın gelmesi ve sıcaklığın artmasıyla birlikte doğanın uyanışını ve yeniden doğuşunu kutlamak amacı taşır. Öksüz'e göre (2021) korkuluk yakma ritüeli, adak adama ile ilişkilendirilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada Rus ve Türk kültüründe batıl inançlar konusu ele alınmıştır. Söz konusu batıl inançların kökenleri, oluşumları, kültürel bağlamdaki rolleri incelenerek, karşılaştırması yapılmıştır. Bir milletin kültürünü anlayabilmek için o milletin kültürünü oluşturan temel unsurlar ele alınmalıdır. Bu bağlamda çalışmamızda dil, din, ırk, zihniyet, gelenek ve görenekler gibi kültürün temel unsurları incelendiğinde, bu unsurların özünde batıl inançların bulunduğu tespit edilmiştir.

Bilimsel bir temeli olmayan, mantık dışı ve tamamen bilgi eksikliğinden kaynaklanan batıl inançları da toplumsal ilkeler, eski dini inançlar, mitoloji, büyüculük ve insan psikolojisi gibi temel öğeler oluşturmaktadır.

Batıl inançların insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğu ve insan zihninin ayrılmaz bir parçası olduğu yadsınamaz bir gerçek niteliğindedir. İlkel çağlardan bu yana insanlar bilmedikleri veya anlayamadıkları olayları anlamlandırmaya çalışmış, bu bağlamda irrasyonel nedenler öne sürmüşlerdir. Bu da batıl inançları meydana getirmiştir. Her ne kadar toplum, zamanla bilinç sahibi olsa da eski inanç ve geleneklerini bırakmamış ve günümüze dek sürdürmüştür.

Batıl inançların halen devam ettirilmesindeki en önemli etken insanlara sağladığı fayda olmuştur. Batıl inançlar, insanlara duygusal güven ve kontrol hissi sağlamaktadır. Aynı zamanda bu inançların; belirsizlikle başa çıkmak, anlamsız olaylara anlam katmak ve yaşanan olaylara neden-sonuç ilişkisi kurarak dünyayı daha anlaşılır kılmak gibi psikolojik ihtiyaçları karşılamada ve insan hayatında bu inançların önemli bir rol oynadığı gözlemlenmiştir.

Batıl inançlar, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, dil, din, felsefe, tarih, edebiyat gibi çeşitli bilimsel araştırma alanlarında detaylı bir şekilde incelenmiş ve araştırılmıştır. Bu farklı disiplinlerde gerçekleştirilen çalışmalar, kendi çalışmamıza ışık tutarak, bizlere çeşitli bakış açıları sunmuştur.

Batıl inançların Rus ve Türk modern toplumundaki yerini anlamak adına hem Rusya'da hem de Türkiye'de yapılmış olan anket sonuçları karşılaştırıldığında; her iki toplumda da batıl inançlara tamamen inanmayan kesimin az olduğu, batıl inançların yetişkin ve yaşlı kesim tarafından özellikle de kadınlar tarafından benimsenmiş olduğu

gözlemlenmiştir. Gelecek kaygısı yaşayan öğrencilerin ise genellikle başarısızlıklardan kaçınma amacıyla batıl inançlara başvurdukları gözlemlenmiştir.

Elde edilen veriler ışığında; birçok batıl inancın kökeninde Rusların ve Türklerin en eski dini inançları olan Paganizm, Şamanizm ve Gök Tanrı inançlarının izlerine rastlanmıştır. Paganizm, doğayı kutsal ve ruhsal bir varlık olarak gören, onunla bir bütünlük içinde olan bir inanç sistemini temsil etmektedir. Şamanizm, doğa ile etkileşim yoluyla ruhsal güçlere erişmeyi amaçlayan bir gelenektir, bu da doğanın anlamını derinlemesine anlamayı içermektedir. Gök tanrı inancı ise genellikle evrenin ve doğanın kontrolünü elinde bulunduran yüce bir varlığı vurgulamaktadır. Bu bağlamda Paganizm, Şamanizm ve Gök Tanrı inancının; insan-doğa ilişkisine dair anlayışları derinleştirdikleri, kültürel değerlerin ve ritüellerin oluşumunda etkili oldukları açıkça görülmektedir.

Rusya’da Hristiyanlığın kabulüyle birlikte devlet, tüm pagan faaliyetlerini kısıtlamış ve paganlıkla ilgili tüm kaynakları ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda Rus Paganizmi ile ilgili detaylı bilgilere sahip olmak oldukça zordur. Arkeolojik kazılar sonucunda rastlanan eski pagan tapınakları ve pagan ritüellerinde kullanılan eşyalar, Rus Paganizmi hakkında ipuçları vermektedir.

Rus batıl inançları kökenleri bakımından incelendiğinde birçok batıl inancın Paganizm kökenli olduğu gözlemlenmiştir. Hristiyanlığın kabulünden sonra bu inançlar Hristiyanlıkla iç içe geçerek evrilmiş olduğu ve günümüzde halen varlıklarını sürdürdükleri tespit edilmiştir.

Türklerin İslamiyet’i kabulünden önce sahip oldukları en eski inançlar Şamanizm ve Gök Tanrı inançları olmuştur. Bu bağlamda yapılan araştırmalar incelendiğinde elde edilen verilere göre; birçok bilim insanı Türklerin en eski dininin Gök Tanrı inancı olduğunu ve daima tek tanrılı bir inancı benimsemiş olduklarını belirtmektedir. Şamanizm ruhlarla iletişimde olunan ve hastalıkları tedavi etme de kullanılan bir inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmada Türk batıl inançları kökenleri bakımından incelendiğinde hem Şamanizm hem de Gök Tanrı inancının izlerine rastlanmıştır. Birçok şaman geleneği İslamiyet’in etkisiyle birlikte evrilerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Günümüzde halen varlığını sürdüren Alevi-Bektaşilik inancının, Şamanizm inancı ile

ortak motiflere sahip oldukları görülmüştür. Dini liderlere sahip olmaları, müzikli ayinlerin yapılması, törenlerde özel olarak giyilen elbiselerin olması bu ortak motiflerden bazılarıdır.

Çalışmamızda Rus ve Türk batıl inançları 16 başlık altında ayrı ayrı sınıflandırılarak, benzerlik ve farklılıkları bakımından karşılaştırılması yapılmıştır. Genel anlamda benzer motifler taşıyan batıl inançların fazla olduğu tespit edilmiştir. İki milletin farklı coğrafi konumlara, dinlere, dillere sahip olmasından dolayı birbirinden farklı batıl inançlara da sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak Rus ve Türk kültürlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu iki farklı kültürün batıl inançları benzerlik ve farklılıkları yönünden karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda çalışmada batıl inançların temelinden yatan eski inançlara yer verilmesi ve bu bağlamda her iki kültürün batıl inançlarının karşılaştırılması çalışmanın özgünlüğü bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışma, batıl inançların sadece folklorik öğeler olmanın ötesinde, bir toplumun kolektif bilincini nasıl şekillendirdiğini ve sürdürdüğünü anlamaya yönelik bir adım olarak görülebilir.

Bu tez projesi, üniversitemizin Bilimsel Araştırma Proje Birimi (BAP) tarafından desteklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Alp, K. Ö., ve Mutlu, S. (2021). “Şaman Sembollerinin İşlev ve Anlam Kodları”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(35), 1008-1028.
- Androşuk, V. V. (2018). “Sueverniye obıçai v ygolovnom prave Rossiyskoy imperii i tserkovno-bitovoy praktike (konets XIX-XX v.)”. *Repoziyoriy VGU*, 323-325. <https://rep.vsu.by/bitstream/123456789/16626/1/323-325.pdf>
- Athellass. (2022, 1 Ocak). *Kalendar Gecesi ve Karakoncolos İnancı | (Bilgisel)*. [Video]. YouTube. <https://youtu.be/g4ytUF-fQK8?si=iuRgoZmm1nZ2azJJ>
- Aşar, İ. (2012). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Batıl İnançları Üzerindeki Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A., ve Köse A. (2009). “Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 45-70.
- Avetisova, S. O. ve Avanesova, R. S. (2014). “Primetı i sueveriya v Rossii i Velikobritanii”. *Mejdunarodnyy Jurnal Eksperimental'nogo Obrazovaniya*, 6(2), 106-107.
- Bayduj, M. İ. (2011). “İstoriya izuçeniya gorodskih sueveriyiy vo vtoroy polovine XIX naçale XXI v”. *Vestnik arheologii antropologii i etnografii*, (1), 196-202.
- Bazilevskaya, N. Y. ve Hrenova, N. F. (2020). “Sopostavleniye primet i suyeveriy Britanii i Rossii kak odnogo iz ottenkov v obuçenii mejkul'turnoy kommunikatsii”. *İnostranniye yazıkı i covremennıye tendentsii v inoyaziçnom obrazovanii*. 341-348.
- Canan, İ. (1995). *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Ankara: Akçağ Yayınları. 2. Cilt.
- Canan, İ. (1995). *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Ankara: Akçağ Yayınları. 11. Cilt.
- Coşkun, J. (2022). “Shodstva i razliçiya russkih i turetskih sueveriy v lingvokul'ture”. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica Rossica*, (21), 37-47.

- Coşkun, J. ve Taştan, N. (2022). “Sueveriya v russkoy lingvokul’ture”. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 9(4), 1664-1677.
- Çalışkan, N., ve İlter, P. (2016). “Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Öğrencilerinin Batıl İnanç Eğilimlerinin Analitiği”. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7 (23), 206-218.
- Çenet, R. (2018, 10 Temmuz). *İslam'a Ait Sanılan 17 Şamanist Davranış*. [Video]. YouTube. https://youtu.be/sGc2PacNrRI?si=smdQVJh_Gq_Bjvca
- Çiçekler, A. N. (2019). “Isaac Barrow’un kaleminden Türklerde batıl inançlar/hurafeler/halk inanışları”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 20(20), 165-188.
- Dalkılıç, L. Ç. (2015). “Rus Halk Kültüründe İvan Kupala Kutlamaları”. *Folklor/Edebiyat*, 21(81), 151-159.
- Dal, V. (2015). *O poveriyah, sueveriyav i predpassudkah russkogo naroda*.
- Diamond Tema. (2020, 18 Ocak). *Paganizme ve Mitolojilere Giriş*. [Video]. YouTube. <https://youtu.be/iZNMUnrELYk?si=K5k7C-sM4vlCHyqj>
- Dietrich, A. (2002). *Rus Edebiyatı XI-XVII. Yüzyıl*. İstanbul: Multilingual.
- Erden, İ. S. (2021, 24 Şubat). *Aklımızdaki Çöpler | Batıl İnançlar ve Hurafeler*. [Video]. YouTube. <https://youtu.be/hSHPe3FZGzs?si=lXrL67p3yF74pIBo>
- Eroğlu, T. ve Kılıç, H. Ç. (2005). “Türk İnançları ve İnanışlar”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49), 749-770.
- Fulin, N. (2013). *Destanlarda İslam öncesi Gök Tanrı inancı ve ilgili motifler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gerasimova, O. V. ve Guryanova, Y. Y. (2009). “Sueveriye v sovremennom obshestve”. *Nauka i obrazovaniye: materialı XIII vserossiyskoy konferentsii studentov, aspirantov i molodih uçenih*. Tomsk.
- Gömeç, S. (1998). “Şamanizm ve Eski Türk Dini”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(4), 38-52.

- Gunslinger, Puzanova, A. ve Şaraşenko S. (2023, 6 Ağustos). May. <https://znanierussia.ru/articles/%D0%9C%D0%B0%D0%B9>
- Gülüş, İ. (2016). “Batıl İnançların İletişimsel İşlevi ve Medyadaki Yansımaları: Kuramsal Yaklaşım ve Alan Araştırmaları Işığında Batıl İnanç ve İletişim Karakteristiği Üzerine Bir İnceleme”. *Atatürk İletişim Dergisi*, (10), 111-136.
- Hargitai, Q. (2018, 20 Şubat). *Nazarlığın Tarihsel Kökeni Nereye Dayanıyor*. <https://www.bbc.com/turkce/vert-cul-43116420>
- Higginbotham, J. ve Higginbotham R. (2002). *Paganism, an Introduction to Earth-Centered Religions*. Woodbury, Minesota: Llewellyn Publications.
- İgnatova, Y. A. (2018). *Primetı i sueveriya v kul'ture Kitaya i Rossii: obshee i osobennoe*. (Yüksek Lisans Tezi). Tomsk Üniversitesi, Tarih Fakültesi. Tomsk.
- İvanov, N. S. (2022). “Rol’ sueveriy v Sobremennom Sotsiume”. *Rossiya Molodoya*. 945091-945096.
- Jarov, M. (2019). “Shodstva, različiya i osobennosti yazıkovogo vırajeniya primet i sueveriy Velikobritanii i Rossii”. *VII Mejregional'naya nayçno-praktičeskaya konferentsiya “Novoe pokoleniye”*. Samara.
- Kaya, B. (2012). *Rusya'da Paganizm*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaşapova, N. V. (2017). “Sueveriya kak ob'yekt lingvokul'turologii (Na primere angliyskovo i russkogo yazıkov)”. *Aktual'nye voprosı razvitiya Rossii v issledovaniyah studentov: uprablençeskiy, pravovoy i sotsial'no-ekonomiçeskiy aspektı*, 227-228.
- Kaygorodova, C. E. (2019). “Primetı i sueveriya v Rossii i Germanii: İstoriya i sovremennost’”. *Traditsii moego naroda*, 98-104.
- Kenaykina, A. E. (2018). “Primetı i sueveriya kak priznaki natsional'noy kul'turı (Na primere natsional'nıh kul'tur Rossii i Velikobritanii)”. *Alleya nauki*, 6(5), 195-200.
- Kuznetsova, E. ve Sokolova, M. (2017). “Primetı i sueveriya v Rossii”. *Byulleten' meditsinskih internet-konferentsiy*. 7 (1), 211-212.

- Lévi-Bruhl, L. (2006). *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı* (Çev. O. Adanır). İstanbul: Doğu Batı Yay.
- Malinowski, B. (1990). *Büyü, Bilim ve Din* (Çev. S. Özkal). İstanbul: Kabalcı Yay.
- Mandaloğlu, M. (2011). "Türk kültür çevresinde şamanizm ve şamanlık meselesi". *TSA*, Yıl, 15, 3.
- Marvina, D. İ. (2017). "Primetü i sueveriya v velikobritanii i Rossii". *Innovatstsiionniye tehnologii v nauke i obrazovanii*. 117-119.
- Mert, Ö. (2019). Hristiyanlığın Kabulünden 20. Yüzyıla Kadar Rusya'da Çift İnançlılık (Dvoeverie). *Türk Dünyası Araştırmaları*, 122(241), 293-312.
- Meydan, B. (2013). *Batıl İnançların Çin Toplum Yaşamına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Morris, B. (2004). *Din Üzerine Antropolojik İncelemeler*. (Çev. Tayfun Atay). Ankara: İmge Yay.
- Nikolayeva, T. G. ve Kudryaşova, N. V. (2015). "Primetü i sueveriya v Rossii i Velikobritanii". *Visşee gumanitarnoye obrazovaniye XXI veka: problemi i perspektivi*, 199-202.
- Nizkih, M. N. ve Rubçenko V. V. (2016). "Primetü i sueveriya v Rossii". *Sovremennue tendentsii razvitiya nauki i tehnologii*, 19-21.
- Nosova, M. A. ve Sinyova. Y. O. (2015). "Primetü i sueveriya v Rossii i Velikobritanii". *İzd-vo İRNİTU*, 328-335.
- Of, S. (2021). *Mitlerin Kökeni Bağlamında Trabzon Yöresi Mitleri Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öksüz, G. (2021). *Ana Hatlarıyla Rus Mitolojisi*. [Elektronik Sürüm]. Çeviribilim.
- Özcan, B. (2018, 13 Ocak). *13 Sayısı Uğursuz mudur*. Barış Özcan. <https://barisozcan.com/13-sayisi-ugursuz-mudur/>
- Özdemir, Ö. (2021). *Bir Toplumsal Bellek Nesnesi Olarak Batıl ve Paranormal Temsiller*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Özgüven, N. (2012). “Batıl İnançlar ve Yaşam Tatmini İlişkisi: İzmir’de Bir Araştırma”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXXI(2), 59-73.
- Rhodes, C. (2015). *Kara Kediler Kem Gözler ve Modası Geçmiş Batıl İnançlar Kitabı*. (Çev. Bahar Ulukan). İstanbul: Doğan Kitap.
- Saenko, I. V. (b.t.). *Psihologiya i sueverye. Institut psihologii rossiyskoy akademii nauk*. Саенко Ю.В. Психология и суеверия . Институт психологии РАН (ipras.ru)
- Safarov, F. (2019, 16 Ekim). *Rusya'da batıl inançlar. Rus-Türk İşadamları Birliği (RTİB)*. *Rusya'da batıl inançlar - Haberler | RTİB - Rus-Türk İşadamları Birliği (rtib.org)*
- Sancaklı, S. (2015). “Hadislerin Hurafelere Bakış Açısının Analizi ve Hurafe ile Mücadelenin Önemi”. *İslam Bilimleri Dergisi*, 10 (10), 45-70.
- Sergataya, S. F. (2021). “Suyeveriya v jizni lyudey”. *Rossiya Molodaya*. 94732-1.
- Sokolova, A. (2013). *Magiya Primet i Sueveriy*. [Elektronik Sürüm]. Ripol Klassik.
- Soniak, M. (2013, 16 Nisan). *Why Do We Knock On Wood*. <https://www.mentalfloss.com/article/50079/why-do-we-knock-wood>
- Şölentaş, E. (2020). “Rus Kültüründe Batıl İnançlar”. R. Şakar (Ed.), *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü* (1.baskı) (s.255-271). Ankara: Nobel Yay.
- Taranenko, E. V. (2003). *Otkuda proizoşli sovremennie sueveriya*. <https://sueverie.net/otkuda-proizoshli-sovremennye-sueveriya.html?ysclid=lpeb21die0504233577>
- Taşkesenligil, M. (2016). “Kültürel Bağlamda Rus ve Türk Kültüründe Dini Bayramlar”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (30), 115-125.
- Tokmak, A. (2020). *Rus Paganlığı ve Günümüze Yansımaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tufan, E. ve Hamarat, B. (2009). “Uğursuz Sayılar Etkisi”. *İMKB Dergisi*, 11 (41), 47-64.
- Tunçel, C. (2013). *Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerinde Etkileri*.

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, F. A. (2010). “Şaman Ritüellerinden Alevi Semahlarına Esrarlı Yolculuk”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (56), 153-162.

Turan, M. (1998). “Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz’un Menşei Meselesi”. *Millî Folklor Türk Dünyası Folklor Dergisi*, 37, 90-104.

Ulu, G. (2012). *Batıl İnançların Çin Toplum Yaşamına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Varlı, M. (2014). *Bid'at Hurafe ve Batıl İnançlar*. [Elektronik Sürüm]. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Voronejskiy, İ. S. ve Zinçenko, Y. G. (2016). “Mesto sueveriy v studençeskoy srede”. *Elektronnyy vestnik Rostovskogo sotsial'no-ekonomičeskogo instituta*, (2), 16-22.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Amine KIZIL
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğretimi	
Y. Lisans Öğretimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-posta Adresi	
Tarih	17.01.2024